

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

A Model of Personnel's Development to Support the Sustainable of
Community Based Tourism in Chiang Mai and Chiang Rai

โดย

ดร.สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ

เมษายน 2563

สัญญาเลขที่ RDG62T0059

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

A Model of Personnel's Development to Support the
Sustainable of Community Based Tourism in Chiang Mai and
Chiang Rai

คณะผู้วิจัย

ดร.สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน
เกษราภรณ์ สิงห์คะมณี

สังกัด

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกสว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย” ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 2 โครงการ คือ การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย และการศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปีงบประมาณ 2562 (ทุนมุ่งเป้าด้านการท่องเที่ยว)

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีจากการสนับสนุนของอาสาสมัครในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมในกระบวนการวิจัยทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา เขต 3 จังหวัดเชียงราย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการประสานงานโรงเรียนเป้าหมายและสถานที่ รวมถึงความร่วมมือของผู้แทนจากแต่ละโรงเรียน เช่น ผู้อำนวยการ ครูวิชาการ และครูผู้รับผิดชอบกิจกรรม ทีมวิจัยทุกคน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดวงพร อ่อนหวาน ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมทั้งในด้านวิชาการ การแก้ปัญหาในการทำงานตลอดจนให้โอกาสในหลาย ๆ ด้าน ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีต่อการทำงานมาโดยตลอด

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่อาจมิได้กล่าวถึงข้างต้นแต่ได้มีส่วนช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงาน และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบไปด้วย ดร.อนุชา เล็กสกุลดิถิก ดร.เบญจวรรณ สร้างนิทร และคุณศรีวิการ์ เมฆธวัชชัยกุล ที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้มีส่วนช่วยพัฒนางานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อชุมชน ขอขอบคุณผู้ประสานงานจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมทุกท่าน ที่ช่วยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาในการจัดทำงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี

สविष्णा सुकुदमकुष त्रिर्दत्त
หัวหน้าโครงการ

บทสรุปผู้บริหาร

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

แนวนโยบายของรัฐบาลเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก ด้วยการเพิ่มศักยภาพด้านรายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรด้านต่าง ๆ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564) ที่ยังเน้นย้ำให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง และยังกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายของภาครัฐให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีรูปแบบที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน หลายองค์กรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การพัฒนาคนในองค์กรจึงเป็นการพัฒนาการทำงานขององค์กรให้ดีขึ้นตามไปด้วย เป็นการแก้ปัญหาในการทำงานของคนได้เมื่อคนได้รับการพัฒนา แต่การศึกษาในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแคในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองมนุษย์ทุกคนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ในทุกสถานที่และทุกเวลา

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และคาดหวังว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เพราะเป็นการท่องเที่ยวแบบสร้างส่วนร่วมให้แก่ชุมชน สนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วยในด้านการตลาดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังเป็นกลุ่มเฉพาะ (niche market) ซึ่งจุดอ่อนของการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 1) ชุมชน โดยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเกิดจากความเข้าใจหรือการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การรับรู้ข่าวสารไม่ทันสถานการณ์การพัฒนาชุมชนจึงไม่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบริบทของนอก 2) การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาชุมชนช้าหรือชะงักงันได้ 3) งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาขับเคลื่อนชุมชน มาจากสาเหตุหลัก ๆ ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญอย่างมาก จากแผนการปฏิรูปประเทศไทยด้านการเมือง กฎหมาย การกระจายอำนาจบริหารราชการแผ่นดิน ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) นำเสนอต่อรัฐบาลในข้อเสนอปฏิรูปประเทศ 16 ด้าน (NIDA Model) การท่องเที่ยวถือเป็น 1 ใน 16 ด้านที่สำคัญ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกระดูกสันหลังของประเทศ มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีมิติการพัฒนาที่ต้องจัดการให้เกิดความสมดุล

ที่สำคัญอยู่ 4 มิติ ได้แก่ มิติเจ้าบ้าน/อุปทาน (Host) มิติผู้มาเยือน (Guest) มิติกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Mechanism) และมิติด้านคุณภาพ การบริการ (Service Quality) (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2558)

จากที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในมิติของการขับเคลื่อนด้านการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว และมีรายได้กระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมถึงในมิติของวิธีการสร้างความตระหนักให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับเยาวชน ได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีค่ายิ่ง ให้ช่วยดำรงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรที่จะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาใน 2 มิติดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาแนวทางในการพัฒนาบุคลากร 2 แนวทางหลัก โดยภายใต้แผนงานวิจัยนี้จึงประกอบไปด้วย 2 โครงการย่อยได้แก่ 1) การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งบุคลากรที่เป็นตัวแทนขององค์กรชุมชนที่มีความรู้และทักษะสามารถทำหน้าที่บริหารจัดการองค์กร ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่นในการสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยังสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป และ 2) การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาและพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เยาวชนได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ทำ แล้วนำไปใช้จัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไป ดังเช่นแนวทางในการดำเนินงานโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) จะเริ่มกระบวนการพัฒนาในสถานศึกษาก่อนด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการทางการศึกษาแล้วจึงขยายการพัฒนาไปสู่ชุมชนในพื้นที่ โดยเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม คือผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการพัฒนาในทุกด้านไปพร้อมกัน กลุ่มเป้าหมายจะต้องได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ทำ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ ผ่านระบบการประสานงานความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ศึกษาารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.2.2 ศึกษาารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

1.2.3 ศึกษาแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ด้านเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 1.1) รูปแบบหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหากลไกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหน่วยบริการ ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน 1.2) ชัดความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการในด้าน ได้แก่ (1) การบริหารจัดการหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) การสื่อสารและการบริการด้านการท่องเที่ยว 1.3) การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ (1) สถานภาพและสถานการณ์ทางด้านการตลาดของสินค้าที่ระลึกงานหัตถกรรมของชุมชน (2) พัฒนาสินค้าที่ระลึกงานหัตถกรรมชุมชนให้มีศักยภาพทางการตลาด 2) ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 2.1) ระดับขีดความสามารถบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล 2.2) รูปแบบการต่อยอดพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes) 2.3) การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตนเองสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวชุมชน เป็นพลเมืองวิถีเขียว (green citizen) มีการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน 2.4) คู่มือส่งเสริมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เกี่ยวกับการเป็นเจ้านบ้านน้อย ได้แก่ การออกแบบกิจกรรมโปรแกรม การจัดทำเส้นทางพานำเที่ยว และการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1.3.2 ด้านพื้นที่ของการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งกำหนดขอบเขตเฉพาะพื้นที่ที่ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการศึกษาและพัฒนามาก่อนเท่านั้น เนื่องด้วยข้อจำกัดในการศึกษา คือ ผู้วิจัยจะต้องมีความเข้าใจพื้นที่ และมีความคุ้นชินกับกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยกำหนดพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง และ 2) ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการศึกษาวิจัยใน 2 พื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ อำเภอภูกามยาว จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1.3.1.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบไปด้วย 1) หน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 2) ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบการณ์ 4) สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จาก 2 พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และ 5) ผู้ค้า ผู้รับซื้อ ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นตัวแทนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกใหม่ของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา มี 2 กลุ่มหลัก โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ตัวแทนจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาและพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยแบบมุ่งเป้า จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตั้งแต่ปี 2555 – 2561 ได้แก่ 1) ตัวแทนชุมชนที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง (ผลจากงานวิจัยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรชุมชน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปีงบประมาณ 2561) เพื่อจะเป็นตัวแทนที่ทำหน้าที่บริหารจัดการหน่วยบริการ ที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 2) ตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรม จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.3.1.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรที่สอนในสถานศึกษาบนพื้นที่สูง 2 อำเภอเป้าหมาย ที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ คือ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกสถานศึกษาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรทางการศึกษามาแล้วในปี 2561 จำนวน 6 โรงเรียนจากอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และ 5 โรงเรียนจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1.4.1.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย ระดมความคิด (Brain Storming) จัดประชุมชี้แจง (Briefing Meeting) การจัดทำแผนผังโมเดลธุรกิจ Business Canvas Model อย่างมีส่วนร่วม แบบฟอร์มสำรวจข้อมูล (Survey Form) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) สัมภาษณ์/จัดเวทีประชุมย่อย (Group Interviewing /

Focus Group Discussion) ของผู้ประกอบการงานหัตถกรรมชุมชน แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ (Questionnaire / Interview Form) SWOT analysis ประชุมรับฟังความคิดเห็นความต้องการและศักยภาพในการผลิตสินค้าของทางผู้ผลิต Design Thinking ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน การถ่ายทอดประสบการณ์ (Sharing experienced) เกี่ยวกับการออกงานด้านการท่องเที่ยว (ออกบูธ) กิจกรรมถอดบทเรียน (Lesson Learned) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation)

1.4.1.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเครื่องมือวิจัยประกอบไปด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง (Pretest-Posttest) สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Exchange) การวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และกิจกรรมถอดบทเรียน (Lesson Learned)

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล แบ่งออกเป็น 2 ตัวแปรหลัก ได้แก่ ตัวแปรเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1.4.2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ จะใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัธยฐาน (Median) พิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description)

1.4.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตและนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description)

2. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

2.1 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

2.1.1 ได้รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถให้บริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำหน้าที่ส่งเสริมการตลาดให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด โดยจัดตั้งในรูปแบบศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) ที่สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

- 1) การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบบริษัทจำกัดที่ก่อตั้งโดยผู้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่มีบุคคล

ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อหาทำไรมาสนับสนุนและพัฒนาชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย โดยกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นและการปันผลให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 รวมถึงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ และ 2) การจัดตั้งเป็น “วิสาหกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) โดยกรอกแบบฟอร์มยื่นสมัครและแนบงบการเงินพร้อมผู้ตรวจสอบบัญชีลงนามไปพร้อมด้วย ส่งไปที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายหลังการดำเนินกิจการไปแล้ว 1 ปี โดยกิจการนี้มีวัตถุประสงค์จะนำผลกำไรสุทธิร้อยละ 70 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของกิจการและชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2562) โดยกำหนดบทบาท ดังนี้ (1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา (2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) (3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน โดยให้อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคลากรทำหน้าที่ให้ข้อมูลและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมถึงกิจกรรมสาธิตการผลิตของที่ระลึกจากชุมชน (4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน (6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ และ (7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน "

2.1.2 ได้แนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีการสรรหาอาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสรรหา พบว่าได้อาสาสมัครมาจำนวน 8 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 และจังหวัดเชียงราย จำนวน 3 คน มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังนี้

2.1.2.1 ศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) มีกระบวนการใน 2 พื้นที่ศึกษา ดังนี้

1) กิจกรรมอบรมสร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ ซึ่งได้ดำเนินการกิจกรรมกับ 2 พื้นที่ศึกษา ได้แก่ 1.1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ มีกิจกรรมพัฒนา

ศักยภาพ ประกอบไปด้วย สร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ให้บริการของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การบรรยายเพื่อให้ทราบบริบทของพื้นที่โดยใช้ฐานข้อมูลจากเว็บไซต์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และการฝึกทดลองใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลจากเว็บไซต์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และ 1.2) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ การบรรยายเพื่อให้ทราบบริบทของพื้นที่โดยใช้คู่มือการท่องเที่ยวของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง การฝึกทดลองใช้ข้อมูลจากคู่มือการท่องเที่ยวของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง และการฝึกปฏิบัติเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

2) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจัดอบรมอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเนื้อหาในกระบวนการพัฒนา 4 ประเด็น ได้แก่ 2.1) ภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ 2.2) ความรู้ด้านการจัดการทัวร์ 2.3) การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อการขาย และ 2.4) การพัฒนาศักยภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

3) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับอาสาสมัครชุมชนด้านการจัดการทัวร์โดยชุมชนและการใช้เครื่องมือออนไลน์เพื่อส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4) การฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้ฝึกทักษะจากองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม โดยให้บุคลากรเป็นผู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวฝึกพูดเสนอขายโปรแกรมทัวร์ของชุมชนในเครือข่ายที่สามารถสร้างการตลาดได้ โดยอาสาสมัครได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 งาน Lanna Expo 2019 ณ ศูนย์แสดงสินค้านานาชาติเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 2 งานไทยเที่ยวไทย ครั้งที่ 52 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา กรุงเทพมหานคร และ ครั้งที่ 3 งาน Amazing Brew And Blend ระหว่างวันที่ 13 - 15 กันยายน 2562 ณ จังหวัดเชียงราย โดยทุกครั้งมีกิจกรรมการปฏิบัติดังนี้ 4.1) กิจกรรมทบทวนข้อมูลและบทบาทของบุคลากรในหน่วยบริการฯ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เป็นการทบทวนความรู้ของบุคลากรในหน่วยบริการฯ ตามหลักของการจัดการห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยว (Supply chain) 5 ด้าน ที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4.2) ฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการของบุคลากรในหน่วยบริการฯ ทำหน้าที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ โดยให้ข้อมูลการให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยวในหน่วยบริการ สินค้าของที่ระลึกในชุมชน รวมถึงจัดบันทึกการจองทัวร์ การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 4.3) สรุปผลการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการภายหลังกิจกรรมการพัฒนาอาสาสมัครศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลของอาสาสมัครศูนย์บริการฯ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน มีอายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 4 คน มีสถานภาพโสด จำนวน 4 คน มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร จำนวน 6 คน มีอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีตำแหน่งในกลุ่มการท่องเที่ยว จำนวน 7 คน ทั้งหมดเป็นสมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยว มีบทบาทในกลุ่ม

การท่องเที่ยว และเป็นตัวแทนเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จากจำนวน 8 คน มี 1 คน ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยชุมชน ตั้งแต่ครั้งที่ 1 – 3 ผู้วิจัยจึงทำการประเมินอาสาสมัคร จำนวน 7 คน ด้วยแบบสังเกต คุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการประเมินพบว่า พฤติกรรมตามคุณสมบัติของอาสาสมัครให้บริการในศูนย์บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเรื้อรังหรือร้ายแรง นอกนั้นอยู่ในระดับมาก เช่น มีวินัยและตรงต่อเวลาในการนัดหมายให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว มีทัศนคติใจรักในการให้ข้อมูลในเครือข่ายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจแจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย และมีความซื่อสัตย์ต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครที่ทำให้ไม่สามารถมาร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์บริการฯ พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่อาสาสมัครมีอาชีพเกษตรกรรม การจัดกิจกรรมไปตรงกับเวลาที่ต้องทำการผลิตในสวน นา ไร่ 2) ด้านครอบครัว ถ้ามีคนในครอบครัวอาสาสมัคร เช่น บิดา-มารดา หรือลูก เจ็บป่วย หรือเกิดปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ตรงกับช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมอาสาสมัครฯ 3) ด้านความรับผิดชอบในชุมชน อาสาสมัครจะมีการรับผิดชอบในกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชนตนเอง ถ้าการจัดกิจกรรมไปตรงกับเวลาที่ต้องทำกิจกรรมของกลุ่ม 4) ด้านศักยภาพการให้บริการ อาสาสมัครมีทักษะในการให้บริการตามหน้าที่ต่าง ๆ ไม่เท่ากัน เช่น ทักษะการสื่อสารและให้ข้อมูล ทักษะการคำนวณ เป็นต้น 5) ด้านการบริหารจัดการศูนย์บริการฯ ที่ต้องการผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ได้หลากหลายทักษะ เช่น ให้ข้อมูลโปรแกรม และสรุปรายรับ-รายจ่ายได้ เป็นต้น แต่จากปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาข้างต้นทำให้อาสาสมัครไม่สามารถอยู่ในกระบวนการวิจัยได้ต่อเนื่อง ประกอบกับเมื่อต้องใช้อาสาสมัครจำนวนหลายคนในการให้บริการในการออกงานประชาสัมพันธ์แต่ละครั้ง ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

2.1.2.2 ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

1) ความต้องการของผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า 1.1) ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) เช่น แบบผลิตภัณฑ์ต้องมีความหลากหลาย ตอบโจทย์ทุกเพศทุกวัย ต้องการให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์การใช้งานในชีวิตประจำวันแบบสังคมเมืองด้วย เช่น กระเป๋าใส่แท็บเล็ต เป็นต้น 1.2) ด้านสถานที่จัดจำหน่าย (Place) เช่น การจัดร้านควรวางผลิตภัณฑ์ให้ดูแล้วส่งเสริมคุณค่าของสินค้า แยกผลิตภัณฑ์ที่เป็นสีธรรมชาติออกจากงานที่ใช้สีเคมี ผู้ขาย ณ จุดจำหน่ายควรสามารถให้ข้อมูลทั้งในเรื่องราวของสินค้าแหล่งผลิตกระบวนการผลิต การดูแลรักษาได้เป็นอย่างดี เป็นต้น 1.3) ด้านราคา (Price) เช่น ราคาของผลิตภัณฑ์ควรแยกให้ชัดเจนระหว่างผ้าทอย้อมสีธรรมชาติกับสีเคมีเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ เป็นต้น และ 1.4) ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) เช่น ควรเพิ่มเรื่องราวที่มาของผลิตภัณฑ์ลงรายละเอียดต่าง ๆ แฝมมากับตัวผลิตภัณฑ์ด้วย เป็นต้น

2) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ Business Model Canvas ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการออกแบบตราสินค้า สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

2.1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรม ซึ่งมีองค์ประกอบ 3S ได้แก่ Story, Sustainability และ Suitability ขั้นตอนที่ 2 นำผลการวิเคราะห์ในส่วนของการศึกษาสถานภาพของงานหัตถกรรม และผลการวิเคราะห์เรื่องความต้องการทางด้านการตลาด และ Business Model Canvas มาสังเคราะห์ประกอบเพื่อใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน ตามแนวทางการยกระดับคุณภาพของสินค้า จึงได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใน 2 พื้นที่เป้าหมาย ดังนี้ 2.1.1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย (1) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์ (ปกากะญอ) : จุดแข็ง คือ สมาชิกสตรีในกลุ่มท่องเที่ยวมีประสบการณ์ในการผลิตผ้าทอเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย รวมถึงมีทักษะในการผลิตสูง มีองค์ความรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติ แต่มีข้อจำกัดคือ สินค้าที่ผลิตมีความเหมือนกับผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเดียวกันในท้องตลาด สมาชิกในกลุ่มได้ข้อสรุปจะพัฒนาลวดลายใหม่ที่เอกลักษณ์ของกลุ่ม ได้นำแรงบันดาลใจจาก "ป่าสบบ้านวัดจันทร์" มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ นำ "ยอสน" "ใบสน" มาเป็นต้นแบบในการสร้างลวดลาย ได้ลายใหม่ชื่อ "ลายใบสน" หรือ "โซหล่า" (2) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านเสาแดง (ลีซู) : จุดแข็ง คือ สตรีในชุมชนเคยผลิตงานผ้าส่งให้กับสถานีพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำรินบ้านเสาแดง แต่จุดอ่อน คือ สตรีในชุมชนไม่เคยทำงานผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มมาก่อน ต่างคนต่างผลิต และสิ่งที่สมาชิกผลิต ยังเป็นสิ่งที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาด และจากการสำรวจงานหัตถกรรมของชุมชนพบว่ามีการแปรรูปของสตรีลีซู ที่เรียกว่า "ซูปั" เป็นชิ้นงานที่น่าสนใจ แต่ปัจจุบันมีการใช้อยู่ไม่มากแล้ว ไม่เคยพบมาก่อนในท้องตลาด จึงให้สตรีในชุมชนทดลองผลิตชิ้นงานนี้ (3) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านดงสามหมื่น (ม้ง) : จุดแข็ง คือ ผ้าม้งมีลวดลายปักที่เป็นเอกลักษณ์สวยงาม สตรีในชุมชนยังมีการปักผ้าม้งเพื่อใช้ประกอบกับการตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่บ้าง แต่จุดอ่อน คือ ปัจจุบันก็มีการซื้อลายปักสำเร็จรูปที่ปักด้วยเครื่องจักร ด้วยความที่คนในชุมชนมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร มีงานยุ่งในสวนในไร่ จึงไม่ค่อยปักผ้าด้วยมือเท่าไรนัก รวมถึงไม่มีการรวมกลุ่มเรื่องการผลิตงานหัตถกรรมมาก่อน การพัฒนางานผ้าที่หมู่บ้านนี้จึงเริ่มต้นด้วยการให้สตรีปักผ้าด้วยมือ แล้วนำไปตัดเย็บประกอบเป็นสินค้าอื่น ๆ ต่อไป 2.1.2) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วย (1) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านปางมะหัน (ลาหู่ : ลาหู่บาเกียว และลาหู่ดำ) : จุดแข็ง คือ มีกลุ่มลาหู่บาเกียว ซึ่งมีจำนวนน้อย งานศิลปหัตถกรรมจึงไม่ค่อยมีจำหน่ายในท้องตลาด แต่จุดอ่อน คือ มีช่างฝีมือที่สามารถผลิตงานแบบลาหู่บาเกียวน้อยมาก จึงยังไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่เน้นการนำภูมิปัญญาเดิมมาผลิตซ้ำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทักษะ รวมถึงได้มีการทำงานร่วมกับกลุ่มสตรีลาหู่ดำเพื่อเพิ่มกำลังการผลิต (2) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านห้วยหยวกป่าโซ (อาข่า) : จุดแข็ง คือ สตรีในชุมชนมีทักษะในการปักผ้าจำนวนมาก แต่จุดอ่อน คือ งานปักผ้าของชาวอาข่าเป็นงานฝีมือที่ใช้เวลานาน และเมื่อเสร็จเป็นชิ้นงานจะมีมูลค่าสูง ทำให้ปิดการขายยาก จึงได้สรุปกับกลุ่มสตรีว่าจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าลดลง มีราคาที่ย่อยขายได้ง่าย โดยออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ใช้เวลาในการผลิตลดลง แต่ยังคงแสดงอัตลักษณ์ของศิลปะอาข่าอยู่ (3) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านนาโต (ไทเขิน) : ชาวไทเขินอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มไทใหญ่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ สถานการณ์การทอผ้าด้วยมือ เท่าที่สำรวจได้เหลือเพียงผู้สูงวัย 2 ท่านเท่านั้น หลังจากทอผ้าเสร็จก็นำผ้าผืนมาเย็บเป็นย่ามใบเล็ก ๆ เท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนาโตจึงมุ่งเน้นการนำผ้าผืนที่ช่างทอ 2 ท่านทอได้ มาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ (4) ศูนย์การเรียนรู้บ้านนา

โต๋ (อาชา) : นักเรียนมีความต้องการใช้เวลาว่างจากการเรียนทำงานหัตถกรรม เพื่อฝึกทักษะการผลิต และสืบสานภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยเลือกทำงานศิลปะการปักผ้าแบบชาวอาชา แล้วนำผ้าปักเหล่านั้นไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

2.2) การออกแบบตราสินค้า จากการระดมความคิดเห็นของทีมวิจัยได้ออกแบบตราสินค้าเฉพาะของ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBTSC และออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อใช้บรรจุผลิตภัณฑ์ของ "ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBTSC" เน้นใช้วัสดุที่จัดการง่าย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด จึงใช้วิธีการพิมพ์สติ๊กเกอร์แล้วนำไปติดบนถุงกระดาษขนาดต่าง ๆ รวมถึงออกแบบฉลากสินค้าและรายละเอียดสินค้า โดยเลือกนำเสนอฉลากสินค้าแบบป้ายห้อย หรือแท็ก (Tag) เน้นการแสดงตราสินค้าให้ชัดเจน พร้อมคำขวัญ และใช้การแสดงคิวอาร์โค้ด (QR Code)

3) การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องงานหัตถศิลป์ชุมชน นอกจากพัฒนาเรื่องผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนแล้ว ส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริโภคเข้าใจความคิด ความเชื่อ และเทคนิควิธีในการสร้างงานของแต่ละกลุ่มชน รวมทั้งยังเป็นการสื่อสารการตลาดให้กับผู้บริโภค โดยทำการสื่อสารผ่านสื่อทั้งออฟไลน์และออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ (1) สื่อสิ่งพิมพ์ : นำเสนอในรูปแบบของหนังสือคู่มือสำหรับผู้ขาย ใช้นำเสนอให้กับผู้ซื้อเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการทำป้ายข้อมูล (Roll Up) (2) สื่อออนไลน์ : สื่อสารเรื่องราวงานหัตถศิลป์ของกลุ่มชนในพื้นที่เป้าหมายเป็นสื่อวีดิทัศน์ รูปภาพ บทความ หนังสือออนไลน์ ลงในเฟซบุ๊กแฟนเพจ DoiSter และ Localism Thailand จากนั้นทดสอบผลิตภัณฑ์หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับงานหัตถกรรมในชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จนนำมาสู่การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ และสัมภาษณ์กลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าชมงาน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตรงความต้องการผู้บริโภคมากที่สุด

4) ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนใน 2 พื้นที่ โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสรุปบทเรียนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีกรอบในการสรุปบทเรียน 3 ด้าน สามารถสรุปผลได้ดังนี้ คือ 4.1) PEOPLE หรือบุคลากรในการพัฒนา พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ (1) บทบาทที่เลี้ยงที่มีความเข้าใจ ใกล้ชิด และมีเวลาในการทำงานพัฒนางานร่วมกัน (2) กลุ่มผู้ผลิตต้องมีแรงจูงใจในการที่จะทำงานเป็นทีม สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (3) พัฒนาทักษะผู้ผลิตให้หลากหลายและมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน (4) ควรมีการจัดการองค์ความรู้ในการผลิตงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน (Craft Knowledge Management) (5) การประสานงาน การสื่อสาร ระหว่างทีมผู้ผลิตและทีมพัฒนาต้องทำให้รัดกุม ชัดเจน ไม่ให้มีช่องว่างความแตกต่างของภาษา 4.2) PROCESS หรือกระบวนการทำงาน พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ (1) การจัดสรรเวลาในการพัฒนางาน ควรมีความเหมาะสมกับเงื่อนไขต่าง ๆ ในการผลิตของชุมชน (2) มีการสื่อสารระหว่างทีมพัฒนาและทีมผู้ผลิตอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดข้อสงสัยหรือเกิดข้อผิดพลาดจะได้แก้ไขได้ทันที (3) การทำงานต้นแบบควรมีการ ระบุขนาด สี วิธีการ ให้ชัดเจน (4) การทดสอบตลาดควรมีช่วงเวลาในการทำซ้ำเพื่อให้สินค้าที่ยังไม่ตรงตามความต้องการได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไข (5) การทดสอบตลาด ทีมผู้ผลิตควรร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการตลาด และรับข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคได้โดยตรง (6) การสร้างพันธมิตรด้านการผลิตและการตลาด จะช่วยให้สินค้าสามารถผลิตได้

ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค และมีช่องทางในการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น และ 4.3) PRODUCT หรือผลิตภัณฑ์ พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้แก่ (1) ผลิตภัณฑ์จำเป็นที่จะต้องแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนอย่างใดอย่างหนึ่ง ควรใช้แนวทางของการมีอยู่ของผลิตภัณฑ์หลากหลาย เพื่อเพิ่มตัวเลือกให้กับผู้บริโภคได้เลือกซื้อ หรือซื้อเพิ่มมากขึ้น (2) เมื่อผลิตภัณฑ์สามารถบอกเล่าเรื่องราวตัวตนได้แล้ว สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญต่อมา คือ คุณภาพการผลิต เพื่อยกระดับสินค้าและเพิ่มมูลค่าตามคุณภาพที่เพิ่มขึ้น (3) ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ต้องสามารถสื่อสารเรื่องราวความเป็นมา (Story) ความโดดเด่นด้านเทคนิคการผลิตหรือเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึง “คุณค่า” ของชิ้นงาน ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ อาจจะบอกเล่าผ่านการนำเสนอของผู้ขาย ณ จุดจำหน่าย ป้ายแสดงสินค้า หรือสื่อต่าง ๆ

2.1.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม มี 2 ขั้นตอน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) รวมถึงการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสังเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยเพื่อนำมากำหนดบทบาทของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และรูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์เชิงลึกจำแนกตามความเชี่ยวชาญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การดำเนินกิจการมูลนิธิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) การตลาดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกท้องถิ่น (3) การจัดตั้งและดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม และ (4) ปรัชญาการจัดตั้งธุรกิจและจดทะเบียนนิติบุคคล รวมถึงการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการศึกษาพบ 2 ประเด็นเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่

2.1.3.1 บทบาทการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้ 1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างหน่วยงานที่ต้องการข้อมูลหรือการทำงานร่วมกับหมู่บ้านได้อย่างเหมาะสมตรงกับความต้องการ 2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น บริษัท Thai Localista จำกัด เป็นต้น และผ่านการออกร้านในงานแสดงผลภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยให้อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคลากรทำหน้าที่ให้บริการข้อมูล และออกแบบเส้นทางโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน เช่น Doister เป็นต้น และผ่านการออกร้านในงานแสดงผลภัณฑ์ของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว โดยให้อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคลากรทำหน้าที่ให้ข้อมูลและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมถึงกิจกรรมสาธิตการผลิตของที่ระลึกจากชุมชน 4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” 5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำหรือการแก้ปัญหา สำหรับหมู่บ้านที่เกิดปัญหาจากการจัดการการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน 6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว โดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า เป็นต้น และ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2.1.3.2 รูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้การขับเคลื่อน ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้วิจัยกำหนดแนวทางดำเนินการไว้ดังนี้ 1) การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบบริษัทจำกัด ที่ก่อตั้งโดยผู้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่มีบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อกำไรมาสนับสนุนและพัฒนาชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย โดยกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นและการปันผลให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 รวมถึงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ และ 2) การจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) โดยกรอกแบบฟอร์มยื่นสมัครและแนบบการเงินพร้อมผู้ตรวจสอบบัญชีลงนามไปพร้อมด้วย ส่งไปที่ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายหลังการดำเนินกิจการไปแล้ว 1 ปี โดยกิจการนี้มีวัตถุประสงค์จะนำผลกำไรสุทธิร้อยละ 70 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของกิจการและชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2562)

2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ ได้ศึกษาใน 2 พื้นที่เป้าหมาย จำนวน 11 โรงเรียน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จำนวน 6 โรงเรียน จังหวัดเชียงราย ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 4 โรงเรียน และอำเภอเชียงแสน จำนวน 1 โรงเรียน มีประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็นหลัก ประกอบไปด้วย 1) พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ และ 3) คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ผลการศึกษาสามารถสรุปผลดังนี้

2.2.1 การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย

2.2.1.1 เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคลากรในหน่วยงานในพื้นที่ พบว่า 1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูทั้ง 6 โรงเรียนทุกคนมีวิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโรงเรียน โดยมีข้อเสนอแนะว่าผู้สอนควรมีทั้งบุคลากรในสถานศึกษา ประชาชนชุมชนหรือคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยว และความร่วมมือจากหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังข้อเสนอแนะว่าควรพัฒนา

หลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการเปิดหลักสูตรระยะสั้นและพัฒนา รายวิชาให้ตอบโจทย์ และต้องการให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันทุกโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ โดยมีเอกสารการเรียน สื่อการสอน ที่ใช้ชุดข้อมูลเดียวกันจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนทั้งอำเภอภักดีชุมพล 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูส่วนใหญ่มี วิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโรงเรียน โดยมี ข้อเสนอแนะต้องการให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรมีทั้งบุคลากรใน สถานศึกษา ประชาชนหรือว่าคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยว และจากหน่วยงานใน ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะในชุมชนมีสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวจำนวนมาก ถ้าหากนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหน่วยงานในชุมชนจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่ จริงและจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ควรมีวิทยากรในโครงการเป็นพี่เลี้ยงในการนิเทศติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่มี ความเห็นว่าการมีเครือข่ายสามารถช่วยโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

2.2.1.2 เกิดแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษาได้ ใน 2 พื้นที่ ได้ศึกษาจากตัวแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา และตัวแทนครู ดังนี้ 1) อำเภอภักดีชุมพล มีการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา มีการสร้างความเข้าใจ ร่วมกัน ความตระหนักในการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการการทำงาน การเรียนรู้จากชุมชน การใช้ พื้นที่ในการสร้างมูลค่า ทำให้เกิดอาชีพ มีรายได้ เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การใช้พื้นที่เป็นฐานจึง ต้องเป็นความเห็นร่วม การกำหนดเป้าหมายร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึง ต้องเหมาะสมกับคนพื้นที่สูง ต้องมีความเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนพื้นที่สูงทั้งนี้ การศึกษาต้องไม่ทำให้เยาวชนถูกเปลี่ยนวิถีชีวิตสมัยใหม่จนลืมรากเหง้า แต่การศึกษาต้องสร้าง พัฒนา พื้นที่ให้ตามความเปลี่ยนแปลงที่ควรจะเป็นในการสร้างสรรค์และต่อยอดสิ่งที่มี โดยมี 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 จัดในรายวิชาเพิ่มเติม รูปแบบที่ 2 จัดสอดแทรกในเนื้อหากลุ่มสาระต่าง ๆ รูปแบบที่ 3 จัดอยู่ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และรูปแบบที่ 4 จัดในกิจกรรมเสริมหลักสูตร 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง การจัดการเรียนการสอนท้องถิ่น ครูควรเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ต้องสำรวจพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่และจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อให้ครูรู้จักพื้นที่ หากมีการย้าย หรือเข้ามาปฏิบัติในพื้นที่ ครูจะมีองค์ความรู้ในเรื่องท้องถิ่นที่ตรงกัน อีกทั้งต้องการได้รับการ พัฒนาการเรียนการสอนศาสตร์แนวใหม่ โดยหน่วยงานอุดมศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาบุคลากร และทาง เขตพื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน นิเทศติดตาม โดยมี 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 จัดบูรณาการในรายวิชา เพิ่มเติม รูปแบบที่ 2 จัดสอดแทรกในเนื้อหากลุ่มสาระต่าง ๆ รูปแบบที่ 3 จัดอยู่ในกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน และรูปแบบที่ 4 จัดในกิจกรรมเสริมหลักสูตร

2.1.2.3 การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการ เรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ควรมีทุกภาคส่วนที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สถานศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาพลเมืองของพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วมในการ คิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และทบทวนร่วมกัน วางแผนการพัฒนาการศึกษาภายใต้บริบทและ

ศักยภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดการบูรณาการทำงานของแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาในเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง ต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งพบแนวทางการพัฒนาต่อยอดใน 2 พื้นที่ดังนี้ 1) อำเภอภักดีชุมพล พบว่า 1.1) เป้าหมาย คือ นำการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำไปบูรณาการทุกกิจกรรมของโรงเรียน มุ่งเน้นพัฒนาทักษะวิชาการ ทักษะอาชีพ ทักษะอาชีพ 1.2) ทักษะอาชีพ คือ จัดการเรียนรู้ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน โดยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน วิถีวัฒนธรรม สร้างความตระหนัก ความสำคัญ รักและหวงแหนชุมชน สร้างชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนต้องตอบสนองความต้องการผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน 1.3) ทิศทางพัฒนา คือ การใช้กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) ร่วมวางแผนและสะท้อนคิดกิจกรรม จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษา โดยชุมชนร่วมพัฒนารายวิชา และเน้นการปฏิบัติจริง Active Learning 1.4) ส่งเสริม นำความรู้ ทักษะ คือ การพัฒนาวิทยฐานะ นำกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน PBL (Problem-based Learning) โดยนำวิถีของนักเรียนไปใช้เป็นผลงานพัฒนาวิทยฐานะ พัฒนารายวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รายวิชา ภูมิปัญญาศึกษา โดยออกแบบการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนเกิดทักษะอาชีพ เป็นนวัตกรรมในการทำวิทยฐานะ 1.5) ผลที่เกิดกับนักเรียน คือ ผู้เรียนมีความรู้ มีความมั่นใจในการบอกเล่า นำเสนอ เกิดความรับผิดชอบในการร่วมดูแล เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน ทรัพยากร และวิถีชีวิตของตน ตระหนักถึงการบริการ มีจิตสาธารณะ และสามารถหารายได้ระหว่างเรียน มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพบริการ การใช้ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติ นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่ในชุมชน การได้ลงมือปฏิบัติในพื้นที่ชุมชนทำให้ได้สัมผัสกับชาวบ้าน ประชาชนผู้รู้ ได้เรียนรู้มากกว่าตำรา 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง พบว่า 2.1) เป้าหมาย คือ การผลิตเยาวชนสู่อาชีพเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีอาชีพติดตัว โดยเฉพาะอาชีพในชุมชน วัฒนธรรมชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพของชุมชน ควรจัดแหล่งฝึกปฏิบัติที่สอดคล้องกับพื้นที่ โดยใช้พื้นที่ชุมชนเป็นฐานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทักษะภาษา ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคุณภาพผู้เรียน 2.2) ทักษะอาชีพ คือ การจัดการเรียนรู้ให้เห็นความสำคัญและภูมิใจในชุมชน การเรียนโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน บริบทเป็นฐานจะทำให้การเรียนรู้ในการสืบสอบหาข้อมูล การจัดการเรียนรู้ท่องเที่ยว เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากกว่าในตำรา ผู้เรียนสามารถเข้าถึงชุมชนผ่านประชาชนชาวบ้าน 2.3) ทิศทางพัฒนา คือ การพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้นำชุมชน การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นทักษะการปฏิบัติ และมุ่งทักษะการบริหารจัดการ เรียนรู้ประสบการณ์จริงของการเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยว ต้องสามารถถ่ายทอด นำเสนอ โดยใช้ภาษาอย่างมีประสิทธิภาพทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนได้ 2.4) ส่งเสริม นำความรู้ ทักษะ พัฒนาวิทยฐานะ คือ สามารถนำเอาคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไปสร้างรายวิชา หรือสร้างนวัตกรรมแก้ปัญหาให้ผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมการอ่าน การเขียน การคิด การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาระงานการสอน และโครงการ สามารถปรับใช้ในรายวิชาเพื่อพัฒนาการเรียนวิทยฐานะ 2.5) ผลที่เกิดกับนักเรียน คือ ทักษะด้านการบริการทางการท่องเที่ยว ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน มีทักษะการแสวงหาสื่อการกับชุมชนมากขึ้น และเห็นความสำคัญของสถานที่สำคัญในชุมชน

2.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้
ประเด็นการศึกษา 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ใน

สถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สามารถสรุปผล ดังนี้

2.2.2.1 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า

1) คุณลักษณะของบุคลากรในสถานศึกษา ในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ 1.1) อำเภอ กัลยาณิวัฒนา บุคลากรในสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนที่เหลือเป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 30 ปี อายุ 31 - 35 ปี และ อายุ 36 - 40 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์สอนไม่เกิน 5 ปี ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อยในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 35.50) มีคะแนนสูงสุด 42 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 30 คะแนน 1.2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง บุคลากรในสถานศึกษาเป็นเพศชาย และเพศหญิงจำนวนเท่ากัน มีอายุอยู่ในช่วง 36 - 40 ปี ส่วนที่เหลือมีอายุต่ำกว่า 30 ปี และอายุ 31 - 35 ปี เกินกว่าครึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี เกินกว่าครึ่งมีประสบการณ์สอน 6- 10 ปี ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อยในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 38.20) มีคะแนนสูงสุด 41 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 36 คะแนน

2) ร่างเนื้อหาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ประกอบไปด้วย 2.1) ขอบเขตเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 เน้นการเรียนรู้เพื่อเป็นเจ้าบ้านน้อย มีขอบเขตเนื้อหา คือ การส่งเสริมความรู้และทักษะการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การนำเที่ยว และการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ใน 1 ปีการศึกษา (2 ภาคเรียน ๆ ละ 18 สัปดาห์) ซึ่งในภาคเรียนที่ 1 มีเนื้อหาประกอบไปด้วย รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเป็นเจ้าบ้านที่ดี บทบาทผู้นำเที่ยว บุคลิกภาพผู้นำเที่ยว ขั้นตอนการนำเที่ยว ส่วนในภาคเรียนที่ 2 มีเนื้อหาประกอบไปด้วย การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว การสื่อความหมายทรัพยากรทางธรรมชาติ การสื่อความหมายทรัพยากรทางวัฒนธรรม การสื่อความหมายทรัพยากรด้านภูมิปัญญา และการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว 2.2) แผนการจัดการเรียนรู้ ได้กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน สื่อ เนื้อหา สถานที่/บรรยากาศในการเรียน

3) ใช้การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย ให้กับครูผู้สอน โดยใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ตามเนื้อหาในแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การวาดแผนที่ค้นหาของดีในชุมชนหรือโรงเรียน การวาดภาพนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้นได้กับตัวนักท่องเที่ยว การเขียนโปรแกรมการท่องเที่ยว จากนั้นให้นำเสนอเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้าใจและมีประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการจัดกิจกรรมทั้งในอำเภอ กัลยาณิวัฒนา และอำเภอแม่ฟ้าหลวง

4) ระดับความรู้หลังกิจกรรมการอบรมความรู้เชิงปฏิบัติการ และนำแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้ (1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี (2) ความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำเที่ยว และ (3) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมาย พบว่า ครูมีระดับความรู้ในภาพรวมเพิ่มขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวมเพิ่มขึ้น 15.00 ซึ่งมีระดับความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมาย เพิ่มขึ้นเฉลี่ย

6.67 รองลงมาได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำเที่ยว และความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี (คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 5.33 และ 3.00)

5) ทศนคติของบุคลากรในสถานศึกษาต่อกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าของบ้านน้อย ทั้ง 2 พื้นที่ พบว่า 5.1) ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ประกอบไปด้วย ประโยชน์ต่อนักเรียน คือ ทำให้มีความรู้ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน พัฒนาบุคลิกภาพ ฝึกการนำเสนอ กล้าแสดงออก ฝึกการใช้ภาษาอังกฤษ พัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยี เป็นแนวทางการประกอบอาชีพ และรายได้ สร้างความภูมิใจ เข้าใจและรักชุมชน รู้จุดเด่น ประโยชน์ต่อครู คือ ได้รับความรู้ใหม่ พัฒนาทักษะการสอน การวางแผน และการจัดหาสื่อจนสามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนได้ ได้ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสร้างปฏิสัมพันธ์ สามารถบูรณาการกับ 8 กลุ่มสาระได้ และพัฒนาตนเองด้านภาษาอังกฤษ ประโยชน์ต่อสถานศึกษา คือ ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษา สร้างชื่อเสียงทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ได้ความร่วมมือของบุคลากร และการช่วยเหลือจากหน่วยงาน และร่วมมือกับชุมชน ประโยชน์ต่อชุมชน คือ สร้างอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น กระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ได้เผยแพร่และสืบสานวัฒนธรรม และผู้คนเห็นความสำคัญของชุมชน 5.2) ความต้องการได้รับการพัฒนาของครูจากกระบวนการเรียนรู้ประกอบไปด้วย ด้านความรู้ คือ ด้านการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่น่าสนใจ การจัดหลักสูตรในท้องถิ่น ฝึกภาษา ความรู้ในชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แลกเปลี่ยนระหว่างครูแต่ละโรงเรียน และการพัฒนาวิทยฐานะของครู ด้านทักษะ คือ การสื่อสารและเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ การออกแบบสื่อการสอนโดยใช้เทคโนโลยีที่น่าสนใจ เครื่องมือสำรวจความคิดเห็น การให้บริการ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว การสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุในชุมชน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

6) มีการพัฒนาทักษะด้านการผลิตสื่อการสอน จากความต้องการของบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับความรู้และทักษะที่ต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถสนับสนุนการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผ่านการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการใน 2 พื้นที่ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเทคนิคการสืบค้นภาพและการผลิตสื่อประเภทภาพเคลื่อนไหว เพื่อประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการสอนให้น่าสนใจมากขึ้น หลังอบรมเชิงปฏิบัติการพบว่า บุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นครูที่รับผิดชอบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 สามารถผลิตชิ้นงานตัวอย่างที่ได้กำหนดให้ทำในช่วงอบรมได้สำเร็จ ทั้งในรูปแบบ (1) Power Point Presentation ซึ่งได้ใช้เทคนิคการแทรกข้อความและภาพที่ถูกลิขสิทธิ์ และการทำภาพเคลื่อนไหวได้อย่างน่าสนใจ (2) การวางแผนผลิตสื่อภาพเคลื่อนไหวโดยใช้ Storyboard เพื่อการวางโครงเรื่องในการสร้างสื่อ เทคนิคการถ่ายภาพและการตัดต่อโดยใช้มือถืออย่างง่าย

7) ผลการพัฒนาต่อยอดบุคลากรในสถานศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา พบว่า 7.1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา คือ การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา ในรายวิชาเพิ่มเติมใหม่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา โรงเรียนมัธยม

กัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ และสอดแทรกในรายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา และโรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ 7.2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง คือ การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา ในรายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนสันติศิรีวิทยาคม โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) และโรงเรียนสันติศิรีวิทยา

2.2.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย 1) ขั้นวางแผน Plan คือ การประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ เผยแพร่ให้ภาคประชาชนได้ร่วมมือหรือสนับสนุนในการดำเนินการ ประกอบด้วย หน่วยงานการศึกษา ภาคประชาชน ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งให้ข้อมูลสะท้อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการเยาวชนที่มีคุณภาพตามที่ชุมชนกำหนดในการสร้างแรงงานในพื้นที่ ที่สำคัญคือคุณลักษณะเยาวชนที่รักษาท้องถิ่น 2) ขั้นลงมือปฏิบัติ Do ประกอบไปด้วย กระบวนการ 2.1) การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญแบบกัลยาณมิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ความจำเป็นในการพัฒนาบุคคล และหรือพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับนำไปทำโปรแกรมพัฒนา โดยกลุ่มเป้าหมายร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียน 2.2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม มุ่งให้ผู้เข้าร่วมเน้นวิธีการให้สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย โดยต้องสร้างให้ผู้เรียนเข้าถึงวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเท่า ๆ กับสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2.3) การนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา โดยนำข้อมูลสารสนเทศทุกมิติวางแผนร่วมกันและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายที่กำลังเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ได้นำไปสู่ข้อมูลย้อนกลับ และครูควรวางแผนช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ 2.4) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สอน 3) ขั้นติดตาม ตรวจสอบ Check ประกอบไปด้วย 3.1) ประเมินขอบเขตความสำเร็จของผู้เรียน เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนทุกคน ตามศักยภาพของผู้เรียน โดยประเมินตามสภาพจริงที่สามารถวัดความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ 3.2) ทักษะสำคัญที่แสดงความเป็นครูมืออาชีพ โดยกำหนดองค์ความรู้ ทักษะ ในเรื่องการวางแผน การออกแบบกิจกรรม การประเมิน การสังเกตการณ์เรียนรู้ การตีความหลักฐานแห่งการเรียนรู้ (Evidence of Learning) ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียนและสนับสนุนผู้เรียนในการประเมินตนเอง (Self-Assessment) เพื่อพัฒนาตนเองสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ 4) ขั้นปรับปรุง Act คือ ความสำคัญกับแรงจูงใจของผู้เรียน ด้วยการสนับสนุนผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดสร้างสรรค์โดยใช้ความรู้ ทักษะ บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เป็น

การเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างอาชีพ มีรายได้ มีความก้าวหน้า เกิดการเรียนรู้ทั้งผลสำเร็จและความล้มเหลว

2.2.3 คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้านการเป็นเจ้าของบ้านน้อย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ออกแบบชุดความรู้โดยได้จัดทำร่างเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเป็นนักสำรวจน้อย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว คู่มือได้ถูกทดสอบโดยบุคลากรในสถานศึกษาผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้เครื่องมือสอนให้กับผู้สอน จากนั้นนำไปทดลองใช้ และถอดบทเรียนเพื่อสรุปผลการนำไปใช้ในการเรียนการสอน จึงได้คู่มือสำหรับครูที่มีความเหมาะสมกับครูสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ (รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการย่อยที่ 1 การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย)

2.3 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากกระบวนการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชนและบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบกระบวนการพัฒนาบุคลากรมี 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ และด้านทักษะการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องประกอบกับการนำเสนอผลการวิจัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานเข้าร่วม จำนวน 14 หน่วยงาน และจังหวัดเชียงราย จำนวน 12 หน่วยงาน ทั้งตัวแทนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับทั้งการท่องเที่ยวและการศึกษา ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในการเชื่อมโยงบทบาทการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ ซึ่งรูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนสามารถเชื่อมโยงความร่วมมือเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

2.3.1 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชน ที่เป็นอาสาสมัครเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ข้อมูลสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ ด้านการจัดการทัวร์ การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อการขาย และการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึก การเตรียมตัวและการจัดแสดงสินค้า การฝึกให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น การแนะนำพื้นที่ เส้นทาง และโปรแกรมท่องเที่ยว การบันทึกใบจองโปรแกรม การบันทึกรายการสินค้า ตัดสต็อก บันทึกยอดขาย และเงินรายได้ขององค์กร โดยบุคลากรชุมชนที่เป็นอาสาสมัครภายใต้ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มี

ความพร้อมและสามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านกิจกรรม การบริการทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่ในเครือข่ายได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ สามารถสนับสนุนแหล่งเรียนรู้และวิทยาการชุมชนที่ให้ความรู้สถานศึกษาในพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

2.3.2 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ด้านการใช้เครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน 1.1) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน “การเป็นเจ้าบ้าน” ประกอบไปด้วย การเป็นเจ้าบ้านที่ดี บุคลิกภาพผู้นำเที่ยว ขั้นตอนการนำเที่ยว การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว 1.2) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้านการใช้เครื่องมือประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และด้านการปรับปรุงเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา โดยบุคลากรในสถานศึกษา ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถ ซึ่งมีความรู้และทักษะในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับนักเรียนทั้งในสถานศึกษาของตนเอง และเป็นพี่เลี้ยงให้กับบุคลากรในสถานศึกษาใกล้เคียงได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังเป็นหน่วยงานสำคัญที่ช่วยสนับสนุนในด้านกิจกรรมและงบประมาณ เพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมและโครงการในสถานศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องในท้องถิ่น เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสร้างโอกาสในการสร้างอาชีพในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากร 2 กลุ่ม มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ และพบว่าหลังกระบวนการพัฒนาทำให้บุคลากรดังกล่าว ทำให้บุคลากรมีขีดความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามบทบาทที่เกี่ยวข้อง มีขีดความสามารถในการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และส่งเสริมด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดอาชีพ รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ผ่านการจัดการศึกษาโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับพลเมืองในชุมชน

ในขณะที่หน่วยบริการ คือ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นในงานวิจัยที่มีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ 1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาชุมชน และเอกชน คือ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงสถาบันการศึกษา 2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้น

ภายใต้รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น บริษัท Thai Localista จำกัด บริษัททัวร์ G-Adventure และมูลนิธิ Planeterra Foundation เป็นต้น 3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน เช่น Doister เป็นต้น 4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” 5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำหรือการแก้ปัญหา สำหรับหมู่บ้านที่เกิดปัญหาจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า เป็นต้น และ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งหากศูนย์บริการฯ มีสถานที่ตั้งที่ชัดเจน ก็สามารถเป็นสถานที่สนับสนุนความรู้ให้โรงเรียนทั้งในและนอกสถานที่ รวมถึงสามารถสนับสนุนเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานได้

ซึ่งบทบาทดังกล่าวของแต่ละภาคีความร่วมมือ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งในด้านการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น และบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง และด้านการศึกษาในสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้บนพื้นฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ ซึ่งกลไกนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสมดุลนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ได้

3. ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยมีผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ได้แก่

3.1 ได้รูปแบบหน่วยบริการที่สามารถให้บริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว และทำหน้าที่ส่งเสริมการตลาดให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด โดยจัดตั้งในรูปแบบ “ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้ 1) การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบบริษัทจำกัด ประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อหากำไรมาสนับสนุนและพัฒนาชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย 2) การจดทะเบียน “วิสาหกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) เพื่อนำผลกำไรสุทธิร้อยละ 70 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2 ได้อาสาสมัครจำนวน 8 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 และจังหวัดเชียงราย จำนวน 3 คน เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่สามารถทำหน้าที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ โดยให้ข้อมูล การให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยวในหน่วยบริการ สินค้าของที่ระลึกในชุมชน รวมถึงจัดบันทึกการ จดจั่ว การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

3.3 บุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่สูงมีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ในด้านการเป็นเจ้านายน้อยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้ภายใต้ บริบทของพื้นที่ที่เหมาะสมและยั่งยืน

3.4 ได้คู่มือเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้านายน้อยในสถานศึกษาในพื้นที่สูง (สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2) ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ตลอดจนสร้างความตระหนักให้เยาวชนในพื้นที่ให้เกิดความภาคภูมิใจ รักและ ห่วงแหนพื้นที่ และยังสามารถสร้างรายได้เสริมผ่านการนำเที่ยวในท้องถิ่นได้

3.5 ได้แนวทางในการบูรณาการเพื่อการทำงานร่วมกัน ระหว่างศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดย ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการพัฒนาชุมชน และด้านการศึกษา สถานศึกษา และองค์กร ชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ทำให้เห็น แนวทางในการเอื้อประโยชน์ในการทำงานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกัน และเกิดการขับเคลื่อนการ พัฒนาทั้งในด้านชุมชน ด้านการศึกษา เพื่อส่งเสริมการมีอาชีพและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่าง ยั่งยืน

4. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

4.1 เพื่อให้เกิดการจดจำและนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์บริการฯ ผู้วิจัยได้ทำการ ออกแบบตราสัญลักษณ์ของ “บริษัท ซีบีทีเอสซี โซเชียล เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด (CBTSC SOCIAL ENTERPRISE CO., LTD.)” โดยผลการออกแบบแสดงดังภาพ

4.2 ทำการสร้างชื่อและตราสัญลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ทั้งที่เป็นตัวสินค้าและบริการของ บริษัท คือ “MeeD” หรือ “มีดี” ดังแสดงดังภาพ

4.3 การขยายผลด้านหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนมัธยม กัลยาณิวัฒนา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชนที่มีบริบทด้านการท่องเที่ยว และหลักสูตรสถานศึกษาตอบสนองศักยภาพ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติที่มีที่ เครือข่ายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสมรรถนะและทักษะอาชีพ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เปิด สอนรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ รายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว ภาษาจีนเพื่อการท่องเที่ยว และ กัลยาณิวัฒนาศึกษา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แผนการเรียนศิลป์ทั่วไป เปิดสอนรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว รายวิชากัลยาณิวัฒนาศึกษา และในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนศิลป์ทวิศึกษา (ช่างยนต์) เปิดสอนรายวิชาเพิ่มเติม ได้แก่ รายวิชากัลยาณิวัฒนาศึกษา ส่งผลให้ครูผู้สอนเกิดการปรับความคิดรวบยอดด้านการจัดการเรียนรู้ที่ต้องเปลี่ยนแปลง โดยใช้ชุมชน เป็นฐานการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียนทำให้ ค้นพบตัวเอง เกิดทัศนคติที่ดีต่ออาชีพในชุมชน

4.4 การขยายผลพัฒนาต่อยอดนโยบายการจัดการศึกษา โดยผู้วิจัยได้เข้าพบและนำเสนอ กระบวนการทำงานกับสถานศึกษากับศึกษาธิการจังหวัดใน 2 พื้นที่ เพื่อหาหรือแนวทางในการ ขับเคลื่อนงานพัฒนาร่วมกันในระดับนโยบายการจัดการศึกษาในระดับจังหวัด ได้แก่ ศึกษาธิการ จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย ได้ข้อสรุปเชิงนโยบายดังนี้

4.4.1 จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้เสนอแนะ 1) ให้มีการ นำเสนอผลงานวิจัย ให้ศึกษานิเทศก์ในแต่ละอำเภอที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อนำไปสู่การต่อยอดการนำ แนวทางไปใช้ในสถานศึกษาต่อไป 2) ให้ 6 โรงเรียนโครงการวิจัย สมัครเข้าร่วมโครงการ TFE (Teams For Education) เป็นโครงการที่ใช้ระบบ Team สร้าง PLC (Professional Learning Community) ในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีการศึกษา 2563 ต่อยอดพัฒนาผู้เรียนด้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน และ 3) ให้ 6 โรงเรียนในโครงการวิจัย สมัครเข้าร่วมโครงการพื้นที่ นวัตกรรมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อต่อยอดงานพัฒนาให้กับโรงเรียนสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา

4.4.2 จังหวัดเชียงราย โดยศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย ได้ให้เสนอแนะ 1) ศึกษาธิการ และศึกษานิเทศก์ เสนอให้มีการนำไปขยายผลต่อในโครงการ “หลักสูตรต่อเนื่อง” และโครงการ “ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา” และ 2) มีแนวทางขับเคลื่อนงานร่วมกันได้ในงานพัฒนา “นาโต้ โมเดล” ที่เน้นให้เด็กเรียนรู้รอบด้าน

4.5 การขยายผลบุคลากรระดับการจัดการศึกษาในพื้นที่ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเพื่อต่อยอดการบูรณาการการพัฒนาาร่วมกันกับ ศึกษานิเทศก์ประจำสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ ผลพบว่า 1) ศึกษานิเทศก์สนใจในกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาครูและนักเรียน และเห็นความเป็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการศึกษา สังคม และชุมชน 2) ผู้ประสานงานสำนักผลักดันผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ สกสว. ร่วมประชุมและให้การสนับสนุน เพื่อต่อยอดงานพัฒนาร่วมกันระหว่างนักวิจัย และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ข้อตกลงร่วมกันในการจัดฝึกอบรมครูภายใต้โครงการ TFE (Teams For Education) และ 3) ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานประชุมสัมมนางานปฏิรูปการศึกษาเชียงใหม่ ครั้งที่ 5 พลเมืองเชียงใหม่พร้อมไปต่อ ในหัวข้อสัมมนา “การจัดการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยภาคีมีส่วนร่วม กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่” ในวันเสาร์ที่ 18 มกราคม 2562 เวลา 08.30 – 16.30 น. ณ ศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาทางการศึกษาโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ สนับสนุนโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีตัวแทนผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ จากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย รวมถึงชุมชนในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา ร่วมเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นกับผู้เข้าร่วมสัมมนา เกี่ยวกับการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนในสถานศึกษาร่วมกับชุมชน พบว่า มีตัวแทนจากโรงเรียนทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และครูผู้สอน ในจังหวัดเชียงใหม่ เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 40 โรงเรียนสนใจเครื่องมือที่ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ เตรียมแผนจัดโครงการรับสมัครสถานศึกษาที่สนใจเข้าร่วมโครงการ TFE เพื่อพัฒนาผู้สอนที่สนใจเครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

ชื่อโครงการ : รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่
จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้วิจัย : สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตีรรัตน์¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน² เกษราภรณ์
สิงห์คะมณี³

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษาแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น 3) ศึกษาแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามความสนใจส่วนบุคคลในสถาบันการศึกษา ประชากรมาจากอำเภอภูกามยาว จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงโดยเลือกสถานศึกษาที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาแล้วในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เครื่องมือวิจัยประกอบไปด้วย การระดมความคิด การจัดทำแผนผังโมเดลธุรกิจอย่างมีส่วนร่วม การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ แบบสำรวจข้อมูล แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง SWOT analysis การออกแบบอย่างมีส่วนร่วม การถ่ายทอดประสบการณ์ กิจกรรมถอดบทเรียน แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง สันทนากลุ่มย่อย และการวางแผนเชิงปฏิบัติการ

ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบไปด้วย 1) บุคลากรชุมชนซึ่งเป็นอาสาสมัครที่สามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อด้านการตลาดของหน่วยบริการ สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีการสรรหาอาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) จากนั้นได้รับการพัฒนาผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมความรู้และทักษะเพื่อให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 3 ครั้ง 2) บุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งได้รับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการใช้เครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทำให้มีความรู้และทักษะสามารถในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นได้ โดยศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยมีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ

¹ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

³ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34

และเอกชน 2) จำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจกิจเพื่อสังคม 3) จำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชนในเครือข่าย 4) เป็นศูนย์ฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) เป็นที่ปรึกษาเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6) ผู้รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนา ฝึกอบรมและดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาบุคลากร รูปแบบการพัฒนา ศูนย์บริการ

Title : A Model of Personnel's Development to Support the Sustainable of
Community Based Tourism in Chiang Mai and Chiang Rai

Researcher : Savichaya Supaudomlerk Trirat¹ Asst.Prof. Duangporn Onwan²
Kessaraporn Singkamanee³

ABSTRACT

A study of a model of personnel's development to support the sustainable of Community Based Tourism in Chiang Mai and Chiang Rai province, the objective is; 1) study Community Based Tourism service center model to support Community Based Tourism network; 2) study of educational personnel' capability enhancement model to support a sustainable Community Based Tourism; and 3) study personnel development model to support sustainable Community Based Tourism.

The population used in the study are community member who are represented by Community Based Tourism Network and educational personnel from Chiang Mai province and Chiang Rai province by using a purposive sampling, which choosing a voluntary and educational institution that has participated in promoting sustainable tourism activities in grade 7. The research tools consist of; Brain Storming, Business Canvas Model, Survey Form, Workshop, Structured Observation, Group Interviewing, Focus Group Discussion, Questionnaire, Interview Form, SWOT analysis, Design Thinking, Sharing experienced, Lesson Learned, Pretest-Posttest.

The results of the study revealed that the model of personnel development to support a sustainable Community Based Tourism consists of; 1) Community members who are volunteers that can perform marketing services of the service center. In which volunteers was developed through activities, training, knowledge and skills for providing services in tourism centers. Including the practice of public event for tourism services 3 times. 2) Educational personnel who received training on the use of tools to promote learning about how to be a little host for grade 8, allowing teachers to have knowledge and skills in learning management to promote sustainable Community Based Tourism based on local resources. Community Based Tourism Service Center (CBTSC) is an organization established with the role in supporting Community Based Tourism (CBT) as follows: 1) Be a center of information

¹ Maejo University

² Rajamangala University of Technology Lanna

³ Secondary Educational Service Area Office 34

for government and private agencies regarding tourism villages, 2) Selling CBT programs through marketing partnerships network with tour companies that focus on CBT and/or established under a social enterprise business model, 3) Selling souvenirs from communities member in the tourism network, 4) Training center for personnel's potential development from both the member of CBT network or villages that need to manage the village as a CBT, 5) Being a consultant who acts as an intermediary in helping between the tour company and the CBT villages 6) Be an organizer to promote the development of tourism products by the community for both public and private agencies, and 7) Conduct research for the development of tourism products for public and private agencies.

Keywords: Community Based Tourism, Sustainable Tourism, Personnel Development, Development Model, Service Center

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ผ
ABSTRACT	พ
สารบัญ	ภ
สารบัญตาราง	ร
สารบัญรูปภาพ	ล
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	4
1.3 กรอบขั้นตอนงานวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
1.5 ขอบเขตการศึกษา	7
1.5.1 ขอบเขตเนื้อหา	7
1.5.2 ขอบเขตพื้นที่	8
1.5.3 ขอบเขตระยะเวลา	9
1.5.4 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	9
1.5.5 เครื่องมือวิจัย	10
1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล	11
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ	11
1.7.1 ด้านวิชาการ	11
1.7.2 ด้านนโยบาย	11
1.7.3 ด้านเศรษฐกิจ	12
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม	13
2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
2.1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	13
2.1.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)	19
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย	22
2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการและศูนย์บริการ	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.1.5 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)	25
2.1.6 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21	29
2.1.7 การจัดการเรียนรู้	30
2.1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
2.2 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย	37
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	28
3.1 กลยุทธ์การวิจัย	28
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	30
3.1.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	30
3.1.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน	35
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
3.3.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	36
3.3.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน	39
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	40
3.4.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	40
3.4.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน	41
3.5 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล	42
3.5.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	42
3.5.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน	43
3.6 การแปลผลข้อมูล	44
3.6.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน	44
3.6.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน	45
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย	46
4.1 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน	46
4.1.1 ศึกษาารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน	46
4.1.2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ	47
4.1.3 ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม	60
4.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้	62
4.2.1 พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้	63
4.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้	75
4.2.3 คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น	81

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	82
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	87
5.1 สรุปผลการวิจัย	87
5.1.1 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน	87
5.1.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้	89
5.1.3 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	92
5.2 อภิปรายผล	94
5.3 ข้อเสนอแนะ	96
5.3.1 ด้านนโยบาย	96
5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา	96
5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	97
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก	101
ภาคผนวก ก แบบวัดความรู้ประสบการณ์และทักษะด้านการบริการ	101
ภาคผนวก ข แบบสังเกตคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน	105
ภาคผนวก ค แบบสอบถามสำหรับผู้บริโภคงานหัตถกรรมชุมชน	108
ภาคผนวก ง แบบสำรวจผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน	112
ภาคผนวก จ แบบสอบถามครู	117
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามสำหรับผู้บริการสถานศึกษา	120
ภาคผนวก ช แบบสอบถามสำหรับชุมชนและผู้ปกครอง	123
ภาคผนวก ซ แบบทดสอบความรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดีและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว	125
ภาคผนวก ฌ ภาพกิจกรรม	129

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่	31
ตารางที่ 2 สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง	35
ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อสถานศึกษาในพื้นที่ 2 อำเภอเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมในปี 2561	36

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 กรอบขั้นตอนการวิจัย	5
รูปภาพที่ 2 สรุปหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	18
รูปภาพที่ 3 ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน	21
รูปภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย	27
รูปภาพที่ 5 กลยุทธ์การวิจัย	29
รูปภาพที่ 6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอภักดีชุมพล	71
รูปภาพที่ 7 รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอแม่ฟ้าหลวง	72
รูปภาพที่ 8 การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น	73
รูปภาพที่ 9 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	80
รูปภาพที่ 10 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน	83
รูปภาพที่ 11 ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและภาคีความร่วมมือที่ช่วยสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน	86

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบท และการจ้างงานในท้องถิ่น ภาครัฐจึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาได้ให้การสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นอิสระ โดยภาครัฐจะสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์ และงบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และคาดว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เพราะเป็นการท่องเที่ยวแบบสร้างส่วนร่วมให้แก่ชุมชน สนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วยในด้านการตลาดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังเป็นกลุ่มเฉพาะ (niche market) ซึ่งจุดอ่อนของการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 1) ชุมชน โดยระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจเกิดจากความเข้าใจหรือการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ การรับรู้ข่าวสารไม่ทันสถานการณ์การพัฒนาชุมชนจึงไม่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงบริบทของนอก 2) การบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาชุมชนช้าหรือชะงักงันได้ 3) งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาขับเคลื่อนชุมชน มาจากสาเหตุหลัก ๆ ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวนโยบายของรัฐบาลเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก ด้วยการเพิ่มศักยภาพด้านรายได้ ลดรายจ่าย สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ด้วยการอัดฉีดเงินสู่รากหญ้าผ่านโครงการหลายด้านเพื่อให้ได้ผลที่เป็นรูปธรรม แต่ศูนย์วิจัยกสิกรไทยมองว่า การเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนยังเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพียงด้านเดียวและอาจจะไม่เกิดความยั่งยืน หากเงินที่รัฐให้การสนับสนุนมิได้ถูกใช้เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหรือการลงทุนแต่ถูกใช้เพื่อการบริโภค ในท้ายที่สุดแล้วปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมของสังคมไทยอาจไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นและอาจส่งผลต่อความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564) ที่ยังเน้นย้ำให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง และยังกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น บริการทางสังคมมีคุณภาพและมีการกระจายอย่างทั่วถึง รวมถึงการสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2555 ได้พัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ได้แก่ บ้านดงสามหมื่น

ตำบลแม่แดด บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2557) ต่อมาในปี 2557 ได้ขยายผลการพัฒนาเพิ่มเติมไปยัง บ้านห้วยปู ตำบลแม่แดด เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ (บ้านดอยตุง บ้านห้วยฮ่อม บ้านห้วยครก) และเครือข่ายเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินฯ รัชกาลที่ 9 ตำบลบ้านจันทร์ บ้านห้วยบะบ้า ตำบลแจ่มหลวง ในขณะเดียวกันได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิมในปี 2555 ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ศึกษานี้จึงประกอบไปด้วย 3 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ ปกาเกอญอ ม้ง และลีซู (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2559)

จากนั้นในปี 2559 จึงได้นำรูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา ไปใช้ขยายผลต่อในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จนเกิดเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบไปด้วย บ้านนาไต่ ชมรมชีววิถี (โครงการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพฯ) บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ ที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2560) ต่อมาในปี 2560 ได้ขยายผลการพัฒนาใน 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยหยวกป่าโซ และบ้านปางมะหัน ในพื้นที่ศึกษาจึงนี้ประกอบไปด้วย 3 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ อาข่า และลาหู่ และในปียังได้พัฒนาเนื้อหาหลักสูตรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับคนบนพื้นที่สูง โดยใช้กระบวนการถอดองค์ความรู้และประสบการณ์จากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเดิม 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านนาไต่ ชมรมชีววิถี (โครงการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพฯ) บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ จนได้ชุดความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ได้ (สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ, 2561)

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2561) ยังพัฒนาระบบสารสนเทศ ซึ่งได้ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการท่องเที่ยว จำนวน 95 ชุมชน จาก 20 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะเดียวกันในปี 2561 ยังได้ศึกษาและพัฒนาบุคลากรชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ บุคลากรชุมชนที่มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนท่องเที่ยวไปสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในพื้นที่ ให้สามารถค้นหาของดีชุมชน การทำงานเป็นทีม การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และการจัดทำสื่อแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนพื้นที่สูง และบุคลากรในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาขีดความสามารถในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในโรงเรียน ทั้งในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งบุคลากรทั้ง 2 กลุ่มนี้ จะมีบทบาทสำคัญในการนำองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนบนพื้นที่สูง ที่มุ่งเน้นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ให้กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ต้องการให้เด็กรู้จักตนเองและสิ่งที่ตนเองชอบ เพื่อให้สามารถเลือกช่องทางการศึกษาที่ตรงและเหมาะสมกับความสนใจ

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายของภาครัฐให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมี

รูปแบบที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างแท้จริง เพราะมีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง ประกอบกับรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวกระจายไปสู่ชุมชนท้องถิ่น แต่ปัญหาของชุมชนท่องเที่ยวคือ ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการตลาด จึงทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน หลายองค์กรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพราะวิทยาการและเทคโนโลยีในการทำงานเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว การพัฒนาคนในองค์กรจึงเป็นการพัฒนาการทำงานขององค์กรให้ได้ดีขึ้นตามไปด้วย เป็นการแก้ปัญหาในการทำงานของคนได้เมื่อคนได้รับการพัฒนา แต่การศึกษาในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแคในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถของตนเองมนุษย์ทุกคนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ในทุกสถานที่และทุกเวลา ดังที่ พระสมุห์สรุเชษฐ์ หนูเอี่ยม (2554) กล่าวว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเรียนรู้เสมอ ทั้งความสำคัญของการเรียนรู้จะทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และเป็นผู้รับการฝึกอบรมให้พัฒนาขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือการเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิจิต จิตสำนึก ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญอย่างมาก จากแผนการปฏิรูปประเทศไทยด้านการเมือง กฎหมาย การกระจายอำนาจบริหารราชการแผ่นดิน ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) นำเสนอต่อรัฐบาลในข้อเสนอปฏิรูปประเทศ 16 ด้าน (NIDA Model) การท่องเที่ยวถือเป็น 1 ใน 16 ด้านที่สำคัญเนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกระดูกสันหลังของประเทศ มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีมิติการพัฒนาที่ต้องจัดการให้เกิดความสมดุลที่สำคัญอยู่ 4 มิติ ได้แก่ มิติเจ้าบ้าน/อุปทาน (Host) มิติผู้มาเยือน (Guest) มิติกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Mechanism) และมิติด้านคุณภาพการบริการ (Service Quality) (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2558)

จากที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาบุคลากรสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ทั้งในมิติของการขับเคลื่อนด้านการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว และมีรายได้กระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง รวมถึงในมิติของวิธีการสร้างความตระหนักให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับเยาวชน ได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีค่ายิ่ง ให้ช่วยดำรงรักษาทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่สืบไป ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรที่จะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาใน 2 มิติดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาแนวทางในการพัฒนาบุคลากร 2 แนวทางหลัก โดยภายใต้แผนงานวิจัยนี้จึงประกอบไปด้วย 2 โครงการย่อยได้แก่ 1) การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งบุคลากรที่เป็นตัวแทนขององค์กรชุมชนที่มีความรู้และทักษะสามารถทำหน้าที่บริหารจัดการองค์กร ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของ

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่นในการสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว การสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยังสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป และ 2) การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาและพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เยาวชนได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ทำ แล้วนำไปใช้จัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชนต่อไป ดังเช่นแนวทางในการดำเนินงานโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) จะเริ่มกระบวนการพัฒนาในสถานศึกษาก่อน ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนผ่านกระบวนการทางการศึกษาแล้วจึงขยายการพัฒนาไปสู่ชุมชนในพื้นที่ โดยเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม คือผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการพัฒนาในทุกด้านไปพร้อมกัน กลุ่มเป้าหมายจะต้องได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ทำ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ ผ่านระบบการประสานงานความร่วมมือของภาครัฐและภาคเอกชน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

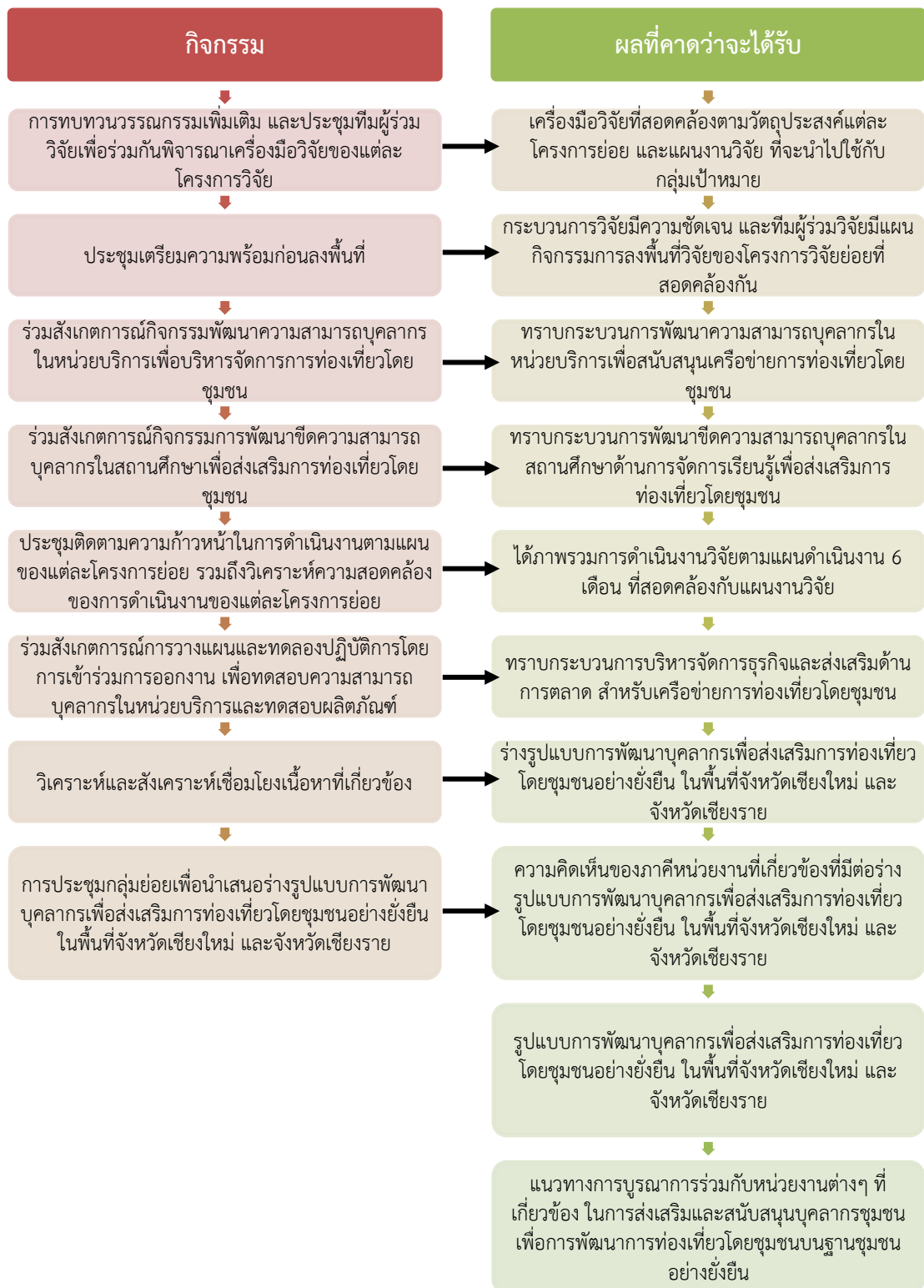
1.2.1 ศึกษาแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.2.2 ศึกษาแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

1.2.3 ศึกษาแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

1.3 กรอบขั้นตอนงานวิจัย

การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการวิจัยประกอบไปด้วย การทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติม การประชุมทีมผู้ร่วมวิจัยเพื่อร่วมกันพิจารณาเครื่องมือวิจัยของแต่ละโครงการวิจัย ประชุมเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่ และร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมพัฒนาความสามารถของทั้งบุคลากรชุมชนและบุคลากรในสถานศึกษา จากนั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์เชื่อมโยงเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง และการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อนำเสนอร่างรูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย กรอบขั้นตอนงานวิจัยแสดงในรูปภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 กรอบขั้นตอนการวิจัย

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Network) หมายถึง การรวมตัวกันภายในพื้นที่ระดับอำเภอหรือระดับจังหวัดโดยตัวแทนจากชุมชนที่มีการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนที่มีการท่องเที่ยวนั้นอาจจะไม่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีรูปแบบในการรวมกันอย่างเป็นทางการหรืออย่างไม่เป็นทางการก็ได้ ประกอบไปด้วย เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

1.4.2 หน่วยบริการ (Service Center) หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่โดยมีบุคลากรที่เป็นตัวแทนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวงทำหน้าที่บริหารจัดการองค์กร ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย การให้ข้อมูลด้านการเดินทาง ที่พัก อาหาร โปรแกรมและกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการให้บริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยว และการจัดฝึกอบรม เป็นต้น

1.4.3 การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มบุคคลในหน่วยบริการทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หลักคือ สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ภารกิจประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การสรรบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการควบคุม และมีการบริหารงานเพื่อสนับสนุนหน่วยบริการในด้านบุคลากร ด้านการเงิน และด้านการตลาด เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและความยั่งยืนต่อไป

1.4.4 ศักยภาพด้านการตลาด (Marketing Potential) หมายถึง ความสามารถในการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการขายสินค้าทางการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โปรแกรมการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่พัฒนาขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก

1.4.5 ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยธุรกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการหรือความจำเป็นของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจ ประกอบด้วยสิ่งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ ผลิตภัณฑ์จึงเป็นได้ทั้งสินค้าและบริการ ซึ่งต้องมีรรถประโยชน์ (Utility) มีคุณค่า (Value) ในความรู้สึกของลูกค้า จึงทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

1.4.6 ผลิตภัณฑ์ชุมชน (Community Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นทั้งสินค้าและบริการ ที่มีกำเนิดมาจากชุมชน โดยทักษะ ภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ

1.4.7 ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน (Community Handicraft Product) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้า ที่ผลิตด้วยมือหรืออุปกรณ์ง่าย ๆ อาศัยทักษะ ภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงรากฐานทางทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ

1.4.8 ชีตความสามารถบุคลากร (Personnel Potential) หมายถึง การพัฒนาขีดความสามารถให้กับบุคลากรชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่อาสาสมัครมาทำหน้าที่ในหน่วยบริการ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงอาสาสมัครมาร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน

1.4.9 กิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) หมายถึง รูปแบบองค์กร หน่วยงานกลุ่ม หรือกลุ่มธุรกิจ ที่แสวงหากำไรหรือไม่แสวงหากำไร ทั้งจากภาครัฐ สังคม หรือเอกชนที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่สังคม (Social Impact) เช่น แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคมด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นต้น โดยไม่ได้มุ่งเพียงแต่การสร้างผลกำไรหรือความมั่งคั่งของเจ้าของและผู้ถือหุ้น แต่มองรูปแบบของกำไรเป็นสิ่งที่สร้างความยั่งยืนในการดำเนินกิจการ

1.4.10 สถานศึกษาบนพื้นที่สูง หมายถึง สถานศึกษาที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายที่เปิดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.4.11 บุคลากรในสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ ทั้งในอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.4.12 ชีตความสามารถบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attributes) ของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยการ วิเคราะห์วางแผน และออกแบบกิจกรรมในด้าน 1) ผู้สอน 2) ผู้เรียน 3) เนื้อหาวิชา 4) กิจกรรมการเรียนรู้ 5) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ 6) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ 7) การวัดและประเมินผล เพื่อการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอดคล้องกับฐานชุมชนด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.5.1.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) รูปแบบหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาโอกาสที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหน่วยบริการ ส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ชีตความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการในด้าน ประกอบไปด้วย (1) การบริหารจัดการหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) การสื่อสารและการบริการด้านการท่องเที่ยว

ประกอบไปด้วย (2.1) การดูแลเว็บไซต์/เฟซบุ๊กแฟนเพจ (www.cbt.chiangmai.org) และ Facebook Fanpage: ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง (2.2) แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงโปรแกรมและกิจกรรมของเครือข่ายฯ (2.3) การเดินทางและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีบริการ รวมถึงการให้บริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3) การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบไปด้วย (1) สถานภาพและสถานการณ์ทางด้านการตลาดของสินค้าที่ระลึกงานหัตถกรรมของชุมชน (2) พัฒนาสินค้าที่ระลึกงานหัตถกรรมชุมชนให้มีศักยภาพทางการตลาด

1.5.1.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) ระดับขีดความสามารถบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2) รูปแบบการต่อยอดพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่มาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ประกอบไปด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attributes)

3) การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตนเอง สร้างมูลค่าการท่องเที่ยวชุมชน เป็นพลเมืองวิถีเขียว (green citizen) มีการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

4) คู่มือส่งเสริมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เกี่ยวกับการเป็นเจ้าบ้านน้อย ประกอบไปด้วย การออกแบบกิจกรรมโปรแกรม การจัดทำเส้นทางพานำเที่ยว และการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1.5.2 ขอบเขตพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

1.5.2.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะชุมชนท่องเที่ยวที่เป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งกำหนดขอบเขตเฉพาะพื้นที่ที่ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการศึกษาและพัฒนามาก่อนเท่านั้น เนื่องด้วยข้อจำกัดในการศึกษา คือ ผู้วิจัยจะต้องมีความเข้าใจพื้นที่ และมีความคุ้นชินกับกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา โดยกำหนดพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษาได้แก่เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

1.5.2.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาครั้งนี้มีการศึกษาวิจัยใน 2 พื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ 1) อำเภอภักกลาณวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.5.3 ขอบเขตระยะเวลา

การดำเนินการศึกษาตามแผนงานวิจัยภายในระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ 15 ธันวาคม 2561 – 14 ธันวาคม 2562

1.5.4 ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1.5.4.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบไปด้วย 1) หน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 2) ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบการณ์ 4) สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จาก 2 พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และ 5) ผู้ค้า ผู้รับซื้อ ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นตัวแทนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกใหม่ของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา มี 2 กลุ่มหลัก โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ตัวแทนจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาและพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยแบบมุ่งเป้า จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตั้งแต่ปี 2555 – 2561 ได้แก่ 1) ตัวแทนชุมชนที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง (ผลจากงานวิจัยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรชุมชน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาอำเภอภักกลาณวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปีงบประมาณ 2561) เพื่อจะเป็นตัวแทนที่ทำหน้าที่บริหารจัดการหน่วยบริการ ที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 2) ตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรม จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักกลาณวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.5.4.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรที่สอนในสถานศึกษาบนพื้นที่สูง 2 อำเภอ เป้าหมาย ที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ คือ 1) อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และ 2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้เลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกสถานศึกษาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรทางการศึกษามาแล้วในปี 2561 จำนวน 6 โรงเรียนจากอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และ 5 โรงเรียนจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.5.5 เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย เครื่องมือสำหรับการศึกษาด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเครื่องมือสำหรับการศึกษาด้านด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

1.5.5.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย จัดประชุมชี้แจง (Briefing Meeting) ระดมความคิด (Brain Storming) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดทำแผนผังโมเดลธุรกิจ Business Canvas Model อย่างมีส่วนร่วมด้วยวิธีการระดมความคิด (Brain Storming) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสัมภาษณ์/จัดเวทีประชุมย่อย (Group Interviewing / Focus Group Discussion) SWOT analysis ด้วยการประชุมรับฟังความคิดเห็นความต้องการและศักยภาพในการผลิตสินค้าของทางผู้ผลิต Design Thinking ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน แบบสำรวจผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ (Sharing experienced) เกี่ยวกับการออกงาน (ออกบูธ) ด้านการท่องเที่ยว การจัดเวทีระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กิจกรรมถอดบทเรียน (Lesson Learned) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) แบบฟอร์มสำรวจข้อมูล (Survey Form) แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) และแบบสอบถาม (Questionnaire)

1.5.5.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

เครื่องมือวิจัยประกอบไปด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง (Pretest-Posttest) สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Exchange) การวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และกิจกรรมถอดบทเรียน (Lesson Learned)

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล

การวิเคราะห์ ตรวจสอบ และแปลผลข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตัวแปรหลัก ได้แก่ ตัวแปรเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1.6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ จะใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัธยฐาน (Median) พิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description)

1.6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตและนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description)

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.7.1 ด้านวิชาการ

1.7.1.1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการหน่วยบริการที่สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.7.1.2 สถาบันการศึกษาสามารถนำผลการศึกษาด้านการจัดการหน่วยบริการไปใช้ประโยชน์เพื่อการต่อยอดการศึกษาและการวิจัยและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

1.7.1.3 เกิดการบูรณาการความรู้และประสบการณ์ในการเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรในการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่นำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนที่มีการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

1.7.1.4 สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นบนพื้นที่สูง สามารถใช้คู่มือการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นแนวทางในการพัฒนาออกแบบการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นที่สูงได้

1.7.1.5 แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาบนพื้นที่สูง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการต่อยอดการศึกษาวิจัยในประเด็นความรู้อื่น ๆ ได้

1.7.2 ด้านนโยบาย

1.7.2.1 กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และหน่วยงานภาครัฐบาลที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการหน่วยบริการที่สนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปใช้ในการวางแผนงานในหน่วยงาน กำหนดเป็นแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1.7.2.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สามารถนำรูปแบบการพัฒนาไปใช้วางแผนงานพัฒนาบุคลากรในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน กำหนดขึ้นเป็น

แผนพัฒนาและปฏิบัติงานของหน่วยงานที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเหมาะสมด้านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัด

1.7.2.3 การกระจายอำนาจในการบริหารของสถานศึกษาในพื้นที่สูง ได้แก่ การปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การปรับปรุงการวัดและประเมินผล ให้เหมาะสมกับพื้นที่ การปรับปรุงด้านระเบียบการบริหารงานบุคคล การปรับปรุงระเบียบงบประมาณให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของพื้นที่และการปรับปรุงระเบียบด้านบริหารทั่วไป

1.7.3 ด้านเศรษฐกิจ

1.7.3.1 เกิดผลิตภัณฑ์สินค้างานหัตถกรรมชุมชนใหม่ ที่มีความพร้อมสำหรับทำการตลาด

1.7.3.2 ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ชุมชนผ่านการจัดการธุรกิจในระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสมาชิกในเครือข่ายได้

1.7.3.3 มีบุคลากรเพื่อการบริหารจัดการองค์กรที่สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชน สอดรับกับแนวทางด้านการตลาดของธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สร้างรายได้ให้ภาคธุรกิจและชุมชน ส่งผลต่อการลดความเหลื่อมล้ำและกระจายรายได้สู่ชุมชน เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศให้ยั่งยืน

1.7.3.4 พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ และความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.7.3.5 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษาแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย และ 3) ศึกษาแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในขณะที่การท่องเที่ยวแบบมวลชนที่ได้ผูกติดอยู่กับแนวคิดการพัฒนาระแสหลักอยู่นั้น ในอีกด้านหนึ่งได้เกิดแนวคิดใหม่ อันเป็นทางเลือกในการพัฒนาจากการประชุมขององค์กรสหประชาชาติ ซึ่งจัดขึ้นในปี ค.ศ. 1987 ณ เมืองบรันท์แลนด์ (Brundtland) ประเทศนอร์เวย์ ที่ได้เรียกร้องให้การพัฒนาพิจารณาถึงความสำคัญกับความยั่งยืนในทุกด้าน หรือดุลยภาพระหว่างการเติบโตได้ในระยะยาวทางเศรษฐกิจ ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่รีดลอนความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นหลังด้วย แนวคิดดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นนิยามปฏิบัติการเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืนในลำดับต่อมาและได้เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการพัฒนาในทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วย โดยได้มีการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1990 ณ เมือง แวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา หรือที่เรียกกันว่า GLOBE'90 Conference การประชุมในครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องระยะยาว สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็สามารถปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังไว้ได้ด้วย (GLOBE'90, 1990) การท่องเที่ยวนี้จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศให้คงอยู่จนถึงอนาคตด้วย

2.1.1.1 ประมวลความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในด้านการบริหารจัดการนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ว่า เป็นการบริหารจัดการด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณค่าอย่างรอบคอบและชาญฉลาดสามารถรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมได้ในระยะยาวนานที่สุด เกิดปัญหาผลกระทบน้อยที่สุด ขณะเดียวกันคุณภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องดีขึ้น แม้ว่ามีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นก็ตาม (ศรชัย ไทรชมภู และคณะ, 2548)

ในขณะที่มุมมองของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2557) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอแต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนานั้น เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมอย่างเสมอภาคกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างชาญฉลาด ซึ่งจะต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนชนบทธรรมนิยมประเพณี ให้สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นไว้ให้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550)

เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโลก (Global Sustainable Tourism Criteria; GSTC) เป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญ สภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก จัดตั้งขึ้นในปี 2007 จากการรวมตัวขององค์กรทั้งหมด 32 องค์กร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ทั่วโลกเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสร้างการยอมรับในหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับสากล ซึ่งเกณฑ์การวัดความยั่งยืนประกอบไปด้วย

- 1) การบริหารจัดการด้านความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ
- 2) การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม-เศรษฐกิจแก่ชุมชน
- 3) การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว
- 4) การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ว่า เป็นความสัมพันธ์กันของการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม นำไปสู่ความสมดุลระหว่างการ

เติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ดำรงไว้ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือตัวตนที่แท้จริงของชุมชน ด้วยการปรับวิธีการจัดการให้เข้ากับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก โดยมีผลกระทบต่องานสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม น้อยที่สุด

2.1.1.2 เป้าหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่การพัฒนาการท่องเที่ยวในทุก ๆ ด้านต้องให้ความสำคัญเพื่อให้เกิดความยั่งยืนใน 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนับได้ว่าอยู่ในขั้นวิกฤติอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยปราศจากการจัดการที่ดีพอจึงส่งผลให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่รวมไปถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการวางแผน และการจัดการที่ดีพอที่จะไม่ส่งผลกระทบไปถึงสิ่งแวดล้อมได้อีกทั้งควรเร่งช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพทางธรรมชาติให้คงเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) ความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรมสังคมและวัฒนธรรมไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกจนน่าเป็นห่วงว่าเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทยจะเลือนหายไปในที่สุดจึงเกิดความพยายามที่จะฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป จึงถือว่าเป็นเป้าหมายอีกด้านหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนต้องคำนึงถึง

3) ความยั่งยืนของเศรษฐกิจเมื่อมีการจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพของการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะเกิดการพัฒนาขึ้นไปด้วย ถึงแม้ว่าจะไม่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่รวดเร็วหรือก้าวกระโดด แต่ก็สามารถเกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปส่งผลต่อการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบอื่น ๆ

จากเป้าหมาย 3 ส่วนสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึง จึงทำให้ลักษณะของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น มีข้อสังเกตที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงคุณภาพ ได้แก่ คุณภาพในการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนคุณภาพของประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

2) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความต่อเนื่องในการจัดการท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวสม่ำเสมอ และความต่อเนื่องในการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน

3) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชนกับอุปทาน (Supply) หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวและขีดความสามารถของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว

2.1.1.3 หลักการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนาจะต้องเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ไม่ใช่เปลี่ยนเพียงได้ชื่อว่าเปลี่ยน พัฒนาจึงไม่ใช่การเปลี่ยนไปจากเดิมแต่ต้องวางอยู่บนฐานของตัวตน ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวจึงต้องผ่านกระบวนการจัดการและพัฒนาองค์ประกอบทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในเชิงบูรณาการ ทั้งด้านกฎหมายเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การตลาด การเกษตร การจัดการ จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ ต้องมีทั้งเชิงรุกและเชิงรับ โดยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่และเกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) โดยมีแนวทางและหลักเกณฑ์ดังนี้

1) สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการการสาธารณสุขปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2) การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้น และละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยว หรือนักธุรกิจหมดความสนใจและย้ายไปที่อื่น การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่ และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของท้องถิ่น

3) กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่าง ๆ และนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

4) ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยว และนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ทั้งการขนส่งที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดของเสียจะต้องได้รับการพิจารณาพร้อมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

5) การวางแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรม มาเป็นให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพพัฒนารายได้รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น การจัดหางานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้นคือการให้โอกาสคนในท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้การให้การศึกษาการฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้

โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจเป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

6) การกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ มีการพัฒนาการท่องเที่ยวความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผนการพัฒนาและการดำเนินงานบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชนนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่าง ๆ

7) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

8) การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใดย่อมมีผลกระทบต่อการประกอบการ หรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

9) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจการประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

10) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพอันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ขณะที่ยังยึดมั่นในหลักการอื่น ๆ ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

11) การทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกกับผิชอบและสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

12) ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่และชุมชนองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และมนุษย์ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

13) มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ จะต้องได้รับการพิจารณาโดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมแผน และการดำเนินงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

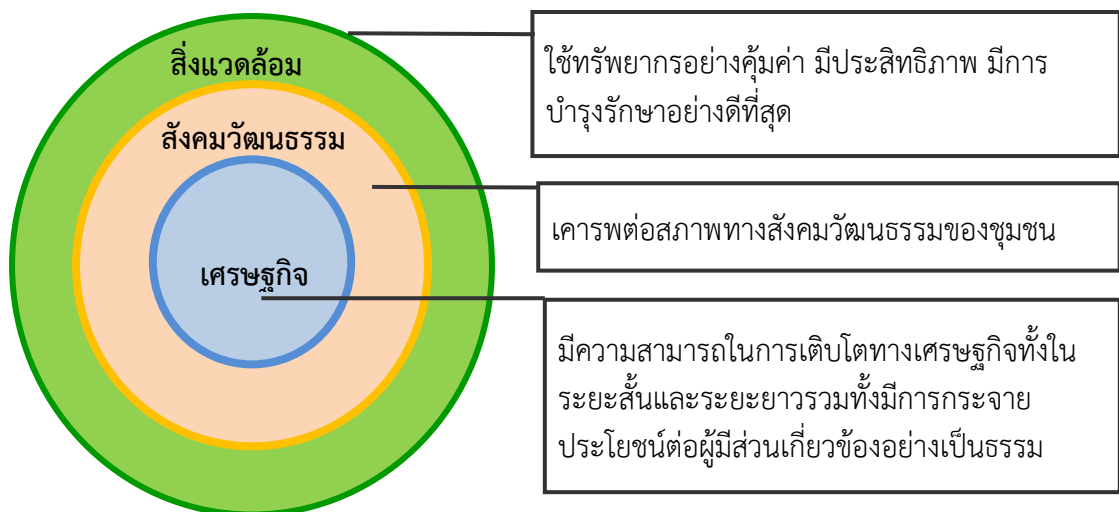
14) ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัด และขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีผลกระทบน้อย

15) กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

16) จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวรวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้ต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวทุกระดับทั้งในระดับชาติภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็นหากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากร ซึ่งเป็นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

2.1.1.4 สรุปหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

จากที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมาทั้งหมดนั้น สรุปหลักการและแนวคิดที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความล่าสุดขององค์การการท่องเที่ยวโลก (วิรุจ กิจนนท์, 2548) ได้ดังนี้คือ (รูปภาพที่ 2)

รูปภาพที่ 2 สรุปหลักการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1) การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

2) การเคารพในสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชุมชน

3) การสร้างความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควร จะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholder) นอกจากนี้ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับ ชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นอีกด้วย

นอกจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจแล้ว การที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ยังจะต้องคำนึงถึง ความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทุกฝ่าย รวมไปถึงจะต้องสามารถรักษาความพึง พอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว การดำเนินการวางแผนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญจะต้องมีเครื่องมือ ดัชนีที่ใช้วัดประสิทธิภาพต่อผลกระทบของการดำเนินการในส่วนต่าง ๆ ว่ามีข้อดี ข้อเสียอย่างไร เพื่อ สามารถนำไปปรับปรุงและแก้ไขเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคต

2.1.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT หรือ Host management) เป็นแนวคิดของการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) (Weaver, 2001 อ้างใน อุมพร มณีแนม และ พูนทรัพย์ ศรีชู, 2552) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความ คาดหวังว่า จะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความสำคัญกับคุณภาพ และเน้นการ จัดการอุปทานหรือฐานทรัพยากรการท่องเที่ยว (Host management) เพื่อลดผลกระทบทางลบจาก การท่องเที่ยวตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และมีหัวใจสำคัญที่สุดคือการท่องเที่ยวที่ เกิดขึ้นเป็นความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการอย่างมีส่วนร่วม ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญใน การจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นนั้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีการบำรุงรักษาอย่างดีที่สุด เพื่อให้สามารถ ใช้ได้อย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน (สินธุ์ สโรบล, 2546)

2.1.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเอกสาร ทั้งในและต่างประเทศนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งยกตัวอย่างพอสังเขปได้ดังนี้

The Responsible, Ecological, Social Tours Project หรือ REST (1997) ได้ให้ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และดำเนินการจัดการเพื่อให้การท่องเที่ยวนั้นเกิดประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้าน เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงวิถีท้องถิ่นอย่างแท้จริง (Peter Richards, 2009)

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงาน และกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (สายรุ้ง ดินโคกสูง, 2549)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่เจ้าบ้าน (Hosts) คือประชาชนในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดทิศทางนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน มากำหนดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่เน้นการเรียนรู้ ให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของชุมชนด้วยความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม พร้อมกับเกิดการกระจายรายได้ หมุนเวียนอยู่ในชุมชนอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวที่เน้นการฟื้นฟู บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรที่นำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้สามารถใช้ได้อย่างยาวนานจนถึงรุ่นลูกหลาน

2.1.2.2 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

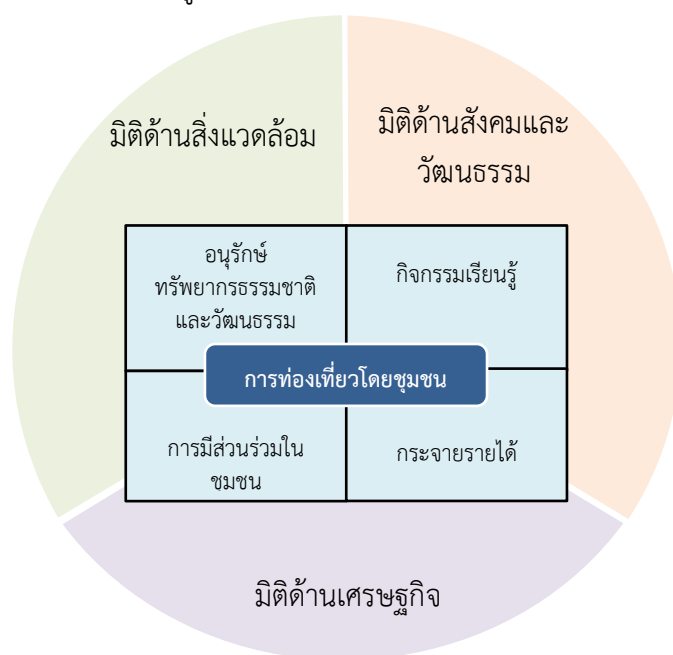
การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของและจัดการการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น ทั้งนี้เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตลอดจนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้ว นับได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นคุณภาพใหม่ทางการท่องเที่ยวที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าความสนุกสนานและความบันเทิง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้การท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่ไร้ความเร่งรีบ กล่าวคือเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีวันพักอาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยนำฐานทุนเดิมในชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างคุณค่าและมูลค่าทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

สำหรับหลักการที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สรุปจากบทเรียนและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ (สินธุ์ สโรบล, 2546) ได้ว่า เป็นทักษะในการจัดการทรัพยากรที่เป็นฐานทุนเดิมของชุมชน เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์และมีการจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยาวนาน กล่าวคือ จะต้องมีการปกป้อง ฟื้นฟูและบำรุงรักษาให้ทรัพยากรเหล่านั้นเพียงพอกับการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ทักษะในการปฏิบัตินั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย ตั้งแต่เริ่มต้นร่วมกันเป็นเจ้าของ มีการแบ่งงาน

แบ่งกิจกรรม และความรับผิดชอบไปจนสิ้นสุดกระบวนการที่มีการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยว 2) การศึกษาฐานทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการผลิตของชุมชน เพื่อนำมาเป็นปัจจัยต้นทุนในการกำหนดเป็นกิจกรรมหรือโปรแกรมการท่องเที่ยว 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกิจกรรมที่เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งที่พบส่วนใหญ่ในสังคมไทยแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม และ 4) การจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งจัดการความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน มุ่งเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่มีคุณภาพ พร้อมกับความพยายามที่จะต้องลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเกิดพลังเป็นเครื่องมือการพัฒนาท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

มิ่งสรรพ ขาวสอาด และคณะ (2548) ได้กล่าวถึงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มว่า ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้เป็นสำคัญคือ 1) การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวต่อวัน 2) ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ 3) ควรตระหนักถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อชุมชน ในด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และที่สำคัญคือ 4) ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะต้องประสานการจัดการร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้ (แสดงในรูปภาพที่ 3)

รูปภาพที่ 3 ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ วัฒนธรรมโดยคนในชุมชนเป็นแกนนำหลัก และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งเกิดการรื้อฟื้นอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตท้องถิ่น สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

2) มิติด้านสิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ให้กับผู้มาเยือน ชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกันรักษาสภาพแวดล้อมให้น่าประทับใจต่อผู้มาเยือนอยู่เสมอ

3) มิติด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวข้องกับ กระจายรายได้ ทำให้มีรายได้เสริมของคนในชุมชนส่งผลสู่ความอยู่ดีมีสุขของชุมชนท้องถิ่น

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

2.1.3.1 ความหมายของเครือข่าย

Boissevain (1974) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

Rogers (1986) ระบุว่า เครือข่ายทางการสื่อสารประกอบด้วยบุคคลที่มีการเชื่อมต่อกันด้วยการไหลของแบบแผนทางการสื่อสาร การวิเคราะห์เครือข่ายทางการสื่อสาร จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงระหว่างบุคคล ที่สร้างขึ้นจากการเชื่อมโยงของข้อมูลในโครงสร้างทางการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเรียกว่า “เครือข่าย” (Network)

Borgatta and Borgatta (1992) ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม

Alter และ Hage (อ้างถึงในนฤมล นิราทร, 2543) กล่าวว่า เครือข่าย (Network) คือ รูปแบบทางสังคม ที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอนหรือไม่ก็ได้ และองค์กรเหล่านั้นมีฐานะเท่าเทียมกัน

เครือข่าย (Network) หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจสื่อสารสัมพันธ์กัน หรือดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยไม่ทำให้แต่ละคนหรือแต่ละองค์กรสูญเสียความเป็นอิสระ (เสรี พงศ์พิศ, 2546)

ขณะที่ใน Bruce and Yearley (2006) ให้นิยามว่า เครือข่ายทางสังคม คือ รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกชน (Individual) ซึ่งนักสังคมวิทยาถือว่าเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษา และใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกต (Observation) ก่อนจะเขียนออกมาเป็นแผนที่ปฏิสัมพันธ์ (Interaction Mapping)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคม (Social Network) หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และองค์กร (Organization) ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร

ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกันทั้ง ข้อมูลข่าวสาร การบริการ และคำแนะนำ ฯลฯ

2.1.3.2 ประเภทของเครือข่ายทางสังคม (Type of Social Network)

ประเภทของเครือข่ายทางสังคมสามารถแบ่งได้ในหลายรูปแบบ มีนักวิชาการหลายคนที่ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย ดังนี้

นฤมล นิราทร (2543) จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ 4 มิติ ดังนี้

- 1) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ
- 2) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม
- 3) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสารวัตรนักเรียน
- 4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง คือ (1) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ (2) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ Martin และ Wenpin (2003) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับของการศึกษาวิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) โดย แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1) เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level Network)
- 2) เครือข่ายระดับหน่วยธุรกิจ (Business Unit Level Network)
- 3) เครือข่ายระดับองค์กร (Organization Level Network) และ
- 4) เครือข่ายระดับอื่น ๆ (Other Level Network) หรือระดับระหว่างองค์กร

2.1.3.3 องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม (Social Network Components)

นักวิชาการหลายคนได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคมไว้หลายแนวทาง ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ว่ามีอยู่ 7 ประการ ประกอบด้วย 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 5) มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) มีการพึ่งอิงร่วมกัน และ 7) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

Waner (อ้างถึงในปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ถิระพันธ์, 2546) กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อภาษาอังกฤษ คือ LINK ซึ่งประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ (Learning) 2) การลงทุน (Investing) 3) การดูแล (Nursing) และ 4) การรักษา (Keeping)

พระมหาสุหิตย์ อากาศโร (2547) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย 1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก 2) จุดมุ่งหมาย 3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ 5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย 1) สมาชิกที่อยู่ในเครือข่าย 2) จุดมุ่งหมายของสมาชิกที่มีร่วมกัน 3) การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย 4) การสื่อสารภายในเครือข่าย 5) การมีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนกันในเครือข่าย

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการและศูนย์บริการ

2.1.4.1 ความหมายของการบริการ

วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2539) ให้ความหมายของบริการ คือ พฤติกรรม กิจกรรม การกระทำที่บุคคลหนึ่งทำให้หรือส่งมอบอีกบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายและมีความตั้งใจในการส่งมอบอันนั้น

Kotler (2000) กล่าวว่า การให้บริการ คือ การกระทำที่หน่วยงานแห่งหนึ่งหรือบุคคลคนหนึ่งนำเสนอต่อหน่วยงานอีกแห่งหนึ่งหรือบุคคลอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้และไม่เป็นผลให้เกิดความเป็นเจ้าของในสิ่งใด ผลผลิตของการบริการอาจเกี่ยวข้องหรืออาจไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตภัณฑ์เป็นกิจกรรม ผลประโยชน์ หรือความพึงพอใจที่สนองตอบต่อความต้องการแก่ลูกค้าทางกายภาพ

ไพโรพนา ศรีเสน (2544) กล่าวว่า การบริการ คือ กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่นให้ได้รับความสุข และความสะดวกสบายหรือเกิดความพึงพอใจจากผลของการกระทำนั้น โดยมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ไม่สามารถจับต้องได้ ไม่สามารถครอบครองเป็นเจ้าของในรูปธรรมและไม่จำเป็นต้องรวมอยู่กับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ทั้งยังเกิดจากความเอื้ออาทร มีน้ำใจ ไมตรี เปี่ยมด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูลให้ความสะดวกรวดเร็ว ให้ความเป็นธรรมและความเสมอภาค

ขณะที่ Parasuraman et al. (1991) รายงานว่าทั่วไปการวัดคุณภาพของการให้บริการสามารถวัดได้โดยวัดช่องว่าง (Gap) ระหว่างการบริการที่ลูกค้ารับรู้และการบริการที่ลูกค้าคาดหวังบนพื้นฐานของ 5 ปัจจัย โดยมีรายละเอียดแต่ละปัจจัย ดังนี้

- 1) ความเชื่อถือได้ (reliability) คือ ความสามารถที่จะให้บริการตามคำมั่นด้วยความถูกต้อง
- 2) ความสามารถตอบสนอง (responsiveness) คือ ความเต็มใจที่จะช่วยเหลือและบริการอย่างรวดเร็ว
- 3) ความแน่นอน (assurance) คือ การให้ความรู้ความสุภาพของพนักงานและความสามารถในการส่งมอบความไว้วางใจและความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า
- 4) ความเข้าใจลูกค้า (empathy) คือ การดูแลลูกค้าของกิจการอย่างทั่วถึงเฉพาะราย

5) ลักษณะที่สัมผัสได้ (tangible) คือ แสดงลักษณะทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ บุคคล และวัสดุอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสาร

2.1.4.2 ความหมายของศูนย์บริการ

ศูนย์บริการ มีความหมายตามพจนานุกรมเคมบริดจ์ (2019, ออนไลน์) หมายถึง สถานที่ที่บริษัทให้ความช่วยเหลือลูกค้าที่ใช้ผลิตภัณฑ์หรือบริการ

Beal (2019, ออนไลน์) ให้ความหมาย ศูนย์บริการลูกค้าว่า เป็นเส้นทางการสื่อสารจากพนักงานภายในองค์กร ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การบริหารลูกค้าสัมพันธ์โดยรวมขององค์กร

กล่าวโดยสรุป ศูนย์บริการ คือ “ผู้ให้บริการ” ที่ดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร เพื่อส่งมอบความสะดวกสบาย หรือทำให้เกิดความพึงพอใจจากผลของการกระทำให้บุคคลหนึ่งเรียกว่า “ผู้รับบริการ” ให้ได้รับบริการตามความคาดหวังบนพื้นฐานของ 5 ปัจจัย ประกอบไปด้วย 1) ความเชื่อถือได้ (reliability) 2) ความสามารถตอบสนอง (responsiveness) 3) ความแน่นอน (assurance) 4) ความเข้าใจผู้รับบริการ (empathy) และ 5) ลักษณะที่สัมผัสได้ (tangible) เช่น สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ บุคคล หรือวัสดุอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสาร

2.1.5 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

2.1.5.1 คำจำกัดความของ “ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ”

Rothwell and Sredl (1992) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ขององค์กร (Organizational Learning) โดยนายจ้างเป็นผู้รับผิดชอบ เพื่อจุดประสงค์ในการปรับปรุงการทำงานซึ่งเน้นการทำให้บุคลากรทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการบูรณาการเป้าหมายขององค์กรและความต้องการของบุคคลให้สอดคล้องกัน

Swanson (1995) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการของการพัฒนาและการทำให้บุคลากรได้แสดงความเชี่ยวชาญ (Expertise) โดยใช้การพัฒนาองค์กร การฝึกอบรมบุคคลและพัฒนาบุคคลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน

พัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525) จากความหมายของศัพท์ดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือการทำให้มนุษย์เจริญ มีศักยภาพมากขึ้นจนกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าในสังคมและในประเทศ

ประชา ตันเสนีย์ (2552, ระบบออนไลน์) ให้ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมให้ บุคลากรเพิ่มความรู้ และทักษะ มีพฤติกรรมการทำงานที่เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลาย ๆ คนมักจะมีคำถามกับคำว่า "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development)"

ประชา ตันเสนีย์ (2561) มนุษย์ คือ สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง ทรัพยากร หมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์

2.1.5.2 หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการนำศักยภาพของแต่ละบุคคลมาใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างให้แต่ละบุคคลเกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เพื่อนร่วมงานและองค์กรเมื่อพิจารณา (ประชา ตันเสนีย์, 2552, ออนไลน์)

- 1) มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เพิ่มพูนขึ้นได้ ทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะและเจตคติ ถ้าหากมีแรงจูงใจที่ดีพอ
- 2) การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือก นำมาสู่การพัฒนาในระบบขององค์กร
- 3) วิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมีหลายวิธี จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะขององค์กรและบุคลากร
- 4) จัดให้มีระบบการประเมินการพัฒนาความสามารถของบุคลากรเป็นระยะ ๆ เพื่อช่วยแก้ไขบุคลากรบางกลุ่มให้พัฒนาความสามารถเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้ผู้มีขีดความสามารถสูงได้ก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งใหม่ที่ต้องใช้ความสามารถสูงขึ้น
- 5) องค์กรจะต้องจัดระบบทะเบียนบุคลากรให้เป็นปัจจุบัน ที่สามารถตรวจสอบความก้าวหน้าได้เป็นรายบุคคล

2.1.5.3 แนวความคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ประชา ตันเสนีย์ (2552, ออนไลน์) ยังได้กล่าวถึง แนวความคิดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การดำเนินการให้บุคคลได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะนำเอามาปรับปรุงความสามารถในการทำงานโดยวิธีการ 3 ประการ คือ

- 1) การฝึกอบรม (training) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน (present job) เป้าหมาย คือการยกระดับความรู้ความสามารถ ทักษะ ของพนักงานในขณะนั้น ให้สามารถทำงานในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ ซึ่งผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที
- 2) การศึกษา (education) เป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง เพราะ การให้การศึกษาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทักษะ ทัศนคติ ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวในทุก ๆ ด้านให้กับบุคคล โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับงานของพนักงานในอนาคต (future job) เพื่อเตรียมพนักงานให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการขององค์กรในอนาคต
- 3) การพัฒนา (development) เป็นกระบวนการปรับปรุงองค์กรให้มีประสิทธิภาพ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ได้มุ่งตัวงาน (not focus on a job) แต่มีจุดเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามท้องที่องค์กรต้องการ และพร้อมที่จะปฏิบัติงานกับองค์กรในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

กลุ่มที่ 2 ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การนำกิจกรรมที่มีการกำหนดและวางรูปแบบอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และ ปรับปรุงพฤติกรรมของพนักงานให้ดีขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน 3 ส่วน คือ

- 1) การพัฒนาบุคคล (Individual Development)
- 2) การพัฒนาสายอาชีพ (Career Development)
- 3) การพัฒนาองค์กร (Organization Development)

โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเกิดได้จากการนำเป้าหมายของบุคคล ซึ่งต้องให้ได้มาซึ่งเป้าหมายของแต่ละคน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรที่ต้องการบุคคลากรประเภทใดทั้งในระยะ สั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยการนำการพัฒนาสายงานอาชีพเป็นตัวเชื่อมเป้าหมายของบุคคล กับเป้าหมายขององค์กรนั้น

กลุ่มที่ 3 ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การที่จะพัฒนาองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้และงานเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมารวมกันได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบใน 3 ส่วน คือ

- 1) ระดับบุคคล (Individual)
- 2) ระดับกลุ่มหรือทีมผู้ปฏิบัติงาน (Work Group or Teams)
- 3) ระดับระบบ โดยรวม (The System)

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (อดีต)
- 2) การเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ปัจจุบัน
- 3) การเรียนรู้เพื่อที่จะเตรียมตัวสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

อันเป็นที่มาของ วินัย 5 ประการ (Disciplines of the Learning Organization) ประกอบด้วย

- 1) ความเชี่ยวชาญส่วนบุคคล (Personal Mastery)
- 2) กรอบแนวความคิด (Mental Models)
- 3) การร่วมวิสัยทัศน์ (Shared Vision)
- 4) การเรียนรู้ของทีม (Team Learning)
- 5) การคิดแบบเป็นระบบ (Systems Thinking)

2.1.5.4 การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development Potential Building)

การพัฒนาศักยภาพ เป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาทั้งความคิดและแนวทางการปฏิบัติที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปัญหาและอุปสรรคที่ยับยั้งการดำเนินการของรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐหรือที่รู้จักกันในนาม NGOs จากการตระหนักถึงเป้าหมายในการ ดำเนินการในการพัฒนาว่าสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดบรรลุเป้าหมายและการสร้างความยั่งยืนให้ เกิดขึ้น คือการเพิ่ม

ความสามารถในการที่จะให้ชุมชนได้มีความสามารถบรรลุการพัฒนา การเสริมสร้างศักยภาพอาจดำเนินการในระดับต่าง ๆ ดังนี้ คือ การเสริมสร้างศักยภาพในระดับบุคคล การเสริมสร้างศักยภาพในระดับบุคคลต้องมีการ พัฒนาของเงื่อนไขที่ให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนสร้างและเสริมสร้างความรู้ที่มีอยู่และทักษะ นอกจากนี้ การเสริมสร้างศักยภาพยังช่วยสร้างเงื่อนไขที่จะช่วยให้บุคคลที่จะมีส่วนร่วมใน “กระบวนการของการเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง” การเสริมสร้างศักยภาพระดับสถาบัน การเสริมสร้างศักยภาพในระดับสถาบันควรมีส่วนร่วมช่วยเหลือการเสริมสร้างศักยภาพสถาบันที่มีอยู่ก่อนในประเทศกำลังพัฒนาแทนการสร้างสถาบันใหม่ การเสริมสร้างศักยภาพโครงสร้างองค์กร และการเสริมสร้างศักยภาพวิธีการที่มีประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ (ฐันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล, 2557)

การเสริมสร้างศักยภาพระดับสังคม การเสริมสร้างศักยภาพในระดับสังคม บทเรียนการพัฒนาในอดีตที่สอนให้เรารู้และตระหนักว่า การพัฒนานั้นจำเป็นจะต้องให้บุคคลในพื้นที่เข้าร่วม และพัฒนา ทุกชุมชนมีต้นทุนมนุษย์และต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนา และต่อยอด การพัฒนาต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน แต่นั่นจะเป็นการสร้างความยั่งยืนและเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม การเสริมสร้างศักยภาพคงไม่ต่างอะไรจากแนวคิดที่ว่า “เราจะสอนให้คนในชุมชนจับปลาเป็นหรือเราจะจับปลาไปให้คนในชุมชนแทน” (ฐันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล, 2557)

นอกจากนี้ยังมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยนำเอาหลักการที่ดำเนินการด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชน (Community Capacity Building) มาใช้ เพราะสิ่งหนึ่งที่พบมากในการเสริมสร้างศักยภาพ คือ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนโดยทั่วไป ศักยภาพชุมชน (Community Capacity Building) จะประกอบด้วยมิติดังต่อไปนี้

- 1) มิติด้านชุมชน (Community domain) ซึ่งประกอบด้วย พลังอำนาจในชุมชน ประวัติศาสตร์ข้อมูลชุมชน ความขัดแย้งในชุมชน ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม
- 2) มิติด้านสถาบัน (Institutional domain) ประกอบด้วยด้านอิทธิพลของสถาบัน บทบาท ทรัพยากรของสถาบัน นโยบาย วาทกรรม การตอบสนอง
- 3) มิติด้านการเชื่อมโยง (Linking domain) ประกอบด้วยเครือข่ายระหว่างองค์กร ทั้งที่อยู่ในระบบและนอกระบบ ปฏิสัมพันธ์ การร่วมมือ การตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
- 4) มิติด้านการเรียนรู้ (Knowledge domain) ประกอบด้วย ปฏิบัติการในเชิงวิพากษ์ใน ความตระหนักถึงพลังอำนาจ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน
- 5) มิติด้านทักษะและความสามารถ (Skills and abilities domains) ประกอบด้วย ด้านภาวะผู้นำ ความเชื่อถือได้ความสามารถในการแก้ไขปัญหา
- 6) มิติด้านการถ่ายโอนทรัพยากร (Resource Transfer domain) คือ การเคลื่อนย้ายทรัพยากร

โดยหลักการแล้ว ศักยภาพชุมชนสามารถพิจารณาได้จากศักยภาพและ/หรือความสามารถของผู้คนในชุมชนที่จะเข้าร่วมในการดำเนินการโดยยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นบุคคล การรวมกลุ่ม องค์กร หรือเครือข่าย ศักยภาพชุมชนจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ของทุนมนุษย์ (Human capital) ทรัพยากรองค์กร (Organizational resources) และทุนทางสังคม (Social

capital) ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ที่จะใช้เพื่อแก้ปัญหาโดยส่วนรวม และปรับปรุงดูแลความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นการดำเนินการผ่านกระบวนการทางสังคมที่ไม่เป็นทางการและ/หรือเป็นความพยายามขององค์กร รวมไปถึง การกระจายอำนาจสู่ชุมชน (Community empowerment) ด้วยเช่นกัน (ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล, 2557)

จากแนวคิดการพัฒนาศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สามารถระบุได้ว่า ในบรรดาขั้นตอนการบริหารงานบุคคลที่สำคัญทั้ง 4 ประการ คือการจัดหา การจัดสรร การพัฒนา และการควบคุมทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นักบริหารระดับสูงทุกองค์กรจึงต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะไม่ว่าองค์กรจะจัดหาบุคลากรมาอย่างดีและมีคุณสมบัติเพียบพร้อมประการใดก็ตาม โดยความเป็นจริงย่อมจะเป็นการยากในการหาคนให้มีคุณสมบัติตรงกับหน่วยงาน แม้จะจัดหาให้ตรงเพียงใดก็ตาม ก็ยังจะต้องมีการให้ความรู้และทักษะเพิ่มเติมเพราะการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อมและระบบย่อยอื่น ๆ ขององค์กร บุคลากรจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรับรู้ นโยบาย ความรู้ หรือทักษะ หรือแม้ค่านิยมหรือทัศนคติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากในการฝึกอบรม องค์กรที่จำเป็นจะต้อง มีการฝึกอบรม องค์กรที่จำเป็นที่จะต้องฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา (ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล, 2557)

2.1.6 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21

Bloom (1971) กล่าวถึงการให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 จะมีความสร้างสรรค์ ทำทาย และซับซ้อน เป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างเต็มไปด้วยสิ่งท้าทาย และปัญหา รวมทั้งโอกาสและสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่น่าตื่นเต้น สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรแบบยึดโครงงานเป็นฐาน (project based curriculum) เป็นหลักสูตรที่ให้นักศึกษาเกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากล ภาพของสถานศึกษาจะเปลี่ยนจากการเป็นสิ่งก่อสร้างเป็นภาพของการเป็นศูนย์รวมประสาท (nerve centers) ที่ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน แต่จะเชื่อมโยงอาจารย์ นักศึกษาและชุมชน เข้าสู่ชุมคลังแห่งความรู้ทั่วโลก อาจารย์เองจะเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้นักศึกษาสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและให้เป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (create a culture of inquiry) กล่าวถึงในศตวรรษที่ 21 การให้การศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไป

ธีรวิ ทองเจือ และปรีดี ทุมเมฆ (2560) กล่าวว่า ภาพของห้องเรียนจะขยายกลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น (greater community) นักศึกษามีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้นำตนเองได้ (self - directed) มีการทำงานทั้งอย่างเป็นอิสระและอย่างร่วมมือกันคนอื่น หลักสูตรและการสอนจะมีลักษณะท้าทายสำหรับนักเรียนทุกคน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักสูตรจะไม่เน้นการยึดตำราเป็นตัวขับเคลื่อน (textbook-driven) หรือแบบแยกส่วน (fragmented) เช่นในอดีต แต่จะเป็นหลักสูตรแบบยึดโครงงานและการบูรณาการ การสอนทักษะและเนื้อหาจะไม่เป็นจุดหมายปลายทาง (as an end) เช่นที่เคยเป็นมา แต่นักศึกษาจะต้องมีการเรียนรู้ผ่านการวิจัยและการปฏิบัติในโครงงาน การ

เรียนรู้จากตำราจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ความรู้ (knowledge) จะไม่หมายถึงการจดจำข้อเท็จจริงหรือตัวเลข แต่จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและการปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เก่าที่มีอยู่ ทักษะและเนื้อหาที่ได้รับจะเกี่ยวข้องและมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติในโครงการ จะไม่จบลงตรงที่การได้รับทักษะและเนื้อหาแล้วเท่านั้น การประเมินผลจะเปลี่ยนจากการประเมินความจำและความไม่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจต่อการนำไปปฏิบัติได้จริง ไปเป็นการประเมินที่ผู้ถูกประเมินมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย (self - assessment) ทักษะที่คาดหวังสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เรียนรู้ผ่านหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการบูรณาการ ยึดโครงการเป็นฐาน และอื่น ๆ ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (learning and innovation skills) 2) ทักษะชีวิตและอาชีพ (life and career skills) ทักษะ สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (information, media and technology skills) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือ (collaboration) ในการทำงานเป็นทีม การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) ในปัญหาที่ซับซ้อน การนำเสนอด้วยวาจาและด้วยการเขียน การใช้เทคโนโลยี ความเป็นพลเมืองดี การฝึกปฏิบัติอาชีพ การวิจัย และการปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

ดังนั้น การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ที่ให้โลกของนักศึกษาและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะองค์กร ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร และเหนืออื่นใด คือความสามารถใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์ (the ability to handle knowledge effectively in order to use it creatively) ถือเป็นทักษะที่สำคัญจำเป็นสำหรับการเป็นนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือเป็นสิ่งที่ท้าทายในการที่จะพัฒนาเรียนเพื่ออนาคต ให้นักศึกษามีทักษะ ทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพส่วนบุคคลเพื่อเผชิญกับอนาคตด้วยภาพในทางบวก (optimism) ที่มีทั้งความสำเร็จและมีความสุข

2.1.7 การจัดการเรียนรู้

ประไพ ฉลาดคิด (2548 : 4-5) ได้กล่าวองค์ประกอบของการสอนไว้ว่า ควรมีองค์ประกอบต่อไปนี้ในชั้นเรียน

1) ผู้สอน ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการสอน เพราะต้องเป็นผู้รู้หลักสูตรและนำเนื้อหาสาระมาดำเนินการสอน มีการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ตลอดเวลาของการเรียนการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียน มีทักษะ กระบวนการ และมีเจตคติที่ดีตามเจตนารมณ์ของบทเรียนและหลักสูตร นอกจากนั้นครูยังต้องมีความสามารถใช้สื่อประกอบการสอน และสอนให้ตรงตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ทำให้การสอนดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

2) ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอน เพราะการสอนจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีผู้เรียนเป็นผู้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนจัดให้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามจุดประสงค์ของการสอนที่ตั้งไว้

3) กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่ง ที่มีความสำคัญมากต่อการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นออกแบบโดยผู้สอนและผู้เรียน ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีการวัดผลและประเมินผลตามที่ผู้สอนได้วางแผนไว้

4) บริบทในการเรียนการสอน ในการสอนที่ต้องการให้เกิดผลที่ดีทั้งต่อผู้สอนและผู้เรียน นั้น สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงอันได้แก่ ความเหมาะสมของสีในห้องเรียน การถ่ายเทของอากาศ ทิศทางลม เสียงรบกวนจากภายนอกห้องเรียน เช่น เสียงรถยนต์วิ่งผ่านไปมา กลิ่นเหม็นจากตลาดสด เป็นต้น

ไพศาล หวังพานิช (2526) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะเป็นการนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลตามที่มุ่งหวังไว้ คุณภาพของการศึกษาจะดีหรือไม่เพียงใดนั้นย่อมเป็นผลโดยตรงจากการสอนเป็นประการสำคัญ ดังนั้นในการสอนแต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาวิชาใดก็ตาม ควรจะมีองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการเรียนการสอนดังนี้

1) จุดมุ่งหมายการสอน ก่อนจะเริ่มสอนครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร แล้วกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนให้ชัดเจนว่า หลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้ว ครูผู้สอนประสงค์จะให้นักเรียนเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถทำอะไรได้บ้าง จุดมุ่งหมายในการสอนควรกำหนดให้อยู่ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objectives) ซึ่งสามารถสังเกตได้และวัดได้

2) พฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียน ก่อนที่ครูจะทำการสอนในเรื่องใด หากครูได้ทราบสภาพพื้นฐานของผู้เรียนก่อน ก็จะทำให้สามารถจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่

3) การเรียนการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูจะทำการสอนในเนื้อหาวิชาจริง ๆ ครูผู้สอนอาจเลือกใช้เทคนิควิธีสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัย และสภาพพื้นฐานของผู้เรียน โดยคำนึงถึงลักษณะของเนื้อหาวิชาด้วยว่า จะแบ่งเนื้อหาวิชาเป็นหน่วยย่อยได้อย่างไร หน่วยย่อยใดควรสอนก่อนหรือหลัง และเนื้อหาในแต่ละหน่วยย่อยนั้นจะใช้อุปกรณ์ชนิดใดเข้าช่วย

4) การวัดและประเมินผล เป็นการตรวจสอบผลการเรียนการสอนเพื่อจะได้ทราบว่า ภายหลังจากผ่านการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดีขึ้นเพียงไร อยู่ในเกณฑ์น่าพอใจหรือไม่โดยเทียบกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนที่ครูกำหนดไว้ก่อนการเรียนการสอน

สรุปองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) ผู้สอน ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการสอน เพราะต้องเป็นผู้รู้หลักสูตรและนำเนื้อหาสาระมาดำเนินการสอน มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตลอดเวลาของการเรียนการสอน

2) ผู้เรียน เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งบุคลิกภาพ สติปัญญา ความถนัด ความสนใจและความสมบูรณ์ของร่างกาย อีกทั้งการสอนจะเกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีผู้เรียนเป็นผู้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนจัดให้

3) เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้

4) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ในการสอนที่ต้องการให้เกิดผลดีทั้งผู้สอน และผู้เรียนนั้น สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึง

2.1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2557) ได้ศึกษาและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยในพื้นที่อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2555 โดยได้พัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ได้แก่ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง การศึกษาและพัฒนากระบวนการที่สำคัญดังนี้ 1) การศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ การค้นหาแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ และศึกษาปัจจัยเอื้อต่อการมีภาวะผู้นำในการเป็นแกนนำ การวิเคราะห์ศักยภาพค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มแกนนำ รวมถึงการศึกษาและพัฒนาศักยภาพให้ชุมชนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง 2) กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลมีขั้นตอนสำคัญ คือ การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตามผล และ 3) การพัฒนาเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิดคือ 7 Greens ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย: 2555) เป็นกรอบแนวคิดที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ต่อมาในปี 2557 ได้ขยายผลการพัฒนาเพิ่มเติมไปยัง บ้านห้วยปู ตำบลแม่แดด เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ (บ้านดอยตุง บ้านห้วยฮ่อม บ้านห้วยครก) และเครือข่ายเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินฯ รัชกาลที่ 9 ตำบลบ้านจันทร์ บ้านห้วยบะบ้า ตำบลแจ่มหลวง ในขณะเดียวกันได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิมในปี 2555 ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ศึกษานี้จึงประกอบไปด้วย 3 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ปกาเกอะญอ ม้ง และลีซู (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ, 2559)

ผลการวิจัยทำให้เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 กลุ่ม ซึ่งมีจุดเด่นที่น่าสนใจแตกต่างกันไป จำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้ 1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ (ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ) ชาวปกาเกอะญอที่มีความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผืนป่าสนธรรมชาติที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิถีชีวิตชาวปกาเกอะญอที่สัมพันธ์กับป่า ใช้ทรัพยากรจากป่าในการรักษาโดยการแช่เท้าและอบสมุนไพร และย้อมผ้าด้วยวัตถุดิบที่ทำจากในป่า อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่มาจากรักษาให้ผืนป่าอุดมสมบูรณ์ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ คือ วิหารไล่แว่นตา ไชวโพหลู ไชวกลีตมอ สถูปโบราณที่หลักฐานแสดงประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน ภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยกี่เอว มีลวดลายที่มีเอกลักษณ์และมีความสวยงาม อาหารท้องถิ่น

ได้แก่ “ข้าวเบ๊อะ” อาหารดั้งเดิมของชาวปกาเกอะญอ “มุเซโตะและผักอินทรี” น้ำพริกปกาเกอะญอและผักในสวนที่ปลูกเองตามวิถีเกษตรแบบพอเพียง 2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด (ชาติพันธุ์ม้ง) วิถีความเป็นอยู่กับป่ามีความเชื่อมาเกี่ยวข้องเพื่อการดำรงชีวิตอยู่กับป่า “ป่าดงแซง” ที่คอยปกป้องรักษาชุมชนให้มีป่าและมีอาหาร แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์คือ เส้นทางเดินบนดอยดงสามหมื่นที่มีระดับความสูง 1,455 เมตรจากระดับน้ำทะเล เป็นรอยต่อของ 3 อำเภอคือ ปาย-กัลยาณิวัฒนา-สะเมิง มีจุดชมพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า ณ สวนสตรอเบอรี่ จุดเด่นของพืชพรรณธรรมชาติ “ตะไคร้ต้น” มีกลิ่นและรสชาติเหมือนตะไคร้ ใช้เมล็ด/ดอก/ใบปรุงอาหาร “ย่างชวนตัว” พืชอาหารท้องถิ่น ปลูกตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีกลิ่นหอมนิยมต้มเป็นซุสใส่ไก่ดำ รูปแบบความเชื่อในการปลูกสร้างบ้านตามวิถีดั้งเดิมที่ต้องมีองค์ประกอบตามความเชื่อม้ง ทั้งเสา เตาไฟ ฯลฯ การเป่า “แคน” เพลงท้องถิ่นของชนเผ่าม้ง ตลอดจนการทอผ้าไหมกันซังที่เป็นเอกลักษณ์และยังคงใช้เพื่อพิธีกรรมในปัจจุบัน การปักผ้าที่มีเอกลักษณ์และสีสันสวยงาม การตีมีด วิธีการทำข้าวปุกแบบม้ง 3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง (ชาติพันธุ์ลีซู) ชุมชนลีซูกลุ่มเดียวที่อาศัยอยู่ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา และยังตั้งอยู่ในพื้นที่ของโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้านเสาแดง ที่ส่งเสริมอาชีพและการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวให้กับชุมชน สามารถเดินศึกษาพืชพรรณไม้เมืองหนาวที่น่าสนใจในสถานีและยังเป็นจุดชมวิวกว้างที่สวยงาม “เสาสีแดง” สัญลักษณ์ของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ “ดอยอีตาหมะ” ดอยเทพเจ้า 3 แห่งของบ้านเสาแดง ตามคติความเชื่อเรื่องเทพเจ้าที่คุ้มครองชุมชนให้อยู่ร่มเย็นไม่มีโรคภัยอันตราย วิธีการปลูกข้าวไร่และไร่หมุนเวียน การละเล่นสะบ้า การแต่งกายและประเพณีปีใหม่ลีซูที่สะท้อนความสามัคคีและความเป็นเครือญาติ การเต้นกวาเคียะและตีตซิง การร่ายรำที่สนุกสนานและเป็นโอกาสที่จะได้เลือกคู่ครอง ภูมิปัญญาที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน และยังมีการเล่นสะบ้าที่ถูกรื้อฟื้นให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสนุก 4) กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ ตำบลบ้านจันทร์ (ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ) แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน 3 หย่อมบ้าน คือ บ้านห้วยฮ่อม บ้านดอยตุง และบ้านห้วยครก ยังคงวิถีชีวิตชาวปกาเกอะญอจาก “บ้านเดื่อหว้า” สร้างด้วยไม้ไผ่ เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและเป็นที่พักผ่อนพิศกรรมต่าง ๆ ภายในประกอบด้วยสิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ รวมถึงการจัดสรรพื้นที่ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปกาเกอะญอ วิธีการปลูกข้าวที่แฝงไปด้วยคติความเชื่อ มีผืนนาอันงดงามหลังหมู่บ้านและวิถีการเกษตรที่มีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า สะท้อนจากป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ป่าต้นน้ำและน้ำตกต่าลอปโก๊ะ การทอผ้า การปักผ้า การจักสาน และการตีมีดภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม อาหารว่างแบบปกาเกอะญอ “เมตอซู” คล้ายข้าวเหนียวปิ้งในลูกกล้วยไม้ซึ่งทำให้ข้าวเหนียวมีสีม่วง มีสรรพคุณในการรักษาอาการนี้ 5) เครือข่ายเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน ตำบลบ้านจันทร์ (ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ) ตามรอยเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ บ้านวัดจันทร์ บ้านเด่น และบ้านหนองเจ็ดหน่วย เป็นเส้นทางเดินที่สวยงามมาก และเครื่องมือดักสัตว์ที่ล้วนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวปกาเกอะญอ ณ บ้านหนองเจ็ดหน่วย ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองของชาวปกาเกอะญอมาตรฐาน OTOP ระดับ 3 ดาว เรียนรู้การย้อมสีจากธรรมชาติ การดำข้าวปุกซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นและการคว่ำชา รวมถึงสวนเกษตรอินทรีย์ของศิลปินพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงชาวปกาเกอะญอทั้งภายในประเทศและ

ประเทศพม่า ปลูกทั้งกาแฟ เสาวรส อะโวคาโด พลับ และพีชอื่น ๆ ที่อาศัยการดูแลตามวิถีธรรมชาติ เป็นจุดรับซื้อทั้งเมล็ดกาแฟและเมล็ดข้าวพื้นเมืองที่ไม่ใช้สารเคมีเพื่อนำมาแปรรูปจำหน่าย 6) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยบะบ้า ตำบลแจ่มหลวง (ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ) หมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า และยังพบเสียงชะนีร้องยามเช้า อีกทั้งฤดูหนาวมีหมอกยามเช้าที่สวยงาม น้ำตกแพะถ่อและน้ำออกกู แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนมีน้ำตลอดทั้งปี ความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ “เส้ใจหล่อ” หรือไม้ตะครุบหิน และ “ต่าคอล” หรือ ถ้ำพระขนาดเล็กที่มีหินงอกหินย้อย เส้นทางศึกษาธรรมชาติบริเวณป่าอนุรักษ์ของชุมชน เรียนรู้พืชพรรณที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากป่า วิธีการรักษาป่าของชุมชน เรียนรู้วิธีการหาสมุนไพรจากป่าเพื่อรักษาหรือบำรุงร่างกาย ตั้งแต่การดูแลรักษาของพืช-สรรพคุณ-ส่วนที่นำไปใช้-การเก็บรักษา-การปรุงต้ม/กิน/ทา จากหมอสุมไพรตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอ 7) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยปู ตำบลแม่แดด (ชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ) ชุมชนมีวิถีเรียบง่ายและพอเพียง มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และลำห้วย ซึ่งผู้คนในชุมชนมีความเชื่อว่าหากขาดป่าก็ไม่มีน้ำ นาผืนงามของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมที่ทุกครัวเรือนปลูกข้าวเพื่อการบริโภค เรื่องราววิถีชีวิตจากเสื้อผ้าการแต่งกายของปกาเกอะญอ การทอผ้าและย้อม เรียนรู้กรรมวิธีและความหมายของลวดลายต่าง ๆ “เตหนา” และ “แกว” เครื่องดนตรีชนเผ่าปกาเกอะญอดั้งเดิม สัมผัสวิถีชุมชน วิธีการที่มีด้วยอุปกรณ์แบบดั้งเดิมของชนเผ่าปกาเกอะญอ การดำข้าวด้วยครกกระเดื่อง เรียนรู้วิธีการทำชาจากใบเมี่ยงตั้งแต่กระบวนการ

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2560) ได้นำรูปแบบการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา ไปใช้ขยายผลต่อในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จนเกิดเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย บ้านนาไต่ ชมรมชีวิตวิถี (โครงการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพฯ) บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ ที่สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ ผลจากการดำเนินงานวิจัยทำให้เกิดผลลัพธ์ ดังนี้ 1) เกิดฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว 4 กลุ่มจากชุมชน 3 ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ที่แกนนำของแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วยข้อมูลชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกิจกรรมการได้มาของข้อมูล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตาม ซึ่งชุมชนจะได้รับข้อมูลคืนเพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนในการนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ต่อไป 2) เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันตามฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ดังนี้ (1) บ้านนาไต่ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ วัด พระธาตุ ศาลเจ้าบ้าน ศาลเจ้าเมือง เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามแม่น้ำคำ หมอสุมไพร ร้างไทยใหญ่ การแสดงกาจอมเพลง อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไทยลื้อ จักสานไม้ไผ่ จักสานไพคา การทำขนม การนวดจับเส้น และอาหารการกินของชาติพันธุ์ไทยใหญ่ (2) บ้านโป่งไฮ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์อาข่าและปาดูร์กซ์ โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ เส้นทางเดินป่าอนุรักษ์

พื้นที่กว่า 2,000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำแหล่งอาหารของคนในชุมชน ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าว ปูก การปั่นฝ้าย การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ การตีมีด และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า (3) บ้านห้วยกระ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อาข่าแบบดั้งเดิม โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ประตูลูกบ้านด้านหน้าและด้านหลัง ศาลเจ้า ลานโล้ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า การเล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า (4) ชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้จากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ฐานเรียนรู้โกไข่ ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี 1 การใช้ EM มาขยายเป็นฮอร์โมนในแปลงพืชต่าง ๆ และสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น ไก่ หมู เป็นต้น ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี 2 เน้นสมุนไพรและการสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร และฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ 3) กลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม มีผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์จากการระดมความคิดเห็นในแต่ละกลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต เป็นกระเป๋าผ้าขนาดเล็กเย็บด้วยมือและตกแต่งด้วยผ้าทอลายภูมิปัญญาไทยเขิน บ้านโป่งไฮ ใช้เมล็ดลูกเดือยจากลำห้วยตามธรรมชาติมาสอนให้นักท่องเที่ยวร้อยเป็นสร้อยข้อมือแล้วนำกลับไปเป็นของที่ระลึก บ้านห้วยกระ เป็นพวงกุญแจเย็บเป็นรูปหมอนปักกลดลายอาข่าแล้วยัดด้วยใบชาตากแห้งคั่วหอม และชมรมชีววิถี เป็นไข่แดงที่ใช้สำหรับประเพณีปีใหม่ไข่แดงของชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งสืบทอดมาจากรากพืชธรรมชาติที่สะสมติดทนนาน โดยจะใช้เส้นฝ้ายถักใส่ไข่เพื่อให้คล้องคอหรือถือ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการให้ไข่แดงของอาข่าหมายถึงการมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่ 4) ชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 กลุ่ม ในตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง ในแต่ละกลุ่มมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต (2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ (3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ (4) ชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 5) เกิดผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายเป็นอาชีพเสริมให้กับคนบนพื้นที่สูง ใน 4 กลุ่มท่องเที่ยวจำนวน 22 คน ที่มีความพร้อมในการนำเที่ยวและนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และฐานเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง 6) เกิดเส้นทางท่องเที่ยวที่พัฒนาออกมาเป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น จำนวน 4 เส้นทาง ในพื้นที่ 4 กลุ่ม โดยเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและได้รับการยอมรับจากผู้นำและคนในชุมชน ในกระบวนการพัฒนานี้มุ่งให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะต้องสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป 6) เกิดศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ ซึ่งเป็นตัวแทนแกนนำจาก 4 กลุ่มท่องเที่ยว

ต่อมาในปี 2560 ได้ขยายผลการพัฒนาใน 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยหยวกป่าโซ และบ้านปางมะหัน ในพื้นที่ศึกษาจึงนี้ประกอบไปด้วย 3 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ อาข่า และลาหู่ และในปีนี้ยังได้พัฒนาเนื้อหาหลักสูตรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับคนบนพื้นที่สูง โดยใช้กระบวนการถอด

องค์ความรู้และประสบการณ์จากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนเดิม 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโตะ ชมรมชีว วิถี (โครงการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตะ ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพฯ) บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วย กระ จนได้ชุดความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ได้ (สริขญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ, 2561) กลยุทธ์ที่ใช้คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และกระบวนการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 1) การจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การพัฒนาไปสู่เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) การพัฒนาการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 4) การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นที่สูง พบว่ามีผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งดังนี้ (1) เกิดการขยายผลการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการจัดการความรู้สู่ชุมชนท่องเที่ยวใหม่ ทำให้เกิดผลลัพธ์คือ เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว และเกิดการพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิมที่สามารถขยายผลการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมมากขึ้นผ่านการขยายผลความรู้สู่ชุมชนใหม่ และเกิดกลุ่มองค์กรชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว (2) การพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดผลลัพธ์คือ เกิดการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดการจัดการด้านผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดการเรียนรู้ด้านการบริการและความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) การเพิ่มขีดความสามารถในการขับเคลื่อนงานการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดผลลัพธ์ คือ เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านการตลาด เกิดรายได้เสริมจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนมิติทางด้านเศรษฐกิจ (4) การพัฒนาหลักสูตรการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบนพื้นที่สูง เกิดผลลัพธ์ คือ องค์ความรู้สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่สูง และยังสอดคล้องกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนใน 2 มิติ คือ มิติทางด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2561) ยังพัฒนาระบบสารสนเทศ ซึ่งได้ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการท่องเที่ยว จำนวน 95 ชุมชน จาก 20 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการศึกษา พบสภาพและศักยภาพที่เป็นปัจจุบันของสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) จำนวน 30 ชุมชน และ 2) การท่องเที่ยวในชุมชน (Tourism In Community : TIC) จำนวน 65 ชุมชน และได้พัฒนาระบบการจัดการฐานข้อมูลสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 1) ระบบการจัดการ และ 2) ฐานข้อมูลและการใช้ เพื่อใช้สำหรับการจัดเก็บ

ข้อมูล จากนั้นได้เผยแพร่ฐานข้อมูลให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบไปด้วย 1) ชุมชนที่เป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้รับทราบการมีอยู่ของฐานข้อมูล การใช้งาน และเพื่อระดมความคิดเห็นค้นหาหลักการดูแลรักษา/อัปเดตฐานข้อมูลให้มีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ 2) เผยแพร่ผลการดำเนินงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเปิดเวทีนำเสนอฐานข้อมูลที่ดำเนินการเสร็จแล้วให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้รับทราบการมีอยู่ของฐานข้อมูล การใช้งาน และเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา และ 3) เผยแพร่เว็บไซต์และฐานข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่สู่สาธารณะ

ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2562) ยังได้ศึกษาและพัฒนาบุคลากรชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) บุคลากรชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนท่องเที่ยวไปสู่การเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในพื้นที่ ให้สามารถค้นหาของดีชุมชน การทำงานเป็นทีม การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และการจัดทำสื่อแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นตัวแทนจากพื้นที่ที่เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวที่เป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกัลยาณิวัฒนา และอำเภอแม่ฟ้าหลวง และ 2) บุคลากรในสถานศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาขีดความสามารถในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในโรงเรียน ทั้งในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง โรงเรียนบ้านห้วยยา โรงเรียนสามัคคีสันม่วง โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติ และโรงเรียนบ้านแม่แดดน้อย ส่วนในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 6 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสามัคคีพัฒนา โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง โรงเรียนบ้านกลาง โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) โรงเรียนบ้านแม่แอบ จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่า ครูมีความสนใจในกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นประโยชน์ทั้งครูและนักเรียนในแง่ของการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่น ๆ ได้ และยังพบว่าครูมีความต้องการพัฒนาตนเองเพิ่มเติมทั้งในด้านความรู้และทักษะอื่น ๆ ที่จะช่วยให้ครูสามารถออกแบบและวางแผนการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นปีถัดไป (ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3) ด้วยตนเองตามบริบทของพื้นที่

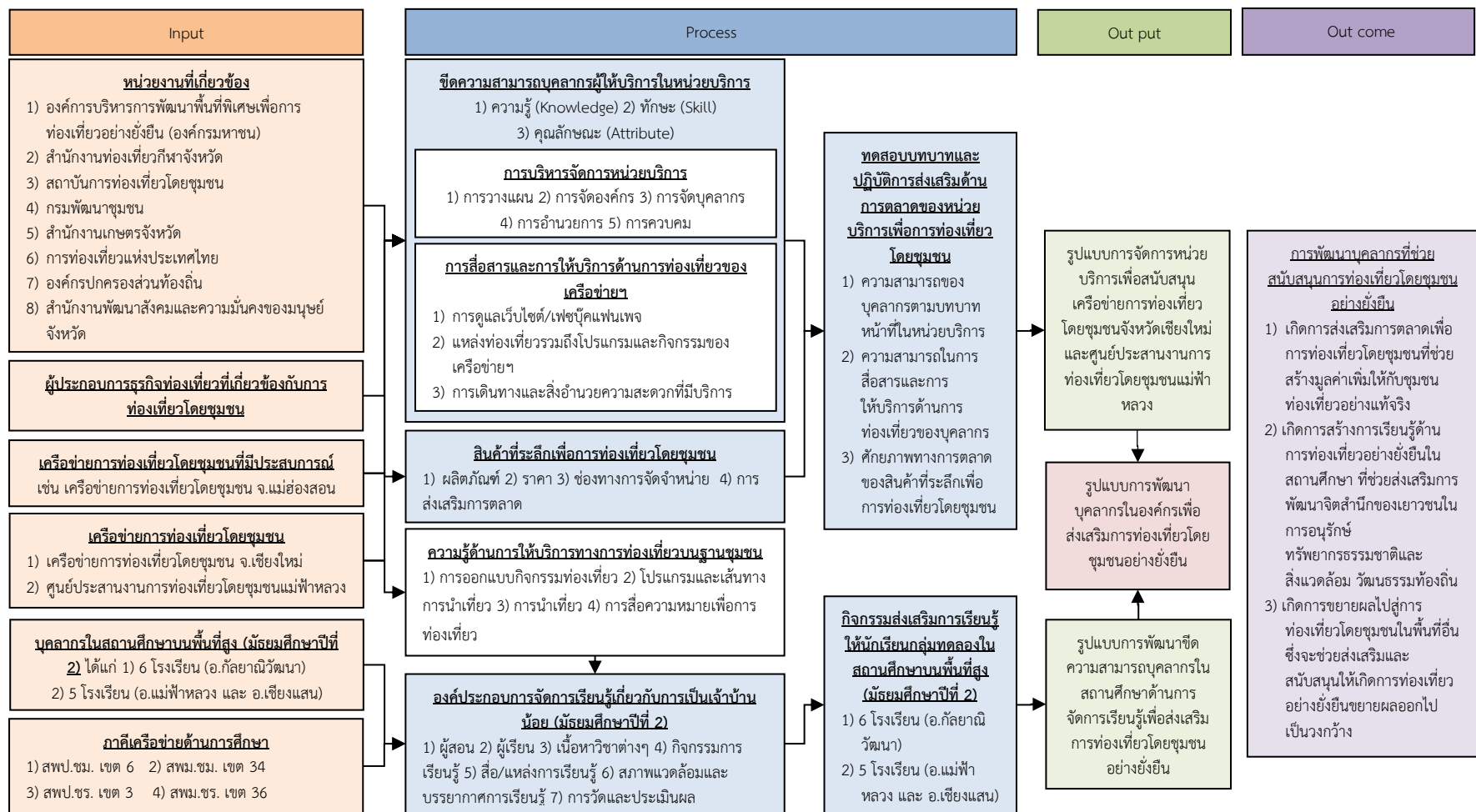
2.2 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยแผนงานวิจัยมีเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ทำให้บุคคลปฏิบัติงานได้สำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ/ผลสัมฤทธิ์ได้ (พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง, 2548) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประกอบไปด้วย หน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ภาคชุมชนที่เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบการณ์ รวมถึงภาคการศึกษาที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนหลักสูตรการเรียนรู้ของเยาวชน ให้

เกิดความตระหนักในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยอาศัยแนวคิดหลักเพื่อพัฒนาบุคลากร 2 ประเภท ได้แก่

1) บุคลากรชุมชน โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับ การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร โดยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) การบริหารจัดการองค์กร และ (2) การสื่อสารและให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3) ส่วนประสมการตลาด โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสามารถนำรูปแบบที่ได้ไปดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสามารถนำรูปแบบไปต่อยอดขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

2) บุคลากรในสถานศึกษา โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาด้านการวางแผนและออกแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้อาณาเขตทรัพยากรในท้องถิ่น โดยสามารถนำรูปแบบที่ได้ไปใช้กับสถานศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ ดังแสดงในรูปภาพที่ 4

รูปภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการวิจัย

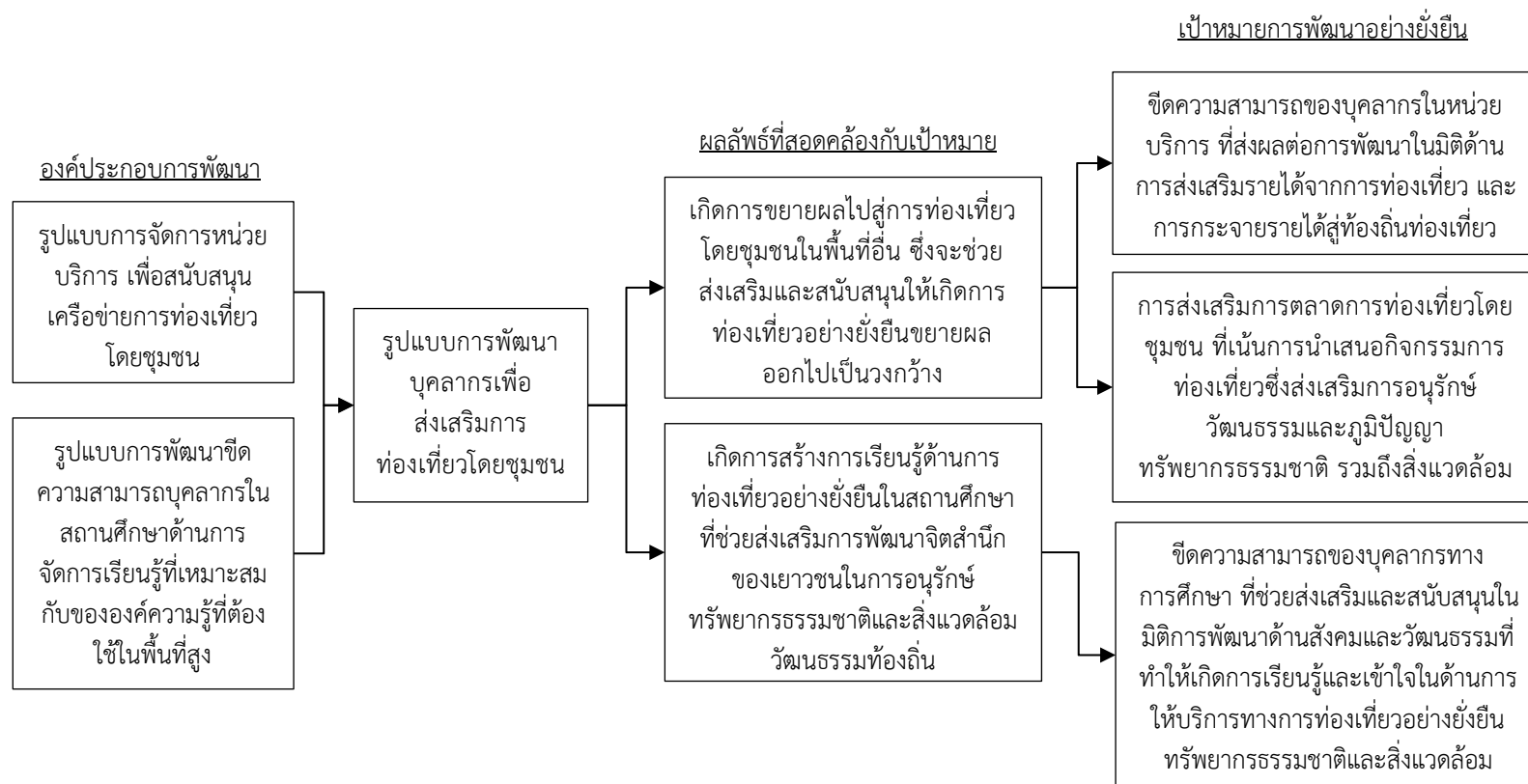
บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษาแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย และ 3) ศึกษาแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 กลยุทธ์การวิจัย

กลยุทธ์ที่ใช้คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยเน้นการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การพัฒนารูปแบบการจัดการหน่วยบริการ ซึ่งเป็นตัวแทนองค์กรชุมชน มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาบุคลากรที่เป็นตัวแทนชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่จะส่งผลทำให้เกิดการเกิดการขยายผลด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปสู่ในพื้นที่อื่น ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขยายผลออกไปเป็นวงกว้าง และ 2) การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับขององค์ความรู้ที่ต้องใช้ในที่สูง โดยแผนงานวิจัยมีเป้าหมายหลักคือ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ที่ทำให้บุคคลปฏิบัติงานได้สำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ/ผลสัมฤทธิ์ได้ (พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง, 2548) และมุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา ช่วยส่งเสริมการพัฒนาจิตสำนึกของเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถแสดงความเชื่อมโยงกระบวนการการพัฒนาสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่มีความสอดคล้องไปสู่เป้าหมายเดียวกันดังแสดงในรูปภาพที่ 5

รูปภาพที่ 5 กลยุทธ์การวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ประกอบด้วย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

3.1.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา มี 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) หน่วยงานผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) สำนักงานท่องเที่ยวกีฬาจังหวัด สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
- 2) ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จาก 2 พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
- 4) ผู้ค้า ผู้รับซื้อ ผู้บริโภค และเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นตัวแทนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกใหม่ของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ตัวแทนจากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาและพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยแบบมุ่งเป้า จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตั้งแต่ปี 2555 – 2561 โดยกลุ่มตัวอย่างมี 4 กลุ่มหลัก ดังนี้

- 1) ตัวแทนชุมชนที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง (ผลจากงานวิจัยการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากรชุมชน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปีงบประมาณ 2561)
- 2) สมาชิกในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวน 98 ชุมชน ประกอบไปด้วยชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน (การท่องเที่ยวโดยชุมชน) และชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแต่ยังไม่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน (การท่องเที่ยวในชุมชน) (ผลจากงานวิจัยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2560) แสดงรายละเอียด ในตารางที่ 1
- 3) สมาชิกในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีจำนวน 6 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งหมด (ผลจากแผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในเขตบริการศูนย์การ

เรียนบ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ปีงบประมาณ 2559-2561) แสดงรายละเอียด ในตารางที่ 2

4) ตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรม จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

กลุ่มตัวอย่างในข้อ 1, 2 และ 3 เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะให้ตัวแทนมาทำหน้าที่ในหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้บริการการออกแบบเส้นทางโปรแกรมการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ และการตลาด เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตารางที่ 1 สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ชื่อกลุ่ม
1	กัลยาณิวัฒนา	แจ่มหลวง	บ้านเสาแดง	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง
2	กัลยาณิวัฒนา	แจ่มหลวง	บ้านห้วยบะบ้า	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยบะบ้า
3	กัลยาณิวัฒนา	บ้านจันทร์	บ้านวัดจันทร์	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์
4	กัลยาณิวัฒนา	บ้านจันทร์	บ้านห้วยฮ่อม บ้านดอยตุง และบ้านห้วยครก	กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหลือขอ
5	กัลยาณิวัฒนา	บ้านจันทร์	บ้านหนองเจ็ดหน่วย	เครือข่ายเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินรัชกาลที่ 9
6	กัลยาณิวัฒนา	แม่แดด	บ้านดงสามหมื่น	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น
7	กัลยาณิวัฒนา	แม่แดด	บ้านห้วยปู	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยปู
8	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านผาหมอน และบ้านหนองหล่ม	การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอน
9	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านแม่กลางหลวง	กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กลางหลวง
10	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านขุนกลาง	ตลาดม้ง
11	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านป่าแหม	ตลาดป่าเกอญอ
12	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านเมืองอาง	กลุ่มผู้ผลิตพืชอินทรีย์บ้านเมืองอาง
13	จอมทอง	บ้านหลวง	บ้านสบหาด	กลุ่มทอผ้าแม่บ้าน สสอ. บ้านสบหาด
14	จอมทอง	สบเตี๊ยะ	บ้านหนองอาบช้าง	โฮมสเตย์บ้านหนองอาบช้าง
15	จอมทอง	สบเตี๊ยะ	บ้านเชิงดอย	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเชิงดอย
16	เชียงดาว	เชียงดาว	บ้านถ้ำเชียงดาว	กลุ่มรักษาดอยหลวงเชียงดาว

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ชื่อกลุ่ม
17	เชียงดาว	เชียงดาว	บ้านนาเลาใหม่	กลุ่มวิสาหกิจกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเกษตรบ้านนาเลา
18	เชียงดาว	เชียงดาว	บ้านห้วยลึก	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยลึก
19	เชียงดาว	เชียงดาว	บ้านหัวทุ่ง	การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวทุ่ง
20	เชียงดาว	เชียงดาว	ห้วยมบ้านยางปู่โต๊ะ (บ้านเชียงดาว)	เครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนอย่างยั่งยืน ยางปู่โต๊ะ
21	เชียงดาว	เมืองนะ	บ้านปางแดงใน	กลุ่มโฮมสเตย์บ้านปางแดงใน
22	เชียงดาว	เมืองนะ	บ้านใหม่สามัคคี	กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโฮมสเตย์ บ้านใหม่สามัคคีคะฉิ่น
23	เชียงดาว	แม่นะ	บ้านแม่แมะ	บ้านต้นไม้แม่แมะ
24	ไชยปราการ	ศรีดงเย็น	บ้านถ้ำดับเต่า	วัดถ้ำดับเต่า
25	ดอยสะเก็ด	ลวงเหนือ	บ้านป่าสักงาม	กลุ่มอนุรักษ์ป่าและพัฒนาบ้านป่าสัก งาม
26	ดอยสะเก็ด	ลวงเหนือ	บ้านลวงเหนือ	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนไต่ลื้อบ้านลวง เหนือ
27	ฝาง	โป่งน้ำร้อน	บ้านดอน	-
28	ฝาง	แม่งอน	บ้านนอแล	-
29	ฝาง	แม่งอน	บ้านยาง	บ้านยาง
30	เมือง	ท่าศาลา	ชุมชนวัดศรีปันคร้ว	ชุมชนสล่าศรีปันคร้ว
31	เมือง	พระสิงห์	ชุมชนวัดพวกด้าม	ชุมชนพวกด้าม
32	เมือง	สุเทพ	บ้านสันลมจอย	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านสันลมจอย
33	เมือง	สุเทพ	บ้านดอยปูย	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านดอย ปูย
34	เมือง	ห้วยยา	ชุมชนวัดนันทาราม	ชุมชนสล่านันทาราม
35	เมือง	ห้วยยา	ชุมชนวัดศรีสุพรรณ	ชุมชนสล่าศรีสุพรรณ
36	เมือง	ห้วยยา	ชุมชนวัดหมื่นสาร	ชุมชนสล่าหมื่นสาร
37	แม่แจ่ม	ท่าผา	บ้านป่าแดด	กลุ่มทอผ้าบ้านป่าแดด
38	แม่แจ่ม	ปางหินฝน	บ้านปางหินฝน	-
39	แม่แจ่ม	แม่นาจร	บ้านแม่แฮเหนือ	กลุ่มโฮมสเตย์บ้านแม่แฮเหนือ-ป่าเกี๊ยะ น้อย
40	แม่แจ่ม	แม่ศึก	บ้านห้วยผักกูด	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ช้างบ้าน ห้วยผักกูด
41	แม่แจ่ม	แม่ศึก	บ้านปางเกี๊ยะ และ บ้านปางอู่	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางอู่

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ชื่อกลุ่ม
42	แม่แตง	เมืองกาย	บ้านเหล่าพัฒนา และ บ้านม่อนเงาะ	เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบล เมืองกาย
43	แม่แตง	ก๊ิดช้าง	บ้านเมืองก๊ิด	โฮมสเตย์บ้านเมืองก๊ิด
44	แม่แตง	บ้านเป่า	บ้านแม่ใจ	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มโฮมสเตย์แม่ใจ บ้านดิน
45	แม่แตง	สบเปิง	บ้านดอนเจียง	เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำสาว
46	แม่แตง	สบเปิง	ห้วยมบ้านผาแตก (บ้านแม่หลอด)	น้ำตกหมอกฟ้า
47	แม่แตง	อินทขิล	บ้านปง 3	โฮมสเตย์บ้านปง 3
48	แม่วิม	โป่งแยง	บ้านปงไคร้	กลุ่มอนุรักษ์และการท่องเที่ยวโดย ชุมชนบ้านปงไคร้
49	แม่วิม	โป่งแยง	บ้านแม่สาใหม่	ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านชน เผ่าม้งบ้านแม่สาใหม่
50	แม่วิม	โป่งแยง	บ้านผานกกก	การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผานกกก
51	แม่วิม	โป่งแยง	บ้านแม่สาบ้อย	-
52	แม่วิม	สะलग	บ้านแม่กะเปียง	-
53	แม่วาง	แม่วีน	บ้านขุนวาง	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนวาง
54	แม่วาง	แม่วีน	บ้านโป่งน้อยใหม่	กลุ่มโฮมสเตย์บ้านโป่งน้อยใหม่
55	แม่วาง	แม่วีน	บ้านแม่สะป๊อก	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก
56	แม่วาง	แม่วีน	บ้านสบวีน	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนชมรมการท่องเที่ยว บ้านสบวีน
57	แม่ออน	บ้านสหกรณ์	บ้านโป่งนก	น้ำพุร้อนสันกำแพง
58	แม่ออน	ห้วยแก้ว	บ้านดินตก	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงดินตก
59	แม่ออน	ห้วยแก้ว	บ้านแม่กำปอง	หมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมส เตย์แม่กำปอง
60	แม่ออน	ออนเหนือ	บ้านออนหลวย	โฮมสเตย์บ้านออนหลวย
61	แม่อาย	ท่าตอน	บ้านวังไผ่	กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถี ชีวิตไทลื้อบ้านวังไผ่
62	แม่อาย	แม่สาว	บ้านดอยปู่หมื่น	ดอยปู่หมื่นลาหู่โฮมสเตย์
63	เวียงแหง	เมืองแหง	บ้านเมืองแหง บ้าน ปางควาย บ้านป่าไผ่ และบ้านห้วยหก	การท่องเที่ยวโดยชุมชนเวียงแหง
64	สะเมิง	สะเมิงเหนือ	บ้านโป่งกวาว	โฮมสเตย์หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านโป่งกวาว
65	สันกำแพง	ต้นเปา	บ้านต้นเปา	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต้น เปา

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ชื่อกลุ่ม
66	สันกำแพง	ต้นเปา	บ้านบ่อสร้าง	บ่อสร้าง
67	สันกำแพง	ทรายมูล	บ้านทรายมูล	วัดทรายมูล
68	สันกำแพง	บวกค้าง	บ้านบวกค้าง	วัดบวกค้าง
69	สันกำแพง	บวกค้าง	บ้านป่าตาล	การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมู่ 4 ป่าตาล
70	สันกำแพง	แม่ปู้คา	บ้านป่าสักน้อย	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าฝ้าย เย็บปักถักร้อย แม่ปู้คา
71	สันกำแพง	ร้องวัวแดง	บ้านน้ำจ่า	วัดน้ำจ่า
72	สันกำแพง	ร้องวัวแดง	บ้านม่วงเขียว	กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนเกษตรพอเพียงบ้านม่วงเขียว
73	สันกำแพง	สันกลาง	บ้านมอญ	วัดบ้านมอญ
74	สันกำแพง	สันกำแพง	บ้านป่าสักขวาง	ชุมชนหัตถกรรมตีลายแผ่นแร่บ้านป่าสักขวาง
75	สันกำแพง	สันกำแพง	บ้านเหล่า	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าทอเดินเชือกบ้านเหล่า
76	สันกำแพง	ออนใต้	บ้านปง	กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านปง-ห้วยลาน
77	สันกำแพง	ออนใต้	บ้านป่าแะ	กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านป่าแะ
78	สันทราย	สันป่าเปา	บ้านสันต้นเปา	โฮมสเตย์สันทราย
79	สันทราย	ป่าไผ่	บ้านโป่ง	ชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านโป่ง
80	สันป่าตอง	น้ำบ่อหลวง	บ้านจอมแจ้ง	การท่องเที่ยวสีเขียวบ้านจอมแจ้ง
81	สันป่าตอง	ท่าวังพร้าว	บ้านต้นแต่น้อย	ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านต้นแต่น้อย
82	สันป่าตอง	บ้านแม	บ้านกัวแลน้อย	ศูนย์หัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านกัวแลน้อย
83	สันป่าตอง	มะขุนหวาน	บ้านดงป่าซาง	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านดงป่าซาง
84	หางดง	ขุนคอง	บ้านถวาย	-
85	หางดง	บ้านปง	บ้านทุ่งโป่ง	-
86	หางดง	บ้านปง	บ้านเก้าเตี๋ย	-
87	หางดง	บ้านปง	บ้านทุ่งโป่งใต้	-
88	หางดง	บ้านปง	บ้านน้ำซุ้ม	-
89	หางดง	บ้านปง	บ้านปง	วัดบ้านปง (วัดอรุณญวาส)
90	หางดง	บ้านปง	บ้านแม่ขนิน	ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง
91	หางดง	บ้านปง	บ้านใหม่สันคะยอม	-
92	หางดง	หนองควาย	บ้านต้นเกว๋น	วัดต้นเกว๋น
93	หางดง	หนองควาย	บ้านดองกายเหนือ	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านดองกายเหนือ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ชื่อกลุ่ม
94	หางดง	หนองควาย	บ้านร้อยจันทร์	วัดร้อยจันทร์
95	หางดง	หนองควาย	บ้านไร่กองซิง	ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง
96	หางดง	หนองควาย	บ้านเหมืองกุง	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านเหมืองกุง
97	อมก๋อย	จอง	บ้านมุเซอปากทาง	วิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยม่อนจอง
98	อมก๋อย	แม่ตื่น	บ้านใหม่ บ้านแม่ตื่นน้อย บ้านขุนตื่นน้อย และบ้านแม่แวแม่เตย	วิสาหกิจชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวตำบลแม่ตื่น

ที่มา: ดวงพร อ่อนหวาน (2560) รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 2 สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

ลำดับ	อำเภอ	ตำบล	บ้าน	ชื่อกลุ่ม
1	แม่ฟ้าหลวง	แม่สลองใน	บ้านนาโต	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต
2	แม่ฟ้าหลวง	แม่สลองใน	บ้านโป่งไฮ	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ
3	แม่ฟ้าหลวง	แม่สลองใน	บ้านห้วยกระ	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ
4	แม่ฟ้าหลวง	แม่สลองใน	โครงการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตฯ	ชมรมชีววิถี
5	แม่ฟ้าหลวง	แม่สลองใน	บ้านห้วยหยวกป่าโซ	กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยหยวกป่าโซ
6	แม่ฟ้าหลวง	เทอดไทย	บ้านปางมะหัน	กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนบ้านปางมะหัน

3.1.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรที่สอนในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงจาก 2 อำเภอ เป้าหมาย ที่มีกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่ คือ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง และอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1) เป็นโรงเรียนเป้าหมายที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาในปี 2561 ซึ่งมีจำนวน 11 โรงเรียน มีรายชื่อตามตาราง (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อสถานศึกษาในพื้นที่ 2 อำเภอเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมในปี 2561

อำเภอ	ตำบล	ชื่อสถานศึกษา
กัลยาณิวัฒนา	บ้านจันทร์	1) โรงเรียนบ้านจันทร์
		2) โรงเรียนสหมิตรวิทยา
		3) โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ
		4) โรงเรียนสามัคคีสันม่วง
	แจ่มหลวง	5) โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง
		6) โรงเรียนบ้านห้วยยา
แม่ฟ้าหลวง	แม่ฟ้าหลวง	7) โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี
		8) โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง
	แม่สลองนอก	9) โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม
		10) โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์)
อำเภอเชียงแสน	บ้านแซว	11) โรงเรียนแม่แอ้ววิทยาคม

2) เป็นตัวแทนครูที่ดูแลกิจกรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมีตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้อง/สอดคล้องกับงานพัฒนาพื้นที่ สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษา

3) เป็นตัวแทนครูที่มีความสนใจ สนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา และมีภาระงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่

4) นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องเป็นนักเรียนที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว (ในปี 2561)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

3.3.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสามารถจำแนกเครื่องมือดังนี้

3.3.1.1 แบบฟอร์มสำรวจข้อมูล (Survey Form) เป็นแบบวัดความรู้เพื่อสำรวจขีดความสามารถพื้นฐานของตัวแทนที่ทำหน้าประสานงานกับนักท่องเที่ยวในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายทั้ง 2 พื้นที่ ในด้านความรู้ คุณลักษณะ ประสิทธิภาพและ ทักษะการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีคำถาม 4 ตอน ดังนี้ (ภาคผนวก ก)

ตอนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ประสิทธิภาพและทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือเพื่อการสื่อสารทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 3 ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 4 ระดับประสบการณ์และทักษะที่เกี่ยวข้องด้านการบริการทางการท่องเที่ยว โดยชุมชน

3.3.1.2 แบบสังเกตอย่างมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นแบบทดสอบคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วัดและประเมินผลด้านขีดความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการ เกี่ยวกับพฤติกรรมตามคุณสมบัติของผู้ให้บริการ โดยวัดและประเมินผลจากการทดสอบภาคปฏิบัติในการเข้าร่วมการออกงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว จำนวน 2 ครั้ง ซึ่งเป็นงานที่จัดขึ้นโดยสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยมีคำถาม 2 ตอน ดังนี้ (ภาคผนวก ข)

ตอนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 พฤติกรรมตามคุณสมบัติของผู้ให้บริการ

เครื่องมือเชิงปริมาณทั้ง 2 ชุด มีกระบวนการในการพัฒนาเครื่องมือเพื่อใช้ในการกระบวนการวิจัย ดังนี้ 1) ออกแบบเครื่องมือโดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาร่างเป็นเครื่องมือวิจัยจำนวน 2 ชุด 2) ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน และ 3) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือและนำไปใช้

3.3.1.3 แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบที่ใช้ในการศึกษาและความคิดเห็นของผู้บริโภค เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค และความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อสินค้าที่ระลึกแบบใหม่ของชุมชน และตามส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) หรือ 4Ps ประกอบด้วย 1) ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ด้านราคา (Price) 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และ 4) ด้านส่งเสริมการตลาด (Promotion) โดยปรับปรุงจากแบบสอบถามโครงการวิจัย "การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน" (สมภาพ ยี่จ่อหอ และคณะ, 2561) (ภาคผนวก ค)

3.3.1.4 แบบสำรวจผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชน เป็นแบบสำรวจประเภทงานหัตถกรรมสถานภาพของการผลิตงานหัตถกรรม สถานะภาพการตลาดของงานหัตถกรรม และรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมของชุมชน (ภาคผนวก ง)

3.3.1.5 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาสาสมัครจากชุมชนทั้งจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เนื้อหาการพัฒนา 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ให้บริการ 2) ภาษาอังกฤษเบื้องต้นเพื่อการให้บริการ 3) การจัดการทัวร์ 4) การพูดเพื่อการสื่อสาร และเจรจาเพื่อการขาย และ 5) การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

3.3.1.6 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 จำนวน 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ด้วยข้อคำถามที่จะทำให้ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ข้อคำถามคือ “เมื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาศักยภาพให้เกิดความยั่งยืน ควรเป็นรูปแบบเป็นอย่างไร” ครั้งที่ 2 จำนวน 4 ท่าน มี

คุณสมบัติเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งหน่วยบริการ เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยข้อคำถามที่จะทำให้ได้แนวทางการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ข้อคำถามคือ “แนวทางที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเป็นรูปแบบใด”

3.3.1.7 การจัดประชุมชี้แจง (Briefing Meeting) และระดมความคิด (Brain Storming) เป็นการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ให้กับตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 กลุ่มเป้าหมาย ใน 2 พื้นที่ เพื่อระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย โดยจำแนกประเด็นที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นตามกลุ่มเป้าหมาย มีรายละเอียดดังนี้

1) ตัวแทนที่ทำหน้าที่ประสานงานกับนักท่องเที่ยวจากกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ประเด็นที่ใช้ในการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป้าหมายการพัฒนาบุคลากรในหน่วยบริการที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มการท่องเที่ยวในเครือข่าย ทั้ง 2 จังหวัด เพื่อให้ทราบแนวทางการพัฒนาหน่วยบริการ บุคลากรในหน่วยบริการ และระดมความคิดเห็น (Brain Storming) เพื่อร่วมกันวางแผนพัฒนาและร่วมปฏิบัติการในการบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย การให้ข้อมูลด้านการเดินทาง ที่พัก อาหาร โปรแกรมและกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการให้บริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยว และการจัดฝึกอบรม เป็นต้น

2) ตัวแทนที่ทำหน้าที่ผลิตงานหัตถกรรม จากกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาและพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยแบบมุ่งเป้า จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย 2 พื้นที่ ในปี 2555 – 2557 คือ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และในปี 2559 - 2561 คือ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เพื่อคัดเลือกตัวแทน จากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีความน่าสนใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และยังเป็นการต่อยอดการพัฒนารวมถึงส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน

3.3.1.8 การจัดทำแผนผังโมเดลธุรกิจ (Business Model Canvas : BMC) การจัดทำแผนผังโมเดลธุรกิจ เป็นกระบวนการสำหรับวิเคราะห์องค์ประกอบในธุรกิจ 9 ส่วน หรือ Canvas Model ใช้กระบวนการอย่างมีส่วนร่วมด้วยวิธีการระดมความคิด (Brain Storming) ของผู้ผลิตงานหัตถกรรมจากตัวแทนสมาชิกเครือข่ายทั้ง 2 พื้นที่

3.3.1.9 การสัมภาษณ์และจัดเวทีประชุมย่อย (Group Interviewing and Focus Group Discussion) เป็นกิจกรรมที่จัดให้กับตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมจากสมาชิกเครือข่ายทั้ง 2 พื้นที่ เพื่อทราบสภาพงานหัตถกรรมในพื้นที่และเป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์

3.3.1.10 SWOT analysis เป็นการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นความต้องการและวิเคราะห์ศักยภาพในการผลิตสินค้าของทางตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมใน 2 พื้นที่

3.3.1.11 Design Thinking เป็นแนวทางเพื่อใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน

3.3.1.12 ถอดบทเรียน (Lesson Learned) เป็นกิจกรรมการถอดบทเรียนจาก 2 กลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ 1) บุคลากรในหน่วยบริการเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา และทัศนคติต่อกระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในหน่วยบริการ เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 2) กลุ่มตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมใน 2 พื้นที่ เพื่อให้ได้ชุดความรู้ในการพัฒนางานหัตถกรรมชุมชนและสินค้าที่ระลึก

3.3.1.13 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participative Observation) เป็นการสังเกตการณ์ และจดบันทึกสิ่งที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามกระบวนการศึกษาและพัฒนาทุกขั้นตอน เพื่อสรุปแนวทางในการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสมสำหรับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

3.3.2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อสอบถามลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู ผู้บริหาร และสำหรับชุมชน เพื่อทราบถึงเบื้องหลังความรู้และทักษะด้านการศึกษา และงานพัฒนางานองค์กร และในพื้นที่

3.3.2.2 แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง (Pretest-Posttest) การวางแผนเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการจัดการเรียนรู้ เกี่ยวกับการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว

3.3.2.3 สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบุคลากรในสถานศึกษาในด้าน

1) การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในอดีต ในปัจจุบัน และที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงความคิดเห็นด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติและความพร้อมของบุคลากรต่องานพัฒนา

2) ผลของการจัดการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีเนื้อหาประกอบไปด้วย การออกแบบกิจกรรม การออกแบบโปรแกรมและเส้นทางนำเที่ยว การนำเที่ยวและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวตามที่ได้ออกแบบและลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ผู้สอน (2) ผู้เรียน (3) เนื้อหาวิชา (4) กิจกรรมการเรียนรู้ (5) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ (6) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ (7) การวัดและประเมินผล โดยร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในการส่งเสริมการเรียนรู้ในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบวิธีการ หรือเครื่องมือที่เหมาะสม

3) ด้านรูปแบบการส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติและเป้าหมายของบุคลากรต่อทิศทางการพัฒนาตนเองทั้งในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ และนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้เพื่อการพัฒนาวิถียุทธนะ

3.3.2.4 ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Exchange) เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จากนักวิชาการภายนอกหรือผู้เชี่ยวชาญ ให้กับบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่ที่สอดคล้องกับฐานชุมชน

3.3.2.5 การวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Workshop) สำหรับบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วย 2 ด้านหลัก คือ

1) เรียนรู้เชิงปฏิบัติการด้านเครื่องมือสนับสนุนการเรียนการสอน ตามองค์ประกอบจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีเนื้อหาประกอบไปด้วย การออกแบบกิจกรรม การออกแบบโปรแกรมและเส้นทางนำเที่ยว การนำเที่ยวและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนโดยมุ่งพัฒนาภายใต้ฐานทรัพยากรในท้องถิ่นนั้น ๆ

2) เรียนรู้เชิงปฏิบัติการด้านการบูรณาการเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวสู่หลักสูตรการศึกษา เช่น บูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือ กิจกรรมเสริมหลักสูตร บนพื้นฐานที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและพื้นที่

3.3.2.6 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านพฤติกรรม และบทบาทการมีส่วนร่วม

3.3.2.7 กิจกรรมถอดบทเรียน (Lesson Learned) เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการใช้ชุดความรู้ตามองค์ประกอบจัดการเรียนรู้ ในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของสถานศึกษา

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

3.4.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ด้านหน่วยบริการการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือข้อมูลทุติยภูมิ รวบรวมมาจากรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากกระบวนการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

3.4.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เป็นรายบุคคล โดยมีข้อคำถามเพื่อให้คำตอบที่ได้ใช้เป็นแนวคิดของรูปแบบหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.4.1.2 จัดเวทีร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ทำความเข้าใจ และใช้แบบฟอร์มสำรวจข้อมูล เพื่อวัดพื้นฐานความสามารถของตัวแทนที่ทำหน้าที่ประสานงานกับนักท่องเที่ยว และตัวแทนสมาชิกเครือข่ายที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการเข้ามาทำหน้าที่เข้ามาในหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้เทคนิควิธีการในการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลการประชุม ด้วยการจดบันทึก (Taking Note) การถ่ายภาพ (Photography) และการบันทึกเสียง (Sound Record) รวมถึงวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.4.1.3 ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการบุคลากรอาสาสมัครที่เข้ามาทำหน้าที่ในหน่วยบริการการทองเที่ยวโดยชุมชน ตามประเด็นที่ต้องพัฒนาและการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการทองเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแบบสังเกตอย่างมีโครงสร้าง เพื่อวัดระดับคุณลักษณะการให้บริการทางการทองเที่ยวโดยชุมชนของบุคลากรในหน่วยบริการการทองเที่ยวโดยชุมชน ใช้เทคนิควิธีการในการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลการประชุมด้วยการจดบันทึก (Taking Note) การถ่ายภาพ (Photography) และการบันทึกเสียง (Sound Record) รวมถึงวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3.4.1.4 การสังเกตด้วยแบบสังเกตคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการทองเที่ยวโดยชุมชน ด้านคุณสมบัติของผู้ให้บริการ โดยวัดและประเมินผลจากการทดสอบภาคปฏิบัติออกงานประชาสัมพันธ์ด้านการทองเที่ยว จำนวน 2 ครั้ง โดยใช้เทคนิควิธีการในการเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก (Taking Note) การถ่ายภาพ (Photography) และการบันทึกเสียง (Sound Record) และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่

3.4.1.5 การสัมภาษณ์และจัดเวทีประชุมย่อยตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมใน 2 พื้นที่ ตามประเด็นที่กำหนดไว้เพื่อให้ทราบสภาพงานหัตถกรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ใน 2 พื้นที่ และเป็นแนวทางในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้เทคนิควิธีการในการเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึก (Taking Note) การถ่ายภาพ (Photography) และการบันทึกเสียง (Sound Record) และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่

3.4.1.6 การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริโภคด้วยแบบสอบถาม โดยใช้เทคนิควิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสร้างแบบสอบถามจาก google form (แบบสอบถามออนไลน์) เผยแพร่โดยการส่งแบบสอบถามไปยังเครือข่ายนักวิชาการ และพี่เลี้ยงด้านการทองเที่ยวโดยชุมชน เพื่อกระจายแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ผู้บริโภคที่มาเยี่ยมชมร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในงานการจัดแสดงสินค้า

3.4.1.7 การวิเคราะห์ SWOT โดยใช้การประชุมรับฟังความคิดเห็นความต้องการและศักยภาพในการผลิตสินค้าของทางตัวแทนชุมชนผู้ผลิตงานหัตถกรรมใน 2 พื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลการประชุมด้วยการจดบันทึก (Taking Note) การถ่ายภาพ (Photography) และการบันทึกเสียง (Sound Record)

3.4.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมทองเที่ยวโดยชุมชน

ด้านบุคลากรในสถานศึกษาการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ดังนี้

3.4.2.1 จัดเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในสถานศึกษา ตัวแทนชุมชนทองเที่ยวในพื้นที่ และตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ และแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการทองเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา

3.4.2.2 จัดเวทีถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ ทั้งจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ สู่บุคลากรในสถานศึกษาในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการบูรณาการเนื้อหา

ความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เข้าสู่หลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่ สอดคล้องกับฐานชุมชน

3.4.2.3 จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอนในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 (การเป็นเจ้าบ้านน้อย) ซึ่งต่อยอดจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (การเป็นนักสำรวจน้อย)

3.4.2.4 ส่งแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่เป็นตัวแทนจากแต่ละโรงเรียน โดยแจ้งเป็นหนังสือขอความอนุเคราะห์ แบบแบบทดสอบไปกับจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (email) ให้กับครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่เป็นตัวแทนจากแต่ละโรงเรียน ซึ่งได้จัดทำแบบทดสอบใน 2 รูปแบบคือ PDF ไฟล์ และ Electronic Form (Google Form) เพื่อความสะดวกในการตอบแบบทดสอบในรูปแบบออนไลน์ และกำหนดระยะเวลาและช่องทางการส่งแบบทดสอบคืน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ แปรผล สรุปผล และรายงานผลต่อไป

3.4.2.5 การจัดประชุมครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมจากแต่ละสถานศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อถอดบทเรียนด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้นำไปปฏิบัติ จากนั้นนำผลที่ได้ไปปรับปรุงคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น (สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2)

3.5 การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ด้านได้แก่ ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านบุคลากรในสถานศึกษาในพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

3.5.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ตัวแปรหลัก ได้แก่ ตัวแปรเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.5.1.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ชุด ไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย นักพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการ และบุคลากรชุมชน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำมาหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence : IOC) โดยการประเมินผลดัชนี IOC ของแบบจำลองดัชนีวัดผลสำเร็จกับจุดประสงค์ มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 0.00 - 0.49 ความสอดคล้องของแบบจำลองดัชนีวัดผลสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

ค่าเฉลี่ย 0.50 - 0.69 ความสอดคล้องของแบบจำลองดัชนีวัดผลสำเร็จอยู่ในเกณฑ์
ยอมรับ

ค่าเฉลี่ย 0.70 - 0.79 ความสอดคล้องของแบบจำลองดัชนีวัดผลสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ดี

ค่าเฉลี่ย 0.80 - 1.00 ความสอดคล้องของแบบจำลองดัชนีวัดผลสำเร็จอยู่ในเกณฑ์ดี
มาก

จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามผลการวิเคราะห์ข้างต้น

2) ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือทั้ง 2 ชุด ตามขั้นตอนข้อที่ 1 แล้วนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร หลังจากนั้นผู้วิจัยใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัธยฐาน (Median) พิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

2.1) ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

2.2) ชีตความสามารถพื้นฐานด้านความรู้ คุณลักษณะ ประสิทธิภาพ และทักษะการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3) ชีตความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.4) ความต้องการของผู้บริโภคต่อสินค้าที่ระลึก

3.5.1.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตและนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

1) กระบวนการพัฒนาบุคลากรในหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) กระบวนการพัฒนาตัวแทนชุมชนผู้ผลิตหัตถกรรม

3.5.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.5.2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

1) ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

2) ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

3.5.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการจัดบันทึก การสังเกต และนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและสังเกตพฤติกรรมในการร่วมคิด และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

1) ทักษะคิดต่อการจัดการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

3.6 การแปลผลข้อมูล

การแปลผลข้อมูลมีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านบุคลากรในสถานศึกษาในพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

3.6.1 ด้านหน่วยบริการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การแปลผลข้อมูลมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องดังนี้

3.6.1.1 ขีดความสามารถพื้นฐานด้านความรู้ คุณลักษณะ ประสิทธิภาพ และทักษะการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 4 ตอนคือ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคล จำนวน 10 ข้อ 2) เกี่ยวกับประสิทธิภาพและทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือเพื่อการสื่อสารทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 3 ข้อ 3) ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 7 ข้อ และ 4) ระดับประสิทธิภาพและทักษะที่เกี่ยวข้องด้านการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 9 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อคำถามที่เป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) คณะผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับผลสรุปที่ได้จากแบบสอบถาม

3.6.1.2 ความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 2 ตอน คือ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคล จำนวน 10 ข้อ 2) พฤติกรรมตามคุณสมบัติของผู้ให้บริการ จำนวน 20 ข้อ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อคำถามที่เป็นแบบมาตรประเมินค่า (Rating Scale) คณะผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับผลสรุปที่ได้จากแบบสอบถาม

3.6.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษาบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมท่องเที่ยวโดยชุมชน

การแปลผลข้อมูลมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจ ประกอบไปด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการเป็นเจ้าบ้านที่ดี จำนวน 20 ข้อ 2) ความรู้เกี่ยวกับผู้นำเที่ยว จำนวน 20 ข้อ และ 3) ความรู้เกี่ยวกับการสื่อความหมาย จำนวน 20 ข้อ โดยให้คะแนนข้อละ 1 คะแนน รวมทั้งสิ้น 60 คะแนน มีการแบ่งช่วงคะแนนตามระดับความรู้ดังนี้

(คะแนนเต็ม 20)		(คะแนนเต็ม 60)	
ช่วงคะแนน	ระดับความรู้	ช่วงคะแนน	ระดับความรู้
16 - 20	มากที่สุด	46 - 60	มากที่สุด
11 - 15	มาก	31 - 45	มาก
6 - 10	ปานกลาง	16 - 30	ปานกลาง
0 - 5	น้อย	0 - 15	น้อย

จากนั้นนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยกำหนดค่าดังนี้

(คะแนนเต็ม 20)		(คะแนนเต็ม 60)	
คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้
15.01 – 20.00	มากที่สุด	45.01 – 60.00	มากที่สุด
10.01 – 15.00	มาก	31.01 – 45.00	มาก
5.01 – 10.00	ปานกลาง	16.01 – 30.00	ปานกลาง
0.00 – 5.00	น้อย	0.00 – 15.00	น้อย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย และ 3) ศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย สามารถอธิบายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

4.1 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม สามารถอธิบายผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1.1 ศึกษาแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1.1.1 บริบทของพื้นที่

การศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีบริบทของพื้นที่ ดังนี้

1) จังหวัดเชียงใหม่ จากโครงการวิจัยในปี พ.ศ.2560 และ 2561 ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ รวบรวมข้อมูลชุมชนที่จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการท่องเที่ยว สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น พบว่า มีชุมชนที่มีการท่องเที่ยว จำนวน 98 ชุมชน รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน (การท่องเที่ยวโดยชุมชน) และชุมชนที่มิได้ท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแต่ยังไม่มีจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน (การท่องเที่ยวในชุมชน) แล้วลงสำรวจชุมชนทั้งหมดเพื่อจำแนกว่าเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ในจังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนมี จำนวน 35 ชุมชน

2) จังหวัดเชียงราย จากแผนงานวิจัยในปี พ.ศ.2559 (ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ) และปี พ.ศ.2560 (สวิงญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ) ทำให้เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 6 ชุมชน รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ขับเคลื่อนภายใต้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

4.1.1.2 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยจัดกระบวนการเพื่อหารูปแบบหน่วยบริการมาสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง 2 ขั้นตอน คือ

1) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน โดยมีข้อคำถาม “เมื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาศักยภาพให้เกิดความยั่งยืนควรมีรูปแบบเป็นอย่างไร” เพื่อให้ได้แนวคิดของรูปแบบหน่วยบริการ ได้ผลการสัมภาษณ์ดังนี้ 1.1) ด้านการจัดการศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน นางสาวพจนา สอนศรี สรุปได้ดังนี้ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาศักยภาพให้เกิดความยั่งยืน สามารถจัดตั้งในรูปแบบ (1) บริษัททัวร์ ซึ่งต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องและต้องลงทุนค่อนข้างมาก และ (2) ศูนย์บริการ (Service Center) จัดการได้ง่ายกว่าและหลากหลายวิธี ได้แก่ (2.1) ทำงานเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (2.2) มีฐานข้อมูลที่ใช้ในการให้บริการลูกค้าได้ และ (2.3) กำหนดบทบาทศูนย์บริการ

1.2) ด้านผู้ประกอบการที่จัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นายประณต ประครองทรัพย์ สรุปได้ดังนี้ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาศักยภาพให้เกิดความยั่งยืน สามารถจัดการในรูปแบบศูนย์บริการ (Service Center) สามารถจัดการการให้บริการได้หลายวิธี ได้แก่ (1) ความชัดเจนด้านเป้าหมาย (2) รู้ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกในเครือข่าย และสามารถให้บริการข้อมูลตาม supply chain 5 ด้าน (3) มีการวางแผนปฏิบัติการ และ (4) ทำการตลาดให้กับสมาชิกร่วมกับบริษัททัวร์ที่ขายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 1.3) ด้านบุคลากรชุมชนที่สนับสนุนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน นายเสรีทอง ศักดิ์ศรีงาม สรุปได้ดังนี้ เห็นด้วยกับการจัดตั้งหน่วยบริการรูปแบบที่จะมาช่วยส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจำเป็นต้องมีหน่วยงานพี่เลี้ยงที่คอยดูแลควบคู่ไปกับบุคลากรชุมชน เพื่อช่วยดูแลและส่งเสริมพัฒนาศักยภาพให้กับบุคลากรชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 2) **สังเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน** ได้แนวทางกำหนดรูปแบบหน่วยบริการที่สามารถให้การบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว และทำหน้าที่ส่งเสริมการตลาดให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด โดยจัดตั้งในรูปแบบ “ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community Based Tourism Service Center : CBTSC)

4.1.2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย ศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการ และผลิตภัณฑ์ชุมชน

4.1.2.1 ศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการ

การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) ผู้วิจัยมีกระบวนการ ซึ่งสามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1) เตรียมเครื่องมือวิจัย จากเครื่องมือวิจัยทั้ง 2 ชุด คือ 1) แบบทดสอบความรู้คุณลักษณะ ประสิทธิภาพและทักษะด้านการบริการทางท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 2) แบบสังเกตคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นแบบตรวจสอบคุณภาพของชุดคำถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย นักพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวโดยชุมชน และบุคลากรชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือทั้ง 2 ชุด ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2) ทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดเวทีประชุมทำความเข้าใจกับกลุ่มประชากร คือ ตัวแทนจากชุมชนในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่เป้าหมาย จัดเป็น 2 ครั้ง โดยมีกระบวนการดังนี้ (2.1) จังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมกับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจให้สมาชิกทราบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และแนวทางในการทำงานร่วมกัน รวมถึงทดสอบความรู้ประสิทธิภาพและทักษะด้านการบริการทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เครื่องมือทดสอบความรู้ฯ และเพื่อสรรหาอาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสรรหาได้อาสาสมัครจำนวน 5 คน ดังนี้ (1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพียงดินสันป่าเปา จำนวน 1 คน (2) กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไต้ลื้อบ้านลงเหนือ จำนวน 1 คน (3) กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว จำนวน 1 คน และ (4) กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านปาง-ห้วยลาน จำนวน 2 คน (2.2) จังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมกับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เพื่อสร้างความเข้าใจให้สมาชิกทราบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย และแนวทางในการทำงานร่วมกัน รวมถึงทดสอบความรู้ประสิทธิภาพและทักษะด้านการบริการทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง โดยใช้เครื่องมือทดสอบความรู้ฯ และเพื่อสรรหาอาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสรรหาได้อาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสรรหาได้อาสาสมัครจำนวน 3 คน ดังนี้ (1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยหยวกป่าโซ จำนวน 1 คน (2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ่ จำนวน 1 คน และ (3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ จำนวน 1 คน

3) ศึกษาและพัฒนาความสามารถบุคลากรในหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครในหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 ประเด็นหลัก สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

3.1) กิจกรรมอบรมสร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ ในบริการของหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับบุคลากรอาสาสมัครพื้นที่เป้าหมาย จัดเป็น 2 ครั้ง โดย ครั้งที่ 1 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ สร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ให้บริการของ

ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีกระบวนการดังนี้ (1) การบรรยายเพื่อให้ทราบบริบทของพื้นที่ที่ใช้ฐานข้อมูลจากเว็บไซต์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ (2) ฝึกทดลองใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลจากเว็บไซต์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และ (3) ฝึกปฏิบัติเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 2 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง สร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ให้บริการของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีกระบวนการดังนี้ (1) การบรรยายเพื่อให้ทราบบริบทของพื้นที่ที่ใช้คู่มือการท่องเที่ยวของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง (2) ฝึกทดลองใช้ข้อมูลจากคู่มือการท่องเที่ยวของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง และ (3) ฝึกปฏิบัติเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง

3.2) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 1 จัดอบรมอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเนื้อหาในกระบวนการพัฒนา 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ (2) ความรู้ด้านการจัดการทัวร์ (3) การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อการขาย และ (4) การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

3.3) การฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 1 งาน Lanna Expo2019 โซน Lanna Travel Mart ระหว่าง 28 มิถุนายน - 7 กรกฎาคม 2562 ณ ศูนย์แสดงสินค้านานาชาติเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการฝึกปฏิบัติการให้บริการของอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ โดยอาสาสมัครจากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน และจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้ฝึกทักษะจากองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม โดยให้บุคลากรเป็นผู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวฝึกพูดเสนอขายโปรแกรมทัวร์ของชุมชนในเครือข่ายที่สามารถสร้างการตลาดได้ โดยมีกิจกรรมดังนี้ (1) กิจกรรมทบทวนข้อมูลและบทบาทของบุคลากรในหน่วยบริการฯ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เป็นการทบทวนความรู้ของบุคลากรในหน่วยบริการฯ ตามหลักของการจัดการห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยว (Supply chain) 5 ด้าน ที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) ฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการของบุคลากรในหน่วยบริการ ทำหน้าที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ โดยให้ข้อมูลการให้บริการโปรแกรมการท่องเที่ยวในหน่วยบริการ สินค้าของที่ระลึกในชุมชน รวมถึงจัดบันทึกการจูงตัว การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ (3) สรุปผลการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 1 มีการแลกเปลี่ยนใน 3 ประเด็น เพื่อให้ได้ประเด็นแนวทางในการพัฒนาและสร้างรูปแบบหน่วยบริการใน ครั้งต่อไป ผลมีดังนี้ (3.1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การดำเนินการขับเคลื่อนให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปธรรม ทั้งด้านการตลาดการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์จากชุมชน เกิดการรับรู้ว่ามีหมู่บ้านที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากยิ่งขึ้น มีแนวทางส่งเสริมการตลาดที่ชัดเจนยิ่งขึ้นสำหรับสมาชิกเครือข่ายบุคลากรอาสาสมัครที่ได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะ สามารถนำสิ่งที่พัฒนามาใช้ในการทำงานได้จริง มีความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น คนที่เข้ามาดูสินค้าของที่ระลึกเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ข้อมูลชุมชนซึ่งอาจจะเป็นนักท่องเที่ยวในอนาคตได้ (3.2) ความคิดเห็น

เกี่ยวกับบุคลากรของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาสาสมัครต้องปรับปรุงให้รู้ข้อมูลการให้บริการตามหลัก supply chain 5 ด้าน ของหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายให้มากขึ้น (3.3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสินค้าของที่ระลึกในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้รู้แนวทางการความต้องการสินค้าของที่ระลึกจากผู้บริโภคโดยตรง เช่น สีสรรมาติ สินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น (4) สรุปบัญชีการขายโปรแกรมการท่องเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานกิจกรรมฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้ (4.1) จอโปรแกรมทัวร์ จำนวน 6 ใบจอง คือ จังหวัดเชียงใหม่ 4 ใบจอง และอำเภอแม่ฟ้าหลวง 2 ใบจอง รวมเป็นเงิน 1,330 บาท และ (4.2) จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ที่ผู้วิจัยตั้งราคาขายโดยบวกเพิ่ม 10% จากราคาที่ชุมชนกำหนดไว้ รวมเป็นเงิน 5,200 บาท รายได้รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 6,530 บาท ส่วนค่าใช้จ่าย ประกอบด้วย ค่าขนส่งสินค้า และค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครฯ เป็นค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักและค่าเดินทาง รวมเป็นเงิน 45,000 บาท

3.4) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยจึงจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับอาสาสมัครชุมชนด้านการจัดการทัวร์โดยชุมชนและการใช้เครื่องมือออนไลน์เพื่อส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นความต้องการที่ได้จากการสรุปผลการฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการของอาสาสมัคร ภายหลังกิจกรรมฝึกปฏิบัติฯ ครั้งที่ 1 และเปิดโอกาสให้ตัวแทนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สนใจมาเข้าร่วมอบรมด้วย โดยมีคุณปณต ประครองทรัพย์ และทีมงาน เป็นวิทยากร

3.5) การฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 2 งานไทยเที่ยวไทย ครั้งที่ 52 บูธ R18-S18 และ S17 ระหว่างวันที่ 29 สิงหาคม - วันที่ 1 กันยายน 2562 ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา กรุงเทพมหานคร เป็นการฝึกปฏิบัติการให้บริการของอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ โดยอาสาสมัครจากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 คน และจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้ฝึกทักษะจากองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม โดยให้บุคลากรเป็นผู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวฝึกพูดเสนอขายโปรแกรมทัวร์ของชุมชนในเครือข่ายที่สามารถสร้างการตลาดได้ โดยมีกิจกรรมดังนี้ (1) กิจกรรมทบทวนข้อมูลและบทบาทของบุคลากรในหน่วยบริการฯ ตามหลักของการจัดการห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยว (Supply chain) 5 ด้าน ที่อยู่ในเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมถึงข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนของการให้บริการ (2) ฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการของบุคลากรในหน่วยบริการ ทำหน้าที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ โดยให้ข้อมูลการให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยวในหน่วยบริการ สินค้าของที่ระลึกในชุมชน รวมถึงจัดบันทึกการจองทัวร์ การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในการหน่วยผลิตภัณฑ์ (3) สรุปผลการฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการในการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 2 เป็นการสรุปการทำกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละวัน ให้ทราบปัญหาอุปสรรค การแบ่งหน้าที่การทำงาน เพื่อให้บริการได้ดีที่สุด (4) สรุปบัญชีการขายโปรแกรมการท่องเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานกิจกรรมฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้ (4.1) จอโปรแกรมทัวร์ จำนวน 19 ใบจอง คือ จังหวัดเชียงใหม่ 13 ใบจอง และ

อำเภอแม่ฟ้าหลวง 6 ใบจอง รวมเป็นเงิน 5,320 บาท และ (4.2) จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ที่ผู้วิจัยตั้งราคาขายโดยบวกเพิ่ม 10% จากราคาที่ชุมชนกำหนดไว้ รวมเป็นเงิน 15,801 บาท รายได้รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 21,121 บาท ส่วนค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าบูธ ค่าขนส่งสินค้า และค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครฯ เป็นค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักและค่าเดินทาง รวมเป็นเงิน 115,000 บาท

3.6) การฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยชุมชน ครั้งที่ 3 งาน Amazing Brew And Blend ระหว่างวันที่ 13 - 15 กันยายน 2562 ณ ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นพญามังราย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBTSC) กับ DoiSter เป็นการฝึกปฏิบัติการให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบุคลากรเป็นการฝึกปฏิบัติการให้บริการของอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ โดยอาสาสมัครจากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1 คน และจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 1 คน เพื่อให้ได้ฝึกทักษะจากองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม โดยให้บุคลากรเป็นผู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวฝึกพูดเสนอขายโปรแกรมทัวร์ของชุมชนในเครือข่ายที่สามารถสร้างการตลาดได้ โดยมีกิจกรรมดังนี้ (1) กิจกรรมทบทวนข้อมูลและบทบาทของบุคลากรในหน่วยบริการฯ ตามหลักของการจัดการห่วงโซ่อุปทานทางการท่องเที่ยว (Supply chain) 5 ด้าน ที่อยู่ในเครือข่าย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว รวมถึงข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนของการให้บริการ (2) ฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการของบุคลากรในหน่วยบริการ ทำหน้าที่สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ โดยให้ข้อมูลการให้บริการ โปรแกรมการท่องเที่ยวในหน่วยบริการ สินค้าของที่ระลึกในชุมชน รวมถึงจัดบันทึกการจองทัวร์ การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ (3) สรุปผลการฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการในการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 3 เป็นการสรุปการทำกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการให้บริการในหน่วยบริการการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละวัน ให้ทราบปัญหาอุปสรรค การแบ่งหน้าที่การทำงาน เพื่อให้บริการได้ดีที่สุด (4) สรุปบัญชีการขายโปรแกรมการท่องเที่ยวและสินค้าของที่ระลึก เพื่อให้ทราบผลการดำเนินกิจกรรมฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ครั้งที่ 3 มีรายละเอียดดังนี้ (4.1) จองโปรแกรมทัวร์ จำนวน 3 ใบจอง คือ จังหวัดเชียงใหม่ 1 ใบจอง และอำเภอแม่ฟ้าหลวง 2 ใบจอง รวมเป็นเงิน 570 บาท และ (4.2) จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ที่ผู้วิจัยตั้งราคาขายโดยบวกเพิ่ม 10% จากราคาที่ชุมชนกำหนดไว้ รวมเป็นเงิน 3,517 บาท รายได้รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 4,087 บาท และได้รับเงินสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จำนวน 11,500 บาท ส่วนค่าใช้จ่าย ประกอบด้วย ค่าขนส่งสินค้า และค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครฯ เป็นค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักและค่าเดินทาง รวมเป็นเงิน 12,560 บาท

3.7) ผลการพัฒนาบุคลากรในหน่วยบริการภายหลังกิจกรรมการพัฒนาอาสาสมัครศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสังเกตคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเมินอาสาสมัครศูนย์บริการฯ จำนวน 8 คน ผลการประเมินคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการฯ สรุปผลได้ดังนี้

(1) คุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน มีอายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 4 คน มีสถานภาพโสด จำนวน 4 คน มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร จำนวน 6 คน มีอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 7 คน เป็นสมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยว

จำนวน 8 คน มีตำแหน่งในกลุ่มการท่องเที่ยว จำนวน 7 คน มีบทบาทในกลุ่มการท่องเที่ยว จำนวน 8 คน และเป็นตัวแทนเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 8 คน

(2) ผลการประเมินตามแบบสังเกตพฤติกรรม อาสาสมัครศูนย์บริการฯ จำนวน 8 คน มี 1 คน ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่ครั้งที่ 1 – 3 คือ นางสาวลาวัลย์ เปี้ยไธสง ผู้วิจัยจึงทำการประเมินอาสาสมัคร จำนวน 7 คน ด้วยแบบสังเกตคุณลักษณะด้านทักษะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการประเมินพบว่า พฤติกรรมตามคุณสมบัติของอาสาสมัครให้บริการในศูนย์บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเรื้อรังหรือร้ายแรง นอกนั้นอยู่ในระดับมาก เช่น มีวินัยและตรงต่อเวลาในการนัดหมายให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว มีทัศนคติใจรักในการให้ข้อมูลในเครือข่ายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจแจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย และมีความซื่อสัตย์ต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

(3) ผลการถอดบทเรียน ผู้วิจัยจัดเวทีถอดบทเรียนอาสาสมัครภายหลังสิ้นสุดกิจกรรมหลัก ได้แก่ การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติ และการสรุปผลการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ทราบปัญหาและอุปสรรคของอาสาสมัครที่มาร่วมในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์บริการฯ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยผลจากการถอดบทเรียนสามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้ (3.1) ด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่อาสาสมัครมีอาชีพเกษตรกร การจัดกิจกรรมไปตรงกับเวลาที่ต้องทำการผลิตในสวน นา ไร่ ก็ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ (3.2) ด้านครอบครัว ถ้ามีคนในครอบครัวอาสาสมัคร เช่น บิดา-มารดา หรือลูก เจ็บป่วย หรือเกิดปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว ตรงกับช่วงเวลาที่จัดกิจกรรม อาสาสมัครฯ ก็ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ (3.3) ด้านความรับผิดชอบ ในชุมชน อาสาสมัครจะมีภาระรับผิดชอบในกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชนตนเอง ถ้าการจัดกิจกรรมไปตรงกับเวลาที่ต้องทำกิจกรรมของกลุ่ม ก็ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ (3.4) ด้านศักยภาพการให้บริการ อาสาสมัครมีทักษะในการให้บริการตามหน้าที่ต่าง ๆ ไม่เท่ากัน เช่น ทักษะการสื่อสารและให้ข้อมูล ทักษะการคำนวณ เป็นต้น (3.5) ด้านการบริหารจัดการศูนย์บริการฯ ปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาข้างต้นทำให้อาสาสมัครไม่สามารถอยู่ในกระบวนการวิจัยได้ต่อเนื่อง รวมถึงศักยภาพในการดูแลเว็บไซต์ จังหวัดเชียงใหม่คือ www.cbtchiangmai.org และ Facebook Fanpage : ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเวลาและค่าใช้จ่ายที่ต้องมีในการดูแล และปัญหาด้านศักยภาพการให้บริการทำให้ในแต่ละครั้งที่ออกฝึกปฏิบัติต้องใช้อาสาสมัครจำนวนหลายคนเพื่อให้ได้หลากหลายทักษะ เช่น ให้ข้อมูลโปรแกรม และสรุปรายรับ-รายจ่ายได้ เป็นต้น จึงต้องมีอาสาสมัครจำนวนหลายคนในการให้บริการในการออกงานประชาสัมพันธ์แต่ละครั้ง ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ผู้วิจัยสรุปรายได้และค่าใช้จ่ายจากการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการของศูนย์บริการฯ จำนวน 3 ครั้ง พบว่า ค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทั้ง 3 ครั้ง แต่การฝึกปฏิบัติครั้งที่ 3 งาน Amazing Brew And Blend จังหวัดเชียงราย ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ทำให้ผลประกอบการมีกำไร

4.1.2.2 ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

1) ศึกษาสถานภาพงานหัตถกรรมของชุมชน เป็นการศึกษสถานภาพ ศักยภาพการผลิตและการตลาดในปัจจุบันของสินค้าหัตถกรรมชุมชน ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมชุมชนให้เป็นที่ต้องการของตลาด และจัดทำแผนโมเดลธุรกิจของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนของเครือข่ายทั้ง 2 พื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแง่ของวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์ การกระจายตัวในเชิงพื้นที่ และรูปแบบการผลิตงานหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผลการศึกษามีดังนี้

1.1) สถานภาพผลิตภัณฑ์ผ้าในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์ มีการผลิตสินค้าที่เป็นผ้าทอมือปกากะญอ ทั้งแบบที่เป็นสี่ธรรมดาและที่เป็นสี่ธรรมชาติ โดยสินค้ามีทั้งเสื้อผู้ชายและผู้หญิง ผ้าซิ่น และอื่น ๆ ส่วนของการตลาดยังไม่เน้นการผลิตเพื่อขายภายใต้กลุ่ม รวมถึงการทำตลาดในช่องทางอื่น ๆ เช่น การตลาดออนไลน์ หรือการออกร้านในนามกลุ่ม อีกทั้งนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังมีไม่มาก ทำให้ไม่ได้ขายสินค้าผ่านกลุ่มที่ได้ราคาแบบเต็ม (2) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง เป็นชาวลีซูมีความโดดเด่นเรื่องงานหัตถศิลป์ด้านผ้า คือ การสร้างลวดลายด้วยการเย็บต่อผ้า หรือ Patchwork ซึ่งใช้ในการนำมาตกแต่งเสื้อผ้าเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น การทำลวดลายบนหมวก ตกแต่งปกเสื้อ หรือกระเป๋า แต่ปัญหาหลักคือการตลาดไม่ค่อยดี ทำให้งานหัตถกรรมกลายเป็นรายได้เสริม ที่คนรุ่นใหม่ไม่มีทักษะในการตัดเย็บเท่ากับคนรุ่นเก่า ขาดการสืบสานงานหัตถศิลป์ (3) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านดงสามหมื่น เป็นชุมชนชาวม้ง ทำการเกษตรเพื่อหล่อเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะการปลูกสตอเบอร์รี่ ซึ่งเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน ชาวม้ง การผลิตงานหัตถกรรมโดยเฉพาะเรื่องสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มของชาวม้งนั้น เป็นการผลิตกันแบบในครัวเรือน สมาชิกชุมชนไม่ได้รวมกลุ่มกันผลิตเพื่อการค้า แต่เมื่อมีเวลาว่าง แม่บ้านมักจะมานั่งรวมกลุ่มปักผ้าด้วยกัน แลกเปลี่ยนลวดลายและเทคนิคการปัก

1.2) สถานภาพผลิตภัณฑ์ผ้าในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยหยวกป่าโซ เป็นชุมชนชาวอาข่า กลุ่มอุโล่ สถานภาพการผลิตงานผ้าของคนห้วยหยวกป่าโซนั้น ยังมีการผลิตกันอยู่ในสองรูปแบบ คือ (1.1) ผลิตไว้ใช้เอง สำหรับเป็นเครื่องแต่งกาย (1.2) ผลิตเพื่อจำหน่าย ซึ่งมีไม่มากนัก โดยมีข้อสังเกตว่าการผลิตเพื่อใช้เองจะเน้นความละเอียดและปราณีต ใช้วัตถุดิบคุณภาพดี ซึ่งลวดลายของอาข่าอุโล่มีเอกลักษณ์พิเศษคือ จะเน้นการปักลายเส้น แถบเส้น ผสมผสานกับการใช้แถบผ้า (2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปางมะหัน เป็นชุมชนชาวล่าหู่ ที่อยู่ผสมกันระหว่างล่าหู่ดำและล่าหู่บาเกียว คนที่นี่ทำอาชีพเกษตร ทำงานหัตถกรรมจำหน่ายโดยยังไม่มีกรรวมกลุ่มกัน คือ การจักสานกระดังงาใบชา และทอผ้าเพื่อเย็บเป็นย่ามล่าหู่ กลุ่มล่าหู่บาเกียวที่อาศัยอยู่ในบ้านปางมะหันเป็นชนกลุ่มเล็ก ๆ ในกลุ่มล่าหู่ดำซึ่งมีประชากรมากกว่า รูปแบบการใช้ชีวิต เสื้อผ้า งานหัตถศิลป์ต่าง ๆ ก็กลมกลืนไปกับชาวล่าหู่ดำ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายก็เริ่มสูญหายไป (3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโตะและศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตะ เป็นชุมชนที่มีกลุ่มชนที่หลากหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งไทใหญ่

ไทเชิน จิน อาซ่า ลาหู่ และลีซู พบว่ามีสตรีสูงวัยเพียง 2 คนที่ยังทอผ้าด้วยกี่เอนในรูปแบบไทเชิน มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์คือ การทอด้วยการขึ้นเส้นยืนด้วยด้ายสีสดใสสีต่าง ๆ แล้วมีการขิดลายเป็นรูปสามเหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด เป็นเอกลักษณ์อย่างง่าย จึงยังเหมาะกับการนำไปทำเป็นย่าม

2) ศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค

2.1) กิจกรรมรับฟังความต้องการของผู้บริโภค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสินค้า ผู้วิจัยได้บูรณาการกระบวนการวิจัยไปกับโอกาสที่ได้ไปร่วมออกงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค เพื่อใช้เป็นแนวทางในพัฒนาผลิตภัณฑ์รวมถึงทดสอบผลิตภัณฑ์ โดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ในโอกาสออกงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ดังนี้ (1) งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย (Thailand Tourism Fair 2019 : TTF) ณ สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 23-27 มกราคม พ.ศ.2562 (2) งาน ITB Berlin 2019 (Internationale Tourismus-Börse Berlin) ณ เมืองเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี ระหว่างวันที่ 6-10 มีนาคม 2562 แสดงการนำเสนอสินค้าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว (3) งาน KPM Chairity Market ณ ลานชั้น G อาคารเอ็มไพร์ทาวเวอร์ ถนนสาทรใต้ กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 1-3 เมษายน 2562 (4) งาน TTM+2019 (Thailand travel Mart plus 2019) ณ Ocean Marina Yacht Club Pattaya ซึ่งเป็นงานนำเสนอสินค้าทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่นานาชาติ (Business to Business : B2B) ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ระหว่างวันที่ 5 - 7 มิถุนายน 2562

2.2) การสำรวจผู้บริโภคนงานหัตถกรรมชุมชน เป็นการจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินปัจจัย 4 ด้านที่สัมพันธ์กับการบริโภคงานหัตถกรรมชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ (product) ปัจจัยด้านราคา (price) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (place) และปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (promotion) โดยทำการศึกษาด้วยการใช้แบบสอบถามออนไลน์ โดยผลการศึกษา มีดังต่อไปนี้ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 130 คน เพศหญิงมีจำนวนมากที่สุด ช่วงอายุตั้งแต่ 22 – 70 ปี ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด ภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุด อยู่ในกลุ่มวัยทำงาน อาชีพ รับราชการ พนักงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ มากที่สุด รายได้เฉลี่ย 10,001 – 20,000 บาทต่อเดือน (2) แสดงปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคงานหัตถกรรมชุมชน อันดับแรกคือ สินค้าชนิดนั้น ๆ ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค (3) แสดงปัจจัยทางด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคงานหัตถกรรมชุมชน อันดับแรกคือ ผู้ขาย ณ จุดจัดจำหน่ายสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องราวของตัวสินค้า แหล่งผลิตกระบวนการผลิต รวมไปถึงการดูแลรักษาผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทเพื่อการใช้งานที่คงทนและไม่ทำลายคุณภาพของผลิตภัณฑ์ (4) แสดงปัจจัยทางด้านราคา (Price) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคงานหัตถกรรมชุมชน อันดับแรกคือ ราคาที่เหมาะสมกับคุณค่าสินค้า ไม่ถูกจนเกินไปและไม่แพงจนเกินไป คุณค่าของสินค้ามาจากความงามของรูปลักษณะผลิตภัณฑ์ อรรถประโยชน์ และคุณค่าในด้านจิตใจ ต้องการให้เป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นในชุมชนจริง ๆ (5) แสดงปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคงานหัตถกรรมชุมชน ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อสังคมออนไลน์ อันดับแรกคือ เฟซบุ๊ก

2.3) สรุปความต้องการของผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากผล การสำรวจตลาดจากการออกร้าน การสำรวจด้วยแบบสอบถาม สามารถสรุปข้อมูลด้านความต้องการ และข้อเสนอผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) เช่น แบบผลิตภัณฑ์ต้องมีความหลากหลาย ตอบโจทย์ทุกเพศทุกวัย ต้องการให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ ตอบโจทย์การใช้งานในชีวิตประจำวันแบบสังคมเมืองด้วย เช่น กระเป๋าใส่แท็บเล็ต เป็นต้น ด้าน สถานที่จัดจำหน่าย (Place) เช่น การจัดร้านควรวางผลิตภัณฑ์ให้ดูแล้วส่งเสริมคุณค่าของสินค้า แยก ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสิริธรรมขาดออกจากงานที่ใช้สีเคมี ผู้ขาย ณ จุดจำหน่ายควรสามารถให้ข้อมูลทั้งใน เรื่องราวของสินค้าแหล่งผลิตกระบวนการผลิต การดูแลรักษาได้เป็นอย่างดี เป็นต้น ด้านราคา (Price) เช่น ราคาของผลิตภัณฑ์ควรแยกให้ชัดเจนระหว่างผ้าทอย้อมสีธรรมชาติกับสีเคมีเพื่อสร้าง คุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ด้านการส่งเสริมการขาย (Promotion) เช่น ควรเพิ่ม เรื่องราวที่มาของผลิตภัณฑ์ลงรายละเอียดเรื่องเล่าต่าง ๆ แฝงมากับตัวผลิตภัณฑ์ด้วย เป็นต้น

3) ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิ วัฒนา และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยให้ผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าใจในประเด็นของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก และหาแนวทางในการพัฒนา งานร่วมกัน

4) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ Business Model Canvas จากผลการวิจัย เมื่อ ทราบสถานการณ์การผลิตงานหัตถกรรมของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป้าหมาย 2 พื้นที่ ศักยภาพการผลิต ความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงการสร้างคุณค่าของสินค้าจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค แล้ว จะสามารถวิเคราะห์โมเดลธุรกิจและสภาพแวดล้อมของโมเดลธุรกิจของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้า ของเครือข่ายฯ รวมถึงการสร้างตัวตนแบบทางธุรกิจและการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ สำหรับ นำไปทดสอบตลาดและสร้างเป็นกลยุทธ์เพื่อให้กลุ่มเครือข่ายฯ นำไปใช้ปฏิบัติจริง โดยรายละเอียด จากการวิเคราะห์ มีดังต่อไปนี้

4.1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา ผลิตภัณฑ์งานผ้า 3 ชนิด พันธุ์ ปกาเกอญอ ลีซู และม้ง ในการวิเคราะห์โมเดลธุรกิจของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กัลยาณิวัฒนา จะใช้ Business Model Canvas เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ดังนี้ (1) กลุ่มลูกค้า (Customer Segments: CS) กลุ่มลูกค้าหรือตลาดเป้าหมาย คือ กลุ่มลูกค้าที่แสวงหาสินค้า คุณภาพสูง และกลุ่มลูกค้าที่สนใจในงานหัตถศิลป์ชุมชน (2) คุณประโยชน์/คุณค่าที่โดดเด่นของ สินค้า (Value Proposition: VP) เป็นเครือข่ายที่มีผลิตภัณฑ์จาก 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือปกาเกอญอ ลีซู และม้ง ทำให้เกิดความหลากหลายของสินค้า รวมถึงผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติและ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์จากกลุ่มปกาเกอญอ (3) ช่องทางการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า (Channels: CH) ช่องทางการนำสินค้าไปวางจำหน่ายในตลาด ได้แก่ การออกบูธแสดงสินค้าในประเทศ การติดต่อ ทางโทรศัพท์ เว็บไซต์ Facebook และ LINE การมีร้านค้าของตนเองในชุมชน (4) การสร้าง ความสัมพันธ์ดีกับลูกค้า (Customer Relationships: CR) ใช้วิธีการรักษาคุณภาพของสินค้าให้ได้ มาตรฐานสม่ำเสมอ การเชื่อเชิญให้ลูกค้ามาเที่ยวและชมกระบวนการผลิตในชุมชน สื่อสารเรื่องราว ความเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การออกบูธแสดงสินค้าในแต่ละครั้งเพื่อพบปะกับกลุ่มลูกค้า (5) รายได้หลัก (Revenue Streams: RS) รายได้หลักของเครือข่ายฯ มาจากการขายผลิตภัณฑ์ของ

ตนเอง คิดเป็นร้อยละ 80 การรับจ้างผลิตสินค้าให้กับตราสินค้าต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 10 และการขายผลิตภัณฑ์อื่น ๆ คิดเป็น ร้อยละ 10 (6) ทรัพยากรหลักของธุรกิจ (Key Resources: KR) ในส่วนของการผลิตผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ ประกอบด้วย ทรัพยากรป่าไม้และพืชพรรณที่นำมาย้อมสีได้โดยไม่เสียเงิน และทรัพยากรที่ต้องมี ได้แก่ เงินทุน โดยเป็นเงินทุนจากกลุ่ม และเงินทุนส่วนตัว (7) กิจกรรมหลักของธุรกิจ (Key Activities: KA) ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ การเพิ่มศักยภาพการผลิต จำนวนผู้ผลิต ทักษะฝีมือ และการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน พร้อมทั้งผลิตติดต่อและส่งมอบสินค้ากับลูกค้าให้ทันเวลา (8) พันธมิตรหลัก (Key Partners: KP) คู่ค้าหลักหรือพันธมิตรหลัก คือ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ CBT Service Center และ DoiSter ช่วยสนับสนุนเรื่องการตลาด หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิโครงการหลวง พัฒนาชุมชน ช่วยสนับสนุนด้านองค์ความรู้และการส่งเสริมการขาย (9) โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure: CS) ต้นทุนที่ใช้โดยประมาณ 10,000 บาท โดยรายละเอียดของต้นทุนประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ คิดเป็นร้อยละ 30 ค่าสต็อกสินค้า คิดเป็นร้อยละ 60 และค่าบรรจุภัณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 10

4.2) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ผลิตภัณธ์งานผ้า 3 ชนิดพันธุ์ อาข่า ลาหู่ และไทเชิน ในการวิเคราะห์โมเดลธุรกิจของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จะใช้ Business Model Canvas เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ดังนี้ (1) กลุ่มลูกค้า (Customer Segments: CS) กลุ่มลูกค้าหรือตลาดเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้บริโภคชาวไทยที่มีกำลังซื้อ หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจสินค้างานหัตถศิลป์ชุมชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว (2) คุณประโยชน์/คุณค่าที่โดดเด่นของสินค้า (Value Proposition: VP) เป็นเครือข่ายที่มีผลิตภัณฑ์จาก 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ อาข่า ลาหู่ และไทเชิน ทำให้เกิดความหลากหลายของสินค้า โดยเฉพาะสินค้าจากกลุ่มลาหู่ ซึ่งแยกเป็นลาหู่ดำ และลาหู่บาเกียว ซึ่งกลุ่มหลังนี้เป็นกลุ่มที่สังคมไทยยังไม่ค่อยรู้จัก เป็นโอกาสที่งานหัตถกรรมของกลุ่มลาหู่บาเกียว (3) ช่องทางการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า (Channels: CH) ช่องทางการนำสินค้าไปวางจำหน่ายในตลาด ได้แก่ การออกบูธแสดงสินค้าในประเทศ การติดต่อทางโทรศัพท์ เว็บไซต์ Facebook และ LINE (4) การสร้างความสัมพันธ์ดีกับลูกค้า (Customer Relationships: CR) ใช้วิธีการสื่อสารเรื่องราวความเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การเชิญให้ลูกค้ามาเที่ยวและชมกระบวนการผลิตในชุมชน การออกบูธแสดงสินค้าในแต่ละครั้งเพื่อพบปะกับกลุ่มลูกค้า และการมีของที่ระลึกให้ลูกค้า (5) รายได้หลัก (Revenue Streams: RS) รายได้หลักของเครือข่าย มาจากการขายผลิตภัณฑ์ของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 80 การรับจ้างผลิตสินค้าให้กับตราสินค้าต่าง ๆ ตามแบบที่ลูกค้ากำหนด คิดเป็นร้อยละ 10 และการขายผลิตภัณฑ์อื่น ๆ คิดเป็น ร้อยละ 10 (6) ทรัพยากรหลักของธุรกิจ (Key Resources: KR) ด้านทรัพยากรหลักของเครือข่าย ได้แก่ ทรัพยากรบุคคล คือช่างฝีมือที่มีทักษะ และทรัพยากรที่ต้องมี ได้แก่ เงินทุน โดยเป็นเงินทุนจากกลุ่ม และเงินทุนส่วนตัว (7) กิจกรรมหลักของธุรกิจ (Key Activities: KA) ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ การเพิ่มศักยภาพการผลิต จำนวนผู้ผลิต ทักษะฝีมือ และการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน พร้อมทั้งผลิต ติดต่อและส่งมอบสินค้ากับลูกค้าให้ทันเวลา (8) พันธมิตรหลัก (Key Partners: KP) คู่ค้าหลักหรือพันธมิตรหลัก คือ CBT Service Center และ DoiSter ที่ช่วยสนับสนุนเรื่องการตลาดอีกทั้ง หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชน ในการช่วยเหลือด้านองค์ความรู้และการส่งเสริมการขาย

(9) โครงสร้างต้นทุน (Cost Structure: CS) ต้นทุนที่ใช้โดยประมาณ 10,000 บาท โดยรายละเอียดของต้นทุน ประกอบด้วย ค่าวัตถุดิบ คิดเป็นร้อยละ 30 ค่าสต็อกสินค้า คิดเป็นร้อยละ 60 และค่าบรรจุภัณฑ์และการตลาด คิดเป็นร้อยละ 10

5) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์

5.1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรม มืองค์ประกอบ 3S ได้แก่ (1) Story (2) Sustainability (3) Suitability ขั้นตอนที่ 2 นำผลการวิเคราะห์ในส่วนของการศึกษาสถานภาพของงานหัตถกรรม และผลการวิเคราะห์เรื่องความต้องการทางด้านการตลาด และ Business Model Canvas มาสังเคราะห์ประกอบเพื่อใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชน ตามแนวทางการยกระดับคุณภาพของสินค้า โดยการวิเคราะห์สถานะภาพของสินค้าปัจจุบัน ดังนี้

(1) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย (1.1) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์ (ปกากะญอ) : จุดแข็ง คือ สมาชิกสตรีในกลุ่มท่องเที่ยวมีประสบการณ์ในการผลิตผ้าทอเป็นสินค้าเพื่อจำหน่าย รวมถึงมีทักษะในการผลิตสูง มีองค์ความรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติ แต่มีข้อจำกัดคือ สินค้าที่ผลิตมีความเหมือนกับผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเดียวกันในท้องตลาด สมาชิกในกลุ่มได้ข้อสรุปจะพัฒนาลวดลายใหม่ที่เอกลักษณ์ของกลุ่ม ได้นำแรงบันดาลใจจาก "ป่าสนบ้านวัดจันทร์" มาเป็นแนวคิดในการออกแบบ นำ "ยอดสน" "ใบสน" มาเป็นต้นแบบในการสร้างลวดลาย ได้ลายใหม่ชื่อ "ลายใบสน" หรือ "โซหล่า" (1.2) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านเสาแดง (ลีซู) : จุดแข็ง คือ สตรีในชุมชนเคยผลิตงานผ้าส่งให้กับสถานพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริบ้านเสาแดง แต่จุดอ่อน คือ สตรีในชุมชนไม่เคยทำงานผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มมาก่อน ต่างคนต่างผลิต และสิ่งที่สมาชิกผลิต ยังเป็นสิ่งที่ขายทั่วไปตามท้องตลาด และจากการสำรวจงานหัตถกรรมของชุมชน พบว่ามีกระเป๋าลับของสตรีลีซู ที่เรียกว่า "ซูปู้" เป็นชิ้นงานที่น่าสนใจ แต่ปัจจุบันมีการซื้อขายไม่มากแล้ว ไม่เคยพบมาก่อนในท้องตลาด จึงให้สตรีในชุมชนทดลองผลิตชิ้นงานนี้ (1.3) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านดงสามหมื่น (ม้ง) : จุดแข็ง คือ ผ้าม้งมีลวดลายปักที่เป็นเอกลักษณ์สวยงาม สตรีในชุมชนยังมีการปักผ้าม้งเพื่อใช้ประกอบกับการตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่บ้าง แต่จุดอ่อน คือ ปัจจุบันก็มีการซื้อขายสำเร็จรูปที่ปักด้วยเครื่องจักร ด้วยความที่คนในชุมชนมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร มีงานยุ่งในสวนในไร่ จึงไม่ค่อยปักผ้าด้วยมือเท่าไรนัก รวมถึงไม่มีการรวมกลุ่มเรื่องการผลิตงานหัตถกรรมมาก่อน การพัฒนางานผ้าที่หมู่บ้านนี้จึงเริ่มต้นด้วยการให้สตรีปักผ้าด้วยมือ แล้วนำไปตัดเย็บประกอบเป็นสินค้าอื่น ๆ ต่อไป

(2) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วย (2.1) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านปางมะหัน (ลาหู่ : ลาหู่บาเกียว และลาหู่ดำ) : จุดแข็ง คือ มีกลุ่มลาหู่บาเกียว ซึ่งมีจำนวนน้อย งานศิลปหัตถกรรมจึงไม่ค่อยมีจำหน่ายในท้องตลาด แต่จุดอ่อน คือ มีช่างฝีมือที่สามารถผลิตงานแบบลาหู่บาเกียวน้อยมาก จึงยังไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่เน้นการนำภูมิปัญญาเดิมมาผลิตซ้ำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทักษะ รวมถึงได้มีการทำงานร่วมกับกลุ่มสตรีลาหู่ดำเพื่อเพิ่มกำลังการผลิต (2.2) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านห้วยหยวกป่าโซ (อาข่า) : จุดแข็ง คือ สตรีในชุมชนมีทักษะในการปักผ้าจำนวนหลายคน แต่จุดอ่อน คือ งานปักผ้าของชาวอาข่าเป็นงานฝีมือที่ใช้เวลานาน และเมื่อ

เสร็จเป็นชิ้นงานจะมีมูลค่าสูง ทำให้ปิดการขายยาก จึงได้สรุปกับกลุ่มสตรีว่าจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าลดลง มีราคาที่พอขายได้ง่าย โดยออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ใช้เวลาในการผลิตลดลง แต่ยังคงแสดงอัตลักษณ์ของศิลปะอาข่าอยู่ (2.3) กลุ่มท่องเที่ยวบ้านนาโต (ไทเขิน) : ชาวไทเขินอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มไทใหญ่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ สถานการณ์การทอผ้าด้วยมือ เท่าที่สำรวจได้เหลือเพียงผู้สูงวัย 2 ท่านเท่านั้น หลังจากทอผ้าเสร็จก็นำผ้าผืนมาเย็บเป็นย่ามใบเล็ก ๆ เท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนาโตจึงมุ่งเน้นการนำผ้าผืนที่ช่างทอ 2 ท่านทอได้ มาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ (2.4) ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต (อาข่า) : นักเรียนมีความต้องการใช้เวลาว่างจากการเรียนทำงานหัตถกรรม เพื่อฝึกทักษะการผลิต และสืบสานภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยเลือกทำงานศิลปะการปักผ้าแบบชาวอาข่า แล้วนำผ้าปักเหล่านั้นไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

5.2) การออกแบบตราสินค้า จากการระดมความคิดเห็นของทีมวิจัยได้ออกแบบตราสินค้าเฉพาะของ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBTSC และออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อใช้บรรจุผลิตภัณฑ์ของ "ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : CBTSC" เน้นใช้วัสดุที่จัดการง่าย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด จึงใช้วิธีการพิมพ์สติ๊กเกอร์แล้วนำไปติดบนถุงกระดาษขนาดต่าง ๆ รวมถึงออกแบบฉลากสินค้าและรายละเอียดสินค้า โดยเลือกนำเสนอฉลากสินค้าแบบป้ายห้อย หรือแท็ก (Tag) เน้นการแสดงตราสินค้าให้ชัดเจน พร้อมคำขวัญ และใช้การแสดงคิวอาร์โค้ด (QR Code)

6) การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องงานหัตถศิลป์ชุมชน นอกจากพัฒนาเรื่องผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนแล้ว ส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริโภคเข้าใจความคิด ความเชื่อ และเทคนิควิธีการสร้างงานของแต่ละกลุ่มชน รวมทั้งยังเป็นการสื่อสารการตลาดให้กับผู้บริโภค โดยทำการสื่อสารผ่านสื่อทั้งออฟไลน์และออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ 6.1) สื่อสิ่งพิมพ์ : นำเสนอในรูปแบบของหนังสือคู่มือสำหรับผู้ขาย ใช้นำเสนอให้กับผู้ซื้อเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการทำป้ายข้อมูล (Roll Up) 6.2) สื่อออนไลน์ : สื่อสารเรื่องราวงานหัตถศิลป์ของกลุ่มชนในพื้นที่เป้าหมายเป็นสื่อวีดิทัศน์ รูปภาพ บทความ หนังสือออนไลน์ ลงในเฟซบุ๊กแฟนเพจ DoiSter และ Localism Thailand

7) การทดสอบผลิตภัณฑ์หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับงานหัตถกรรมในชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จนนำมาสู่การพัฒนาและออกแบบผลิตภัณฑ์ และสัมภาษณ์กลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เข้าชมงาน เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามต้องการผู้บริโภคมากที่สุด

8) ความคิดเห็นของผู้บริโภคต่อสินค้าของที่ระลึกในการแสดงผลงานการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนครั้งนี้ คณะวิจัยได้ทำการสำรวจเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ในประเด็นว่าด้วยรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และช่องทางการส่งเสริมการตลาด พบว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ออกแบบและทดลองทำงานต้นแบบออกมาเพื่อทดสอบตลาดนั้น ได้รับความสนใจจากกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่ชื่นชอบงานหัตถกรรมชุมชนอยู่แล้ว รวมถึงคนกลุ่มใหม่ที่เริ่มให้ความสนใจกับผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ มีเรื่องราวที่มาที่ไป มีความต่างจากสินค้าทั่วไปในท้องตลาด สามารถใช้งานตรงตามความต้องการจริง สร้างรายได้แก่ชุมชนผู้ผลิตได้โดยตรง รวมถึงการมีส่วนร่วมได้ร่วมสืบสานงานศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่น ราคา

ที่เหมาะสมกับคุณภาพของสินค้าและทักษะในการผลิต หากสามารถแสดงให้เห็นกระบวนการผลิต ผู้บริโภคก็ยินดีจ่าย ช่องทางการจำหน่ายของสินค้าบางประเภทต้องอาศัยการมีหน้าร้าน หรือออกร้าน แสดงสินค้า ให้ผู้บริโภคได้สัมผัสและทดลองโดยตรง ขณะที่สินค้าบางอย่างสามารถจำหน่ายได้ทางออนไลน์ การส่งเสริมการขายควรมีการสื่อสารกระบวนการผลิต แนวคิดความเชื่อของงานศิลปะแต่ละประเภทให้ผู้บริโภคได้เกิดความซาบซึ้งประทับใจ และเข้าใจในผลิตภัณฑ์และลวดลายต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการผลิตสินค้าของแต่ละชุมชนทำได้เฉพาะตอนที่ว่างจากงานในไร่นา อีกทั้งวิธีการทำยังเป็นแบบดั้งเดิม พึ่งพาเครื่องมืออุตสาหกรรมบ้างในบางส่วน งานบางชิ้นต้องใช้เวลาในการผลิตนานนับเดือน ประกอบกับบางชุมชนมีศิลปินหรือช่างจำนวนน้อย ทำให้ปริมาณของสินค้าที่ได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค การสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภคถึงวิธีการผลิตของชุมชนเพื่อให้เห็นคุณค่า ที่มาพร้อมกับคุณภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ

9) ผลการถอดบทเรียนการผลิตงานหัตถกรรมชุมชน ด้วยวิธีการลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียนงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนใน 2 พื้นที่ คือ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนกลายาพัฒนา และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มย่อย จากนั้นสรุปบทเรียนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกับชุมชน โดยมีกรอบในการสรุปบทเรียน 3 ด้าน ประกอบไปด้วย (1) PEOPLE หรือบุคลากรในการพัฒนา (2) PROCESS หรือกระบวนการทำงาน และ (3) PRODUCT หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อทบทวนรูปแบบวิธีการดำเนินงานร่วมกันทั้งผู้ผลิตและผู้พัฒนานำมาวิเคราะห์ ปรับปรุง แก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้ได้วิธีการที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไปในอนาคต โดยมีผลการสรุปบทเรียนดังต่อไปนี้

9.1) บุคลากรในการพัฒนา (PEOPLE) ได้แก่ (1) “บทบาทพี่เลี้ยง” ทีมพัฒนาต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับทีมผู้ผลิตในชุมชน มีความเข้าใจ ใกล้ชิด และมีเวลาในการทำงานพัฒนา งานร่วมกัน ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการผลิตและการตลาด (2) กลุ่มผู้ผลิตต้องมีแรงจูงใจในที่จะทำงานเป็นทีม สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ร่วมใจกันพัฒนางาน ควบคุมคุณภาพ ผลักดันให้เป็นที่รับรู้ เรียนรู้เรื่องการตลาด การสร้างเครือข่าย รวมถึงเรียนรู้จากทีมพี่เลี้ยง (3) พัฒนาทักษะผู้ผลิตให้หลากหลายและมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน รวมถึงมีการกำหนดมาตรฐานด้านราคาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (4) ควรมีการจัดการองค์ความรู้ในการผลิตงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน (Craft Knowledge Management) เพื่อให้เกิดการเก็บรวบรวมข้อมูลส่งต่อและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไป (5) การประสานงาน การสื่อสาร ระหว่างทีมผู้ผลิตและทีมพัฒนาต้องทำให้รัดกุม ชัดเจน ไม่ให้มีช่องว่างความแตกต่างของภาษา และคอยติดตามสถานการณ์การผลิตระหว่างกันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

9.2) กระบวนการในการพัฒนา (PROCESS) ได้แก่ (1) การจัดสรรเวลาในการพัฒนางาน ควรมีความเหมาะสมกับเงื่อนไขต่าง ๆ ในการผลิตของชุมชน เช่น ชุมชนที่ขาดความเชื่อมั่นและทักษะ จำเป็นที่จะต้องได้รับการจัดสรรเวลาที่มากกว่าในการลงพื้นที่และสร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมผู้ผลิต รวมถึงให้ระยะเวลาในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ (2) มีการสื่อสารระหว่างทีมพัฒนาและทีมผู้ผลิตอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดข้อสงสัยหรือเกิดข้อผิดพลาดจะได้แก้ไขได้ทันที (3) การทำงานต้นแบบควรมีการ ระบุนาต สี่ วิธีการ ให้ชัดเจน หรือถ้าสามารถทำชิ้นงานตัวอย่างหรือหาตัวอย่างให้ทีมผู้ผลิตดูเพื่อการอ้างอิงได้ก็จะเป็นความเข้าใจตรงกันมากขึ้น (4) การทดสอบตลาดควรมี

ช่วงเวลาในการทำซ้ำเพื่อให้สินค้าที่ยังไม่ตรงตามความต้องการได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไข และการทดสอบตลาดควรมีโอกาสในการพาสินค้าไปในตลาดหลากหลายช่องทางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตลาดออนไลน์ (5) การทดสอบตลาด ทีมผู้ผลิตควรร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการตลาด และรับข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคได้โดยตรง (6) การสร้างพันธมิตรด้านการผลิตและการตลาด จะช่วยให้สินค้าสามารถผลิตได้ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค และมีช่องทางในการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น

9.3) ผลิตภัณฑ์ (PRODUCT) ได้แก่ (1) ผลิตภัณฑ์จำเป็นที่จะต้องแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนอย่างใดอย่างหนึ่ง บางครั้งผลิตภัณฑ์อาจจะไม่ได้ขายดีมาก แต่ขายได้เรื่อย ๆ โดยผลิตภัณฑ์ได้แสดงตัวตน ได้ทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจน ก็ไม่ได้แสดงว่าผลิตภัณฑ์นั้นไม่มีศักยภาพทางการตลาด จนต้องยกเลิกการผลิตแล้วออกแบบผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ แต่ควรใช้แนวทางของการมีอยู่ของผลิตภัณฑ์หลากหลาย เพื่อเพิ่มตัวเลือกให้กับผู้บริโภคได้เลือกซื้อ หรือซื้อเพิ่มมากขึ้น (2) เมื่อผลิตภัณฑ์สามารถบอกเล่าเรื่องราวตัวตนได้แล้ว สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญต่อมาคือ คุณภาพการผลิต เพื่อยกระดับสินค้าและเพิ่มมูลค่าตามคุณภาพที่เพิ่มขึ้น (3) ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ต้องสามารถสื่อสารเรื่องราวความเป็นมา (Story) ความโดดเด่นด้านเทคนิคการผลิตหรือเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึง “คุณค่า” ของชิ้นงาน ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ อาจจะบอกเล่าผ่านการนำเสนอของผู้ขาย ณ จุดจำหน่าย ป้ายแสดงสินค้า หรือสื่อต่าง ๆ

4.1.3 ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม

กระบวนการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 2 ขั้นตอน คือ 1) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) รวมถึงการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ 2) สังเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัย เพื่อนำมากำหนดบทบาทของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และรูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์เชิงลึกจำแนกตามความเชี่ยวชาญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การดำเนินกิจการมูลนิธิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การตลาดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกท้องถิ่น 3) การจัดตั้งและดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม และ 4) ปรึกษาการจัดตั้งธุรกิจและจดทะเบียนนิติบุคคล รวมถึงการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.1.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จากกระบวนการวิจัยผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางและไม่เป็นทางการกับผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางกำหนดรูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแนวทางการจัดตั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) มูลนิธิ 2) วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) และ 3) รูปแบบธุรกิจ เช่น บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นต้น ผู้วิจัยกำหนดผู้เชี่ยวชาญไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การดำเนินกิจการมูลนิธิด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การจัดตั้งและดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม 3) การตลาดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกท้องถิ่น และ 4) ที่ปรึกษาการจัดตั้งธุรกิจและจดทะเบียนนิติบุคคล ทีมวิจัยทำการนัดหมายขอสัมภาษณ์เชิงลึกทีละคนโดยมีข้อคำถาม คือ “แนวทางที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและศูนย์ควรจัดตั้งในรูปแบบใด” และจัดเวที

ระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลจากกิจกรรมมีดังนี้ 1) นางจรัญญา แดงน้อย ผู้อำนวยการสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ซึ่งดำเนินกิจการภายใต้รูปแบบมูลนิธิ ได้ข้อคิดเห็นดังนี้ มูลนิธิจะอยู่ในรูปแบบกิจกรรมการกุศลที่ไม่หวังผลกำไร ดังนั้นกิจการที่ประกอบกิจกรรมเพื่อหารายได้และหวังผลกำไรไม่เหมาะกับการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ 2) นางสาวอนันดา จินตะอักษร ผู้ร่วมก่อตั้งบริษัท รักษ์ไม้ใหญ่ วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด มีประสบการณ์ด้านการจัดตั้งและดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้ข้อคิดเห็นดังนี้ การจัดตั้งธุรกิจในรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) จัดตั้งโดยกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการช่วยเหลือสังคม ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีบุคลากรจากชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ร่วมก่อตั้ง แต่กำไรสุทธิที่เกิดจากการประกอบการของวิสาหกิจเพื่อสังคมจะถูกหักไว้ 70% เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของธุรกิจนั้น 3) นายสมภพ ยี่จ่อหอ ผู้ร่วมก่อตั้งแบรนด์ Doister มีประสบการณ์ด้านการตลาดผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากชุมชน ได้ข้อคิดเห็นดังนี้ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่สามารถอาศัยเฉพาะการออกร้านงานต่าง ๆ รวมถึงการจำหน่ายทางออนไลน์เท่านั้น เพราะผลิตภัณฑ์ชุมชนส่วนใหญ่เป็นการทำด้วยมือ (Handmade) จึงมีข้อจำกัดในการควบคุมมาตรฐานการผลิต ถ้ารับคำสั่งซื้อมาแล้วอาจไม่สามารถผลิตให้เหมือนต้นแบบหรือแบบเดิมได้ทุกประการ ถ้ามีจุดจำหน่ายหรือกระจายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกท้องถิ่นและผลผลิตทางการเกษตรได้ จะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในเครือข่าย 4) นางสาวรัชนิกร ปัญญา เจ้าของสำนักงานรัชนิกรการบัญชี ที่ปรึกษาการจัดตั้งธุรกิจและจดทะเบียนนิติบุคคล ได้ข้อคิดเห็นดังนี้ ด้านรูปแบบการจัดตั้งธุรกิจที่เหมาะสมกับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นต้น ซึ่งเป็นธุรกิจที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมจะดำเนินการได้ภายหลังการดำเนินกิจการผ่านไปอย่างน้อย 1 ปี หรือ 12 เดือน ให้เห็นว่ามีผลการดำเนินกิจกรรมจากการขายหรือให้บริการเกิน 50% ของรายได้อื่น และ 5) จากเวทีระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) กับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ข้อคิดเห็นจากเวทีสรุปว่า เห็นควรให้มีศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเข้ามาช่วยชุมชนในเครือข่ายที่มีศักยภาพแต่ยังขาดโอกาสทางการตลาด หรือชุมชนที่มีความพร้อมแต่ขาดโอกาสได้รับการพัฒนา รวมถึงสามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1.3.2 การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัย จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 4 ท่าน และจากเวทีระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาสังเคราะห์เป็น 2 ประเด็นเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง คือ 1) บทบาทการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) และ 2) รูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1) บทบาทการขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้ 1.1) ศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างหน่วยงานที่ต้องการข้อมูลหรือการทำงานร่วมกับหมู่บ้านได้อย่างเหมาะสมตรงกับความต้องการ 1.2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น บริษัท Thai Localista

จำกัด เป็นต้น และผ่านการออกร้านในงานแสดงผลผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก โดยให้อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคลากรทำหน้าที่ให้บริการข้อมูล และออกแบบเส้นทางโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1.3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน เช่น Doister เป็นต้น และผ่านการออกร้านในงานแสดงผลผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว โดยให้อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคลากรทำหน้าที่ให้ข้อมูลและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมถึงกิจกรรมสาธิตการผลิตของที่ระลึกจากชุมชน 1.4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” 1.5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำหรือการแก้ปัญหา สำหรับหมู่บ้านที่เกิดปัญหาจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1.6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า เป็นต้น และ 1.7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2) รูปแบบการจัดตั้งศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้การขับเคลื่อนศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้วิจัยกำหนดแนวทางดำเนินการไว้ดังนี้ 2.1) การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบบริษัทจำกัด ที่ก่อตั้งโดยผู้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่มีบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อกำไรมาสนับสนุนและพัฒนาชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย โดยกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นและการปันผลให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 รวมถึงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ และ 2.2) การจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) โดยกรอกแบบฟอร์มยื่นสมัครและแนบงบการเงินพร้อมผู้ตรวจสอบบัญชีลงนามไปพร้อมด้วย ส่งไปที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายหลังจากดำเนินการไปแล้ว 1 ปี โดยกิจการนี้มีวัตถุประสงค์จะนำผลกำไรสุทธิร้อยละ 70 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของกิจการและชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2562)

4.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ ได้ศึกษาใน 2 พื้นที่เป้าหมาย จำนวน 11 โรงเรียน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จำนวน 6 โรงเรียน จังหวัดเชียงราย ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 4 โรงเรียน และอำเภอเชียงแสน จำนวน 1

โรงเรียน มีประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย 1) พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ และ 3) คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ผลการศึกษาสามารถอธิบายดังนี้

4.2.1 พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้

การศึกษาพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วยการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคลากรในหน่วยงานในพื้นที่ การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ การศึกษาข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล และข้อคิดเห็นการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.2.1.1 ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนา

ผู้วิจัยจัดเวทีประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนา เวทีทำความเข้าใจพื้นที่ 2 อำเภอเป้าหมาย เพื่อทำความเข้าใจ รับฟังความคิดเห็นและสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค จากสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละพื้นที่

4.2.1.2 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะด้านการพัฒนา

จากการสอบถามบุคลากรในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามบุคลากร ได้แก่ บุคลากรของรัฐ องค์กรเอกชนผู้บริหารสถานศึกษา ครู และชุมชน เพื่อศึกษาบริบทของบุคลากรในพื้นที่ ความคิดเห็นในการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในพื้นที่ สู่การวางแผนการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1) **อำเภอกัลยาณิวัฒนา** พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 71.25) มีอายุอยู่ในช่วง 31- 40 ปี (ร้อยละ 42.50) ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 86.25) อาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 78.75) เป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิม (ร้อยละ 88.75) และอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 95.00) ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอสภาพการศึกษาความมุ่งหวังในการพัฒนาเยาวชน ความต้องการการจัดการศึกษาในพื้นที่ตามบริบท ผลการประชุมพบว่า บุคลากรหน่วยงานในพื้นที่ เห็นความสำคัญ และตระหนักในการยึดมั่นตามเป้าหมายของการจัดตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนาและดำรงวิถีชีวิตตามคำขวัญของอำเภอ แต่บางโรงเรียนไม่จัดการจัดเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน และพื้นที่ โรงเรียนบางแห่งผู้บริหารและครูย้ายบ่อย ทำ

ให้การจัดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง จึงควรได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐ เอกชน ที่สำคัญบุคลากร
หน่วยงานต่าง ๆ เป็นคนในพื้นที่ และได้รับการพัฒนาตนเอง เช่น อบรม ศึกษาดูงาน ทวนการศึกษาต่อ
ทั้งนี้ภาคประชาชน มีความเห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจจึงทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม จึงอยากให้เครือข่ายหน่วยงานการจัดการศึกษา และโรงเรียนในพื้นที่ มุ่งการสอนวิถีชีวิต
การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี อีกทั้งยังเป็นจุดขายที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ในส่วนของภาค
การศึกษาสถานศึกษาเห็นความสำคัญการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ไม่มี
ความรู้ ความเข้าใจการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ครอบคลุม
เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของอำเภอกัลยาณิวัฒนา จึงอยากได้รับความรู้จากหน่วยงาน องค์กร
ภาครัฐ เอกชน มาร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำไปสู่
หลักสูตรท้องถิ่นที่ สพป.ชม เขต 6 และ สพม. 34 กำหนด สอดรับกับนโยบายพื้นที่นวัตกรรม
การศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ผลการสอบถามความคิดเห็นชุมชน มีความคิดเห็นของผู้ปกครองและ
ชุมชนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยว
โดยชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนามีความเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เรื่อง
การท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 80) บุคลากรในโรงเรียนมีศักยภาพและความสามารถในการ
จัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 80) การจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 80) และเห็นว่าบริบทพื้นที่มีความเหมาะสมกับการ
จัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 72) ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนใน
การพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในเขตพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าต้องการให้มีการ
จัดการเรียนการสอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่าง
ยั่งยืน ($\bar{X} = 4.35$) ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X} = 4.25$) และ
ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
($\bar{X} = 4.21$)

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษา จากการ
วิเคราะห์และจำแนกข้อมูลพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้านการพัฒนาขีดความสามารถ
บุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้อการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ 2
ประเด็น ได้แก่ (1) ในมิติด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการให้นำกิจกรรมการเรียนรู้อ
เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพราะต้องการให้การจ้ด
การศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนในกัลยาณิวัฒนาเป็นพลเมืองดี สำนักักบ้านเกิดโดยใช้คำขวัญของอำเภอ
เป็นฐาน และกิจกรรมการเรียนรู้อเรื่องการท่องเที่ยวจะสร้างเยาวชนให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่นและ
นำของดีของภูมิปัญญามาถ่ายทอด สืบสาน โดยนำเสนอเป็นการเรียนรู้ในพื้นที่ สร้างนิสัยการทำงาน
ร่วมกัน มีทักษะชีวิต เป็นพลเมืองเข้มแข็งของชุมชน และสร้างมีรายได้โดยไม่ต้องไม่เบียดบังและเอา
เปรียบจากทรัพยากรธรรมชาติ (2) ในมิติด้านการมีส่วนร่วม ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้การ
ท่องเที่ยวเพื่อให้อำเภอกัลยาณิวัฒนา เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในระบบ
และนอกระบบ เกิดการเชื่อมโยงโดยอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วนจึงจะทำให้เกิดความยั่งยืนได้

2) **อำเภอแม่ฟ้าหลวง** พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 68.00) มีอายุอยู่ในช่วง 21- 30 ปี(ร้อยละ 44.00) ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 78.00) อาชีพธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 48.00) เป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิม (ร้อยละ 64.00) และอาศัยอยู่ในพื้นที่มากกว่า 10 ปี (ร้อยละ 56.00) ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอสภาพการศึกษาความมุ่งหวังในการพัฒนาเยาวชน ความต้องการการจัดการศึกษาในพื้นที่ตามบริบท ผลการประชุมพบว่า บุคลากรหน่วยงานในพื้นที่ พบว่าการส่งเสริมพัฒนาที่ได้รับไม่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ ต้องการให้การพัฒนาคงอยู่ไม่หายไปเมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ หรือบางโครงการสร้างภาระงานนอกเหนือจากการเรียนการสอน ต้องการการพัฒนาที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในบริบทที่เหมาะสม การสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริมอาชีพของโรงเรียนไม่สามารถนำมาจำหน่าย และไม่มีตลาดรองรับ อีกทั้งการเรียนรู้ท้องถิ่น ไม่ได้รับการสนับสนุนจากต้นสังกัดเนื่องจากมีความคาดหวังการทดสอบระดับชาติที่สูงขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งนี้สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องการให้สถานศึกษาเป็นสถานที่หนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การบริการ การใช้ภาษา และสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ ผลการสอบถามความคิดเห็นชุมชน ความคิดเห็นของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวงมีความเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 50) บุคลากรในโรงเรียนมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 50) การจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 50) และเห็นว่าบริบทพื้นที่มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 50) ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง พบว่าต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.17$) ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X} = 3.89$) และต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X} = 3.78$)

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษา จากการวิเคราะห์และจำแนกข้อมูลพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปได้ 2 ประเด็นดังนี้ (1) ในมิติด้านการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการให้นำกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพราะว่าโรงเรียนอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากจะทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริงและต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ท้องถิ่นของตนเองให้มากขึ้นจนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนั้นยังต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรักในความรักท้องถิ่นและสามารถบูรณาการสิ่งที่อยู่ในชุมชนให้เข้ากับการท่องเที่ยวได้และสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเรื่องท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษาอังกฤษทำให้นักเรียนสนใจเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น (2) ในมิติด้านการมีส่วนร่วมผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้ประชาสัมพันธ์ชุมชนหรือว่าคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้าน

ท่องเที่ยว และจากหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ นักเรียน ร่วมสร้างเครือข่ายพัฒนาการเรียนการสอน และในด้านงบประมาณต้องการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์และสื่อที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

4.2.1.3 ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากข้อมูลสอบถามบุคลากรในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยใช้แบบสอบถาม ทำให้ได้ข้อมูลด้านบริบทของบุคลากรในพื้นที่ ด้านความคิดเห็นในการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพในพื้นที่ และด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในพื้นที่ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก ได้ประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็น โดยจากประชากร จำนวน 80 คน เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ได้แก่ผู้ที่มีส่วนข้องเกี่ยวกับจัดการศึกษาประกอบไปด้วยบุคลากรในสถานศึกษา บุคลากรจากหน่วยงานในพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และตัวแทนชุมชน ทั้งจากตัวคณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง จากอำเภอกัลยาณิวัฒนาจำนวน 10 คน จากอำเภอแม่ฟ้าหลวงจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน และด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถอธิบายผลการศึกษาใน 2 พื้นที่ เป้าหมายดังนี้

1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นสถานการณ์ปัจจุบัน การวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ พบว่า (1) จุดแข็ง บุคลากรในพื้นที่ และชุมชน เห็นความสำคัญ และตระหนักในการยึดมั่นตามเป้าหมายของการจัดตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนาและดำรงวิถีชีวิตตามคำขวัญของอำเภอ ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ปัญหา แบบบูรณาการในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในส่วนภาคีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เครือข่ายหน่วยงานการจัดการศึกษา และโรงเรียนในพื้นที่ (2) จุดอ่อน โรงเรียนในพื้นที่ บางส่วนไม่จัดการจัดเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของชุมชน และพื้นที่ โรงเรียนบางแห่งผู้บริหารและครูย้ายบ่อย ทำให้การจัดการศึกษาไม่ต่อเนื่อง (3) โอกาส การได้รับการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภคโภค ทั้งภาครัฐ เอกชน ที่สำคัญบุคลากรหน่วยงานต่าง ๆ เป็นคนในพื้นที่ และได้รับการพัฒนาตนเอง เช่น อบรม ศึกษาดูงาน ทวนการศึกษาต่อ (4) อุปสรรค การสร้างการรับรู้ และมีส่วนร่วมของบุคลากรในสถานศึกษาในพื้นที่ ให้เข้าใจเป้าหมายการศึกษาด้านการผลิตพลเมืองคุณภาพอำเภอกัลยาณิวัฒนา

ความคิดเห็นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบุคลากรในสถานศึกษา พบว่า (1) จุดแข็ง ครูท้องถิ่น เข้าใจเห็นความสำคัญการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) จุดอ่อน ข้อมูลจัดทำ กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังไม่ครอบคลุม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของอำเภอกัลยาณิวัฒนา (3) โอกาส การนำกรอบหลักสูตรท้องถิ่นของ สพป.ชม เขต 6 และ สพม. 34 กรอบกับนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวกำหนดเป้าหมายการทำงานและความสำเร็จ (4) อุปสรรค การประสานนำข้อมูลของทุกหน่วยงาน องค์กร ภาครัฐ เอกชน มาร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความคิดเห็นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบุคลากรในชุมชน พบว่า (1) จุดแข็ง การจัดทำสารสนเทศด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งผู้ประกอบการในการสร้างจุดขาย และประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวในการสร้างทางเลือกการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย (2) จุดอ่อน ความเข้าใจที่ตรงกันด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างโอกาสที่ทั่วถึงกับชุมชน และผู้ประกอบการรายใหม่ที่เป็นคนในพื้นที่ (3) โอกาส การได้รับการพัฒนาจากหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะคนในพื้นที่สูง ให้สามารถหารายได้ พื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน สร้างความเข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเอง (4) อุปสรรค การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีช่วงเวลาในการปิดแหล่งท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟู ชยะจากแหล่งท่องเที่ยว

2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นสถานการณ์ปัจจุบัน การวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ พบว่า (1) จุดแข็ง สถานศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว มีหน่วยงานสนับสนุนพัฒนาบุคลากรในพื้นที่สูงหลายหน่วยงาน และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน ได้แก่ มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดเชียงราย มีทรัพยากรบุคคลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพรวมถึงผู้ประกอบการในชุมชน (2) จุดอ่อน ยังต้องอาศัยความร่วมมือ ภาครัฐ เอกชน ชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่ต้องการให้การพัฒนาหายไปเมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ (3) โอกาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดเชียงราย ให้ความสำคัญ โดยการประชาสัมพันธ์หลายสื่อ และจัดกิจกรรมตามฤดูกาลแก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการตื่นตัวในการใช้การท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มเศรษฐกิจในพื้นที่ (4) อุปสรรค การสร้างการมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ การกระจายรายได้ยังกระจุกเฉพาะผู้มีโอกาส

ความคิดเห็นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบุคลากรในสถานศึกษา พบว่า (1) จุดแข็ง สถานศึกษา และบุคลากรในพื้นที่ ได้รับการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยว จากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน (2) จุดอ่อน การส่งเสริมพัฒนาที่ได้รับ ไม่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ หรืออาจสร้างภาระงานนอกเหนือจากการเรียนการสอน ต้องการการพัฒนาที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในบริบทที่เหมาะสม (3) โอกาส สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องการให้สถานศึกษาเป็นสถานที่หนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การบริการ การใช้ภาษา และสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ (4) อุปสรรค การสร้างผลิตภัณฑ์ของโรงเรียนไม่สามารถนำมาจำหน่าย และมีตลาดรองรับ อีกทั้งการเรียนรู้ท้องถิ่น ไม่ได้รับการสนับสนุนจากต้นสังกัดเนื่องจากมีความคาดหวังการทดสอบระดับชาติที่สูงขึ้น

ความคิดเห็นด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบุคลากรในชุมชน พบว่า (1) จุดแข็ง ภาาีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เครือข่ายหน่วยงานการจัดการศึกษา และโรงเรียนในพื้นที่ ให้การสนับสนุนและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการนำไปประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งต่อไป โดยยึดขวัญของอำเภอสู่การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) จุดอ่อน ขาดความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจจึงทำให้เกิดการทำลายและขยายเพิ่มมากขึ้น (3) โอกาส พื้นที่ วิถีชีวิต การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ยังเป็นจุดขายที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และมีภาาีช่วยจัดหานักท่องเที่ยว หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการ

ท่องเที่ยวในชุมชน และโรงเรียนเป็นแหล่งท่องเที่ยว (4) อุปสรรค ตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน และโรงเรียน

4.2.1.4 ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ใน 2 พื้นที่เป้าหมายคือสถานศึกษา จำนวน 11 โรงเรียน โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามบุคลากรในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูผู้สอน เพื่อศึกษาบริบทของบุคลากรในสถานศึกษา ความคิดเห็นในการผู้เรียนที่มีคุณภาพในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคนในพื้นที่ สู่การวางแผนการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1) **อำเภอภักดีพัฒนา** ผู้วิจัยแลกเปลี่ยนด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น พบว่า ในพื้นที่ที่มีความต้องการให้นำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพราะว่าโรงเรียนอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากจะทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง และต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ท้องถิ่นของตนเองให้มากขึ้น จนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ยังต้องการให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในความรักท้องถิ่นและสามารถบูรณาการสิ่งที่อยู่ในชุมชนให้เข้ากับการท่องเที่ยวได้ และสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเรื่องท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษาอังกฤษทำให้นักเรียนสนใจเรียนภาษาอังกฤษมากขึ้น และมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ อยู่ดี กินดี มีจิตรักบ้านเกิด ด้านการมีส่วนร่วมสถานศึกษาต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรมีทั้งบุคลากรในสถานศึกษา คนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยว และหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะในชุมชนมีสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวจำนวนมาก ถ้าหากนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหน่วยงานในชุมชน ย่อมจะเป็นการทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่จริงและจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ในส่วนของวิชาการให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดสามารถอธิบายในเชิงวิชาการได้อย่างชัดเจนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่มีความชำนาญในด้านภูมิปัญญาการสอน ซึ่งโดยมีวิทยากรในโครงการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการมีเครือข่ายสามารถช่วยโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในด้านงบประมาณต้องการการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และสื่อที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 6 โรงเรียนทุกคนมีวิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโรงเรียน (ความถี่ = 6) มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 6) บุคลากรในโรงเรียนมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ =

6) บริบทของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 6) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 6) โดยมีข้อเสนอแนะในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรมีทั้งบุคลากรในสถานศึกษา ปราชญ์ชุมชนหรือคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยวและความร่วมมือจากหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะนักเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากบริบทชุมชนจริง จากหน่วยงานในชุมชน ผู้ประกอบการในพื้นที่ และนอกจากนั้นยังข้อเสนอแนะว่า ควรพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการเปิดหลักสูตรระยะสั้น และพัฒนารายวิชาให้ตอบโจทย์

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 30) แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีศักยภาพและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ (ความถี่ = 30) และส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 30) บริบทพื้นที่ความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 30) และให้ความคิดเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 30) โดยมีข้อเสนอแนะด้านกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมีความต้องการให้เกิดการพัฒนา ร่วมกันทุกโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเอกสารการเรียนรู้ สื่อการสอน ที่ใช้ชุดข้อมูลเดียวกันจัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนทั้งอำเภอภักดีพัฒนา

2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผู้วิจัยแลกเปลี่ยนด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น พบว่า สถานศึกษาตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว จึงต้องการให้สถานศึกษาเป็นสถานที่หนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การบริการ การใช้ภาษา และสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ โดยเฉพาะการสร้างผลิตภัณฑ์ของโรงเรียน ต้องการให้มีตลาดรองรับ ผลการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง

ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโรงเรียน (ความถี่ = 5) มีความคิดเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 6) บุคลากรในโรงเรียนมีศักยภาพและความสามารถในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 6) บริบทของพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 6) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 6) ผลการสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยมีข้อเสนอแนะต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรมีทั้งบุคลากรในสถานศึกษา ปราชญ์ชุมชนหรือว่าคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านท่องเที่ยว และจากหน่วยงานในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะในชุมชนมีสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวจำนวนมาก ถ้าหากนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านหน่วยงานในชุมชนจะทำให้ นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่จริงและจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ในส่วนของการ

วิชาการควรให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่มีความชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรมีวิจัยการในโครงการเป็นพี่เลี้ยงในการนิเทศติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการมีเครือข่ายสามารถช่วยโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในด้านงบประมาณต้องการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และสื่อที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 16) แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีศักยภาพและความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ (ความถี่ = 20) และส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าโรงเรียนมีศักยภาพในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 20) บริบทพื้นที่ความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ความถี่ = 20) และให้ความคิดเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีประโยชน์และความสำคัญ (ความถี่ = 20) โดยมีข้อเสนอแนะทั้งนี้ด้านวิชาการควรให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่มีความชำนาญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรมีวิจัยการในโครงการเป็นพี่เลี้ยงในการนิเทศติดตาม ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการมีเครือข่ายสามารถช่วยโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในด้านงบประมาณต้องการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และสื่อที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

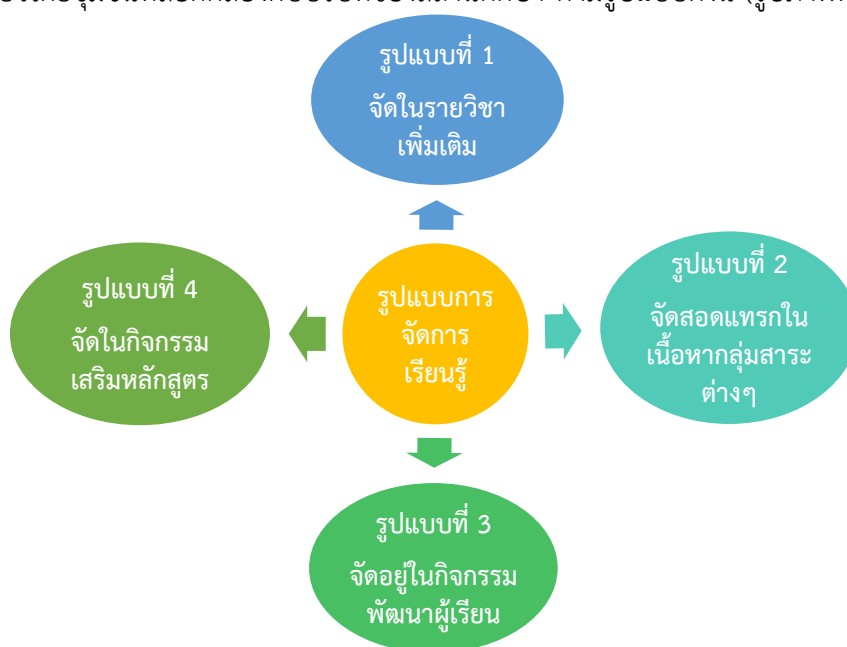
4.2.1.5 การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ

การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนและสอบถามเกี่ยวกับด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ โรงเรียนเป่าหมายใน 2 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยได้สอบถามตัวแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา ตัวแทนครู ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 6 (สพป.ชม.6) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 34 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 (สพป.ชร.3) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 36 ซึ่งการศึกษาระดับความคิดเห็นด้านการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนจาก 2 พื้นที่เป่าหมาย สามารถสรุปผลดังนี้

1) **อำเภอกัลยาณิวัฒนา** จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในภาพรวมพบว่าตัวแทนผู้บริหาร ตัวแทนครู การจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับงานพัฒนาพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ความตระหนักในการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการการทำงาน การเรียนรู้จากชุมชน การใช้พื้นที่ในการสร้างมูลค่า ทำให้เกิดอาชีพ มีรายได้ เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นกระบวนการความยั่งยืนต้องไม่ใช่เพียงเกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การใช้พื้นที่เป็นฐานจึงต้องเป็นความเห็นร่วม การกำหนดเป้าหมายร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องเหมาะสมกับคนพื้นที่สูง ต้องมีความเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของชุมชนพื้นที่สูงทั้งนี้

การศึกษาต้องไม่ทำให้เยาวชนถูกเปลี่ยนวิถีคิดสมัยใหม่จนล้มรากเหง้า แต่การศึกษาต้องสร้าง พัฒนาพื้นที่ให้ตามความเปลี่ยนแปลงที่ควรจะเป็นในการสร้างสรรค์และต่อยอดสิ่งที่มี

ผู้วิจัยได้นิเทศ ติดตาม การจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเข้าพบผู้อำนวยการโรงเรียน ครูวิชาการ ครูผู้ร่วมวิจัย ได้ให้ข้อมูลในการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ตามรูปแบบดังนี้ (รูปภาพที่ 6)

รูปภาพที่ 6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอกัลยาณิวัฒนา

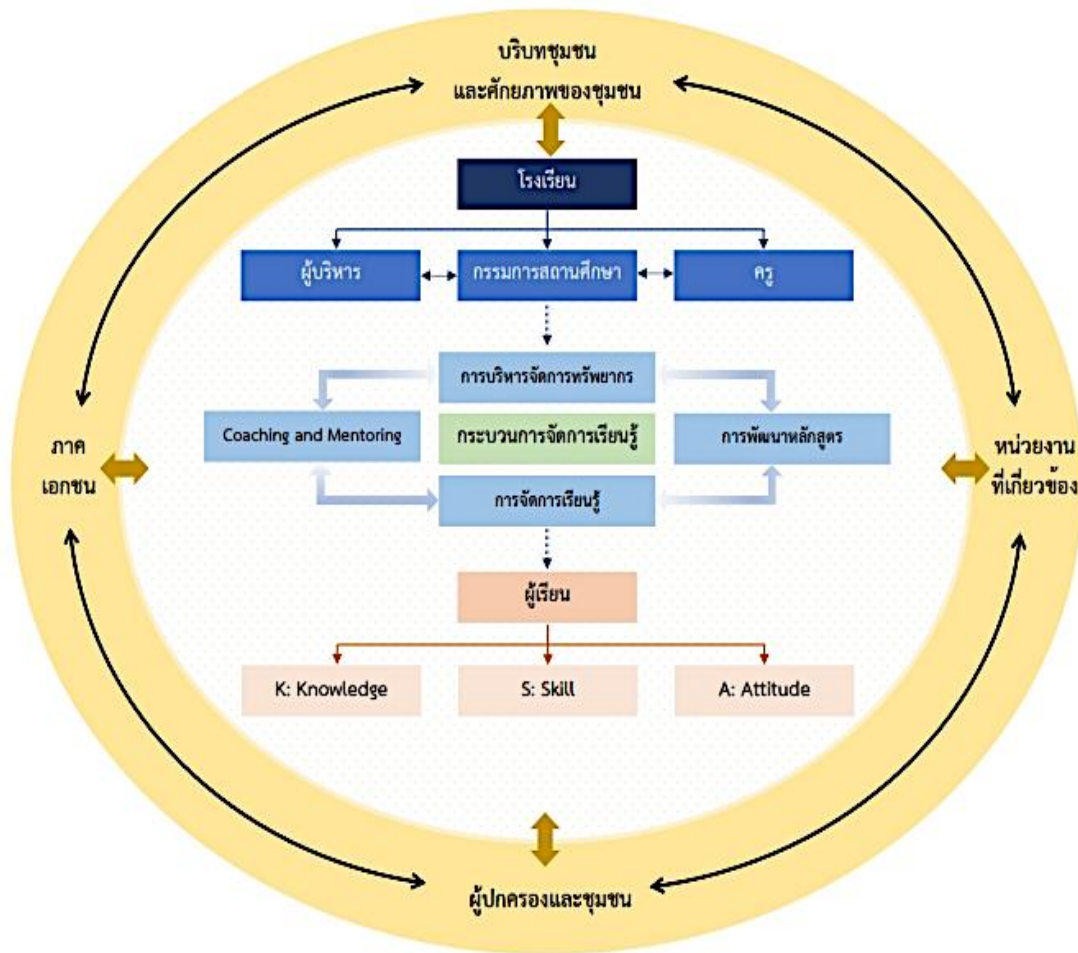
2) อำเภอมะป้าหลวง จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในภาพรวมพบว่าตัวแทนผู้บริหาร ตัวแทนครู การพัฒนาพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษา อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้แก่ ครูควรเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนท้องถิ่นเรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ครูต้องเข้าใจท้องถิ่น ต้องสำรวจพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่และจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อให้ครูรู้จักพื้นที่ หากมีการย้ายหรือเข้ามาปฏิบัติในพื้นที่ ครูจะมีองค์ความรู้ในเรื่องท้องถิ่นที่ตรงกัน อีกทั้งต้องการได้รับการพัฒนาการเรียนการสอนศาสตร์แนวใหม่ โดยหน่วยงานอุดมศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนาบุคลากร และทางเขตพื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน นิเทศติดตาม

ผู้วิจัยได้นิเทศ ติดตาม การจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเข้าพบผู้อำนวยการโรงเรียน ครูวิชาการ ครูผู้ร่วมวิจัย ได้ให้ข้อมูลในการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ตามรูปแบบดังนี้ (รูปภาพที่ 7)

รูปภาพที่ 7 รูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในอำเภอแม่ฟ้าหลวง

ผู้วิจัยได้สรุปการพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ดังรูปภาพที่ 8

รูปภาพที่ 8 การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

4.2.1.6 ทักษะต่อกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ผลการศึกษาทักษะต่อกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบไปด้วย เป้าหมาย ทักษะ ทิศทางพัฒนา ส่งเสริม นำความรู้ ทักษะ พัฒนาวิทยฐานะ และ ผลที่เกิดกับนักเรียน สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

1) **อำเภอกัลยาณิวัฒนา** ทักษะต่อกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบไปด้วย (1) เป้าหมาย ได้แก่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนนำไปบูรณาการทุกกิจกรรมของโรงเรียน กำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มุ่งเน้นพัฒนาทักษะวิชาการ ทักษะอาชีพ ทักษะอาชีพ เรียนรู้อย่างมีคุณภาพโดยมีท้องถิ่นเป็นแหล่งสนับสนุน และประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพ การจัดการเรียนรู้ควรเน้นบริบทของสถานศึกษาและชุมชน (2) ทักษะ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเป็นผู้นำในศตวรรษที่ 21 และนักเรียนมีความสุข ครูมีความสุขในกระบวนการ ชุมชนมีความสุขที่เยาวชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของตนเอง จัดการเรียนรู้ควรเป็นเรื่องใกล้ตัวผู้เรียน โดยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน วิถีวัฒนธรรม สร้างความ

ตระหนัก ความสำคัญ รักและหวงแหนชุมชน สร้างชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนต้องตอบสนองความต้องการผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน (3) ทิศทางพัฒนา ได้แก่ การใช้กระบวนการ PLC ร่วมวางแผนและสะท้อนคิดกิจกรรม จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษา โดยชุมชนร่วมพัฒนารายวิชา และเน้นการปฏิบัติจริง Active Learning (4) ส่งเสริม นำความรู้ ทักษะ ได้แก่ การพัฒนาวิทยฐานะ นำกระบวนการจัดการเรียนรู้ PBL โดยนำวิธีของนักเรียนไปใช้เป็นผลงานพัฒนาวิทยฐานะ พัฒนารายวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รายวิชาแก้ปัญหาพัฒนาการศึกษา โดยออกแบบการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนเกิดทักษะอาชีพ เป็นนวัตกรรมในการทำวิทยฐานะ (5) ผลที่เกิดกับนักเรียน ได้แก่ ด้านทักษะด้านการบริการทางการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย นักเรียนมีความรู้ มีความมั่นใจในการบอกเล่า นำเสนอ เกิดความรับผิดชอบในการร่วมดูแล เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน ทรัพยากร และวิถีชีวิตของตน ผู้เรียนตระหนักถึงการบริการ มีจิตสาธารณะ ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ บริการและสามารถบอกถึงการเรียนต่อในสิ่งที่ตนชอบ และอาชีพในอนาคต ด้านผู้เรียนเห็นความสำคัญ การใช้ชุมชนเป็นแหล่งปฏิบัติ นักเรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีในชุมชน ได้ร่วมอนุรักษ์ และอยากเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของดีในชุมชน ชอบเรียนในชุมชนมากกว่าในห้องเรียน การได้ลงมือปฏิบัติในพื้นที่ชุมชนทำให้ได้สัมผัสกับชาวบ้าน ปรากฏผู้รู้ ได้เรียนรู้มากกว่าตำรา

2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ทัศนคติต่อกระบวนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบไปด้วย (1) เป้าหมาย ได้แก่ การสร้างผู้เรียนให้มีทักษะการทำงานติดตัว และสามารถเรียนรู้ ปรับตัวทำงานร่วมกัน ควรจัดแหล่งฝึกปฏิบัติที่สอดคล้องกับพื้นที่ โดยใช้พื้นที่ชุมชนเป็นฐานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์สถานศึกษา ทักษะภาษา ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคุณภาพผู้เรียน การผลิตเยาวชนสู่อาชีพเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีอาชีพติดตัว โดยเฉพาะอาชีพในชุมชน วัฒนธรรมชุมชน เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณภาพของชุมชน (2) ทัศนคติ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ให้เห็นความสำคัญและภูมิใจในชุมชน การเรียนโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน บริบทเป็นฐานจะทำให้การเรียนรู้ในการสืบสอบหาข้อมูล การออกแบบหลักสูตรท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องสอดคล้องทรัพยากรโรงเรียน การจัดการเรียนรู้ท่องเที่ยว เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากกว่าในตำรา แต่เรียนรู้จากวิถีชุมชน การเรียนรู้โดยชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ นักเรียนสามารถเข้าถึงชุมชนผ่านปราชญ์ชาวบ้าน (3) ทิศทางพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้นำชุมชน การจะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นนักสำรวจน้อย เจ้านายน้อย ต้องจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมร่วมกับบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้มุ่งเน้น ทักษะการปฏิบัติ และต้องเห็นร่วมกันทั้งสถานศึกษา เนื้อหาต้องเข้มข้น และมุ่งทักษะการบริหาร จัดการ ควรจัดแผนการเรียนรู้กิจกรรมท่องเที่ยวเรียนรู้ประสบการณ์จริงของการเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยว โดยใช้บริบทชุมชน การมีความรู้ ต้องสามารถถ่ายทอด นำเสนอ โดยใช้ภาษาอย่างมีศักยภาพทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน (4) ส่งเสริม นำความรู้ ทักษะ พัฒนาวิทยฐานะ ได้แก่ สามารถนำเอาคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไปสร้างรายวิชา หรือสร้างนวัตกรรมการแก้ปัญหาให้ผู้เรียน โดยมุ่งส่งเสริมการอ่าน การเขียน การคิด การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งภาระงานการสอน และโครงการ สามารถปรับใช้ในรายวิชาเพื่อพัฒนาการเลื่อนวิทยฐานะ (5) ผลที่เกิดกับนักเรียน ได้แก่ ทักษะด้านการบริการทางการท่องเที่ยว นักเรียนเป็นผู้นำเที่ยวในชุมชน ปฏิบัติการบริหารจัดการ และออกแบบการนำเที่ยวใน ชุมชน

นักเรียนนำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และให้บริการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการท่องเที่ยว นักเรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน นักเรียนมีทักษะการแสวงหา สื่อการกับชุมชนมากขึ้น และนักเรียนเห็นความสำคัญของสถานที่สำคัญในชุมชน สามารถสร้างโอกาส หารายได้จากชุมชน

4.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ มีประเด็นการศึกษา 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สามารถอธิบายผลการศึกษาดังนี้

4.2.2.1 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีรูปแบบการศึกษาและกระบวนการพัฒนาดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรในสถานศึกษา

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของบุคลากรในสถานศึกษา ในพื้นที่ 2 อำเภอ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรในสถานศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.00) เป็นเพศหญิง ส่วนที่เหลือเป็นเพศชาย (ร้อยละ 20.00) มีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 30 ปี อายุ 31 - 35 ปี และ อายุ 36 - 40 ปี จำนวนเท่ากัน (ร้อยละ 33.33, 33.33 และ 33.33) ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 83.33) ส่วนที่เหลือจบการศึกษาระดับปริญญาโท (ร้อยละ 16.67) เกินกว่าครึ่ง (ร้อยละ 66.67) มีประสบการณ์สอนไม่เกิน 5 ปี ส่วนที่เหลือมีประสบการณ์การสอน 6- 10 ปี (ร้อยละ 33.33) ตามลำดับ

1.2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรในสถานศึกษาเป็นเพศชาย และเพศหญิงจำนวนเท่ากัน (ร้อยละ 50.00) เกินกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 60.00) มีอายุอยู่ในช่วง 36 - 40 ปี ส่วนที่เหลือมีอายุต่ำกว่า 30 ปี และอายุ 31 - 35 ปี จำนวนเท่ากัน (ร้อยละ 20.00 และ 20.00) พบว่าเกินกว่าครึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 60.00) ส่วนที่เหลือจบการศึกษาระดับปริญญาโท (ร้อยละ 40.00) เกินกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60.00) มีประสบการณ์สอน 6- 10 ปี ส่วนที่เหลือมีประสบการณ์การสอนไม่เกิน 5 ปี (ร้อยละ 40.00) ตามลำดับ

2) ระดับความรู้ของบุคลากรในสถานศึกษาก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

การศึกษาระดับความรู้ด้านการเป็นเจ้าน้าน้อยของบุคลากรในสถานศึกษาที่เป็นตัวแทนจาก 2 พื้นที่เป้าหมาย คือ อำเภอมะนังพัทลุง จังหวัดพัทลุง และอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ แสดงผลการศึกษาระดับก่อนเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า

2.1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ในภาพรวมพบว่า ระดับความรู้ของบุคลากรทางการศึกษาก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 35.50) มีคะแนนสูงสุด 42 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 30 คะแนน โดยพบว่า ส่วนมาก (ร้อยละ 83.33) มีความรู้ในระดับ “มาก” รองลงมาบุคลากรมีความรู้ในระดับ “ปานกลาง” (ร้อยละ 16.67) ตามลำดับ

2.2) อำเภอมะนังพัทลุง ในภาพรวมพบว่า ระดับความรู้ของบุคลากรทางการศึกษาก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 38.20) มีคะแนนสูงสุด 41 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 36 คะแนน โดยพบว่า ทั้งหมด (ร้อยละ 100) มีความรู้ในระดับ “มาก” สามารถอธิบายแต่ละประเด็นความรู้ได้ดังนี้

3) ร่างเนื้อหาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

กระบวนการร่างเนื้อหาเพื่อการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1) ขอบเขตเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากปี 2561 ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เน้นการเรียนรู้เพื่อเป็นเจ้าน้าน้อย โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว ซึ่งเน้นการเป็นนักสำรวจน้อย โดยมีขอบเขตเนื้อหาในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คือการส่งเสริมความรู้และทักษะการเป็นเจ้าน้าน้อยที่ดี การนำเที่ยวและการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ใน 1 ปีการศึกษา (2 ภาคเรียน ๆ ละ 18 สัปดาห์) ซึ่งในภาคเรียนที่ 1 มีเนื้อหาประกอบไปด้วย รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเป็นเจ้าน้าน้อยที่ดี บทบาทผู้นำเที่ยว บุคลิกภาพผู้นำเที่ยว ขั้นตอนการนำเที่ยว ส่วนในภาคเรียนที่ 2 มีเนื้อหาประกอบไปด้วย การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว การสื่อความหมายทรัพยากรทางธรรมชาติ การสื่อความหมายทรัพยากรทางวัฒนธรรม การสื่อความหมายทรัพยากรด้านภูมิปัญญา และการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว

3.2) แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 - 2 (ระยะเวลา 18 สัปดาห์ ต่อภาคเรียน) เพื่อให้ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมสามารถนำไปทดลองปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน สื่อ เนื้อหา สถานที่/บรรยากาศในการเรียน

4) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้าน

น้อย

จากการสำรวจระดับความรู้ความเข้าใจด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย พบว่าบุคลากรในสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจด้านการเป็นเจ้าบ้านที่ดี การนำเที่ยว และการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวในระดับดี ผู้วิจัยจึงออกแบบการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ข้างต้น เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้าใจและมีประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการจัดกิจกรรม โดยใช้ PowerPoint Presentation ที่เป็นส่วนหนึ่งของสื่อการสอน ให้กับบุคลากรในสถานศึกษา 2 พื้นที่เป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ตามเนื้อหาในแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การวาดแผนที่ค้นหาของดีในชุมชนหรือโรงเรียน การวาดภาพนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างกระบวนเรียนรู้เกี่ยวกับอาการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้นได้กับตัวนักท่องเที่ยว การเขียนโปรแกรมการท่องเที่ยว จากนั้นให้นำเสนอเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้เข้าใจและมีประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการจัดกิจกรรม ทั้งในอำเภอกัลยาณิวัฒนาและอำเภอมะป๋าล

5) การเปลี่ยนแปลงของระดับความรู้บุคลากรในสถานศึกษาหลังเข้าร่วม

กิจกรรม

ผู้วิจัยได้ทดสอบความรู้หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมที่เป็นตัวแทนจากแต่ละโรงเรียน หลังกิจกรรมการอบรมความรู้เชิงปฏิบัติการ และนำผลการส่งเสริมการเรียนรู้ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ประกอบไปด้วยเนื้อหาดังนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี 2) ความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำเที่ยว และ 3) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมาย ผลการศึกษาพบว่า ครูมีระดับความรู้ในภาพรวมเพิ่มขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวมเพิ่มขึ้น 15.00 ซึ่งมีระดับความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมาย เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 6.67 รองลงมาได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำเที่ยว และความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นเจ้าบ้านที่ดี (คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 5.33 และ 3.00) ตามลำดับ

6) ทศนคติต่อกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย

ทัศนคติของบุคลากรในสถานศึกษาต่อกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย สามารถสรุปผลได้ดังนี้

6.1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ได้แก่ (1) ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย (1.1) ประโยชน์ต่อนักเรียน ซึ่งทำให้มีความรู้ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถเป็นเจ้าบ้านที่ดีได้ พัฒนาในด้านบุคลิกภาพ และการต้อนรับ ฝึกการนำเสนอ กล้าแสดงออก ฝึกการใช้ภาษาอังกฤษ พัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และการใช้เทคโนโลยี การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม เห็นความสำคัญของชุมชน เป็นแนวทางการประกอบอาชีพ และรายได้ และสร้างความภูมิใจ เข้าใจชุมชน และรักชุมชน รู้จุดเด่น (1.2) ประโยชน์ต่อครู ได้รับความรู้ใหม่ พัฒนาทักษะการสอน การวางแผน และการจัดหาสื่อจนสามารถถ่ายทอดไปสู่

ผู้เรียนได้ ได้ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสร้างปฏิสัมพันธ์ ตระหนักถึงความแตกต่างของบุคคล สามารถบูรณาการกับ 8 กลุ่มสาระได้ และพัฒนาตนเองด้านภาษาอังกฤษ (1.3) ประโยชน์ต่อสถานศึกษา ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษา เช่น หลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษาท้องถิ่น ได้ประชาสัมพันธ์โรงเรียน สร้างชื่อเสียงทำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ได้ความร่วมมือของบุคลากร และการช่วยเหลือจากหน่วยงาน และร่วมมือกับชุมชน (1.4) ประโยชน์ต่อชุมชน สร้างอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น กระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ได้เผยแพร่และสืบสานวัฒนธรรม ตระหนักถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรม และผู้คนเห็นความสำคัญของชุมชน (2) ความต้องการได้รับการพัฒนาของครูจากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย (2.1) ด้านความรู้ ต้องการพัฒนาตนเองในด้านการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่น่าสนใจ การจัดหลักสูตรในท้องถิ่น ผูกภาษากับการเป็นมัคคุเทศก์ ความรู้ในชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา แหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และแลกเปลี่ยนระหว่างครูแต่ละโรงเรียน และการพัฒนาวิทยฐานะของครู (2.2) ด้านทักษะ ได้แก่ การสื่อสาร และเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ การออกแบบสื่อการสอนโดยใช้เทคโนโลยีที่น่าสนใจ เครื่องมือสำรวจความคิดเห็น การให้บริการ และการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว การสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุในชุมชน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

6.2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ได้แก่ (1) ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย (1.1) ต่อนักเรียน ได้แก่ ตระหนักถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนเอง และมีความรู้ ทักษะ และกระบวนการเป็นเจ้าบ้านน้อย นักเรียนมีแนวทางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ได้ฝึกภาคปฏิบัติในการนำเที่ยว (1.2) ต่อครู ได้แก่ ได้นำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นบริบทที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนมาจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยเสริมสร้างทักษะให้กับผู้เรียน แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและสามารถบูรณาการเข้ากับพื้นที่ในชุมชนได้ (1.3) ต่อสถานศึกษา ได้แก่ กระบวนการสอนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงท้องถิ่นและชุมชน โรงเรียนสามารถผลิตบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนได้ (1.4) ต่อชุมชน ได้แก่ ชุมชนเป็นที่รู้จัก ชุมชนได้รับการพัฒนาและมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวในชุมชนตนเอง (2) ความต้องการได้รับการพัฒนาของครูจากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย (2.1) ด้านความรู้ ได้แก่ การพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว กระบวนการจัดการและการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน การเป็นผู้นำเที่ยว ขั้นตอนและวิธีการพูดเพื่อจูงใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว การศึกษาประวัติความเป็นมาของพื้นที่การท่องเที่ยว (2.2) ด้านทักษะ ได้แก่ การกระตุ้นผู้เรียน การสร้างสื่อการสอนให้คล้องกับบริบทของผู้เรียน สื่อเทคโนโลยี รูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย

7) การพัฒนาทักษะด้านการผลิตสื่อการสอน

จากการศึกษาความต้องการของบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับความรู้และทักษะที่ต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อให้สามารถสนับสนุนการเรียนการสอนด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามความต้องการพัฒนาตนเองของผู้สอนใน 2 พื้นที่เป้าหมาย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเทคนิคการสืบค้นภาพและการผลิตสื่อประเภทภาพเคลื่อนไหว เพื่อ

ประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อการสอนให้น่าสนใจมากขึ้น และหลังกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการพบว่า บุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นครูที่รับผิดชอบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ที่มีความสนใจที่จะพัฒนาตนเองด้านเทคนิคการผลิตสื่อการสอนให้น่าสนใจนั้น ครูผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความสนใจในกิจกรรมเป็นอย่างมาก และสามารถผลิตชิ้นงานตัวอย่างที่ได้กำหนดให้ทำในชั่วโมงอบรมได้สำเร็จทุกคน ทั้งในรูปแบบ (1) Power Point Presentation ซึ่งได้ใช้เทคนิคการค้นคว้าภาพที่ถูกลิขสิทธิ์ การแทรกข้อความและภาพ และการทำภาพเคลื่อนไหวได้อย่างน่าสนใจ (2) การวางแผนผลิตสื่อภาพเคลื่อนไหว ซึ่งได้ใช้เทคนิคการวางแผน Storyboard เพื่อการวางโครงเรื่องในการสร้างสื่อ เทคนิคการถ่ายภาพและการตัดต่อโดยใช้มือถืออย่างง่าย

8) ผลการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

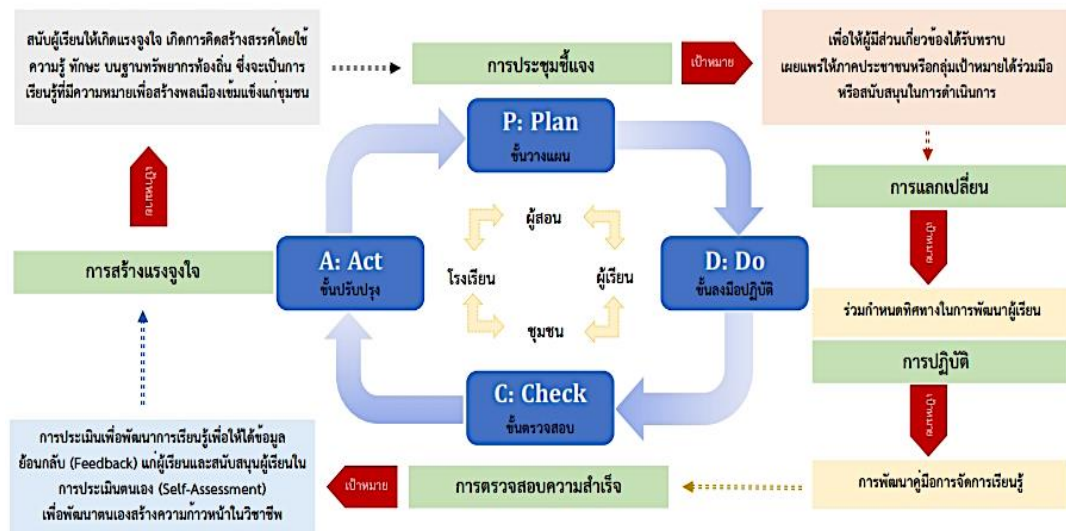
ผลการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา โดยประชุมสร้างความเข้าใจผู้บริหาร ครูวิชาการ และอบรมเชิงปฏิบัติการครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ส่งผลให้สถานศึกษาตระหนักและเห็นความสำคัญในการบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา สามารถสรุปผลได้ดังนี้

8.1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ผลการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา อำเภอกัลยาณิวัฒนา พบว่า การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติมใหม่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ และสอดแทรกในรายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ นอกจากนี้ได้บรรจุในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

8.2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผลการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา อำเภอแม่ฟ้าหลวง พบว่า การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา รายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม โรงเรียนแม่แอบวิทยาคม นอกจากนี้ได้บรรจุในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

4.2.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลดังแสดงในรูปภาพที่ 9

รูปภาพที่ 9 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

1) ขั้นวางแผน Plan

1.1) **ประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย** การชี้แจงกลุ่มเป้าหมายเพื่อรับรู้เรื่องที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการที่ผ่านมาและจะดำเนินการสืบเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับทราบ เผยแพร่ให้ภาคประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมาย ได้ร่วมมือ หรือสนับสนุน ในการดำเนินการ

1.2) **คุณลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม** ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ประกอบด้วย หน่วยงานการศึกษา ภาคประชาชน ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งให้ข้อมูลสะท้อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการเยาวชนที่มีคุณภาพตามที่ชุมชนกำหนดในการสร้างแรงงานในพื้นที่ ที่สำคัญคือคุณลักษณะเยาวชนที่รักษาท้องถิ่น

2) ขั้นลงมือปฏิบัติ Do

2.1) **การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ** ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ความจำเป็นในการพัฒนาบุคคล และหรือพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับนำไปทำโปรแกรมพัฒนา โดยกลุ่มเป้าหมายร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียน

2.2) **แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม** กิจกรรมมุ่งให้ผู้เข้าร่วมเน้นวิธีการให้สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งต้องสร้างให้ผู้เรียนเข้าถึงวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเท่า ๆ กับสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.3) **ปฏิบัติการนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา** นำข้อมูลสารสนเทศทุกมิติ การวางแผนร่วมกันของ

สถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายที่กำลังเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ได้นำไปสู่ข้อมูลย้อนกลับ และครูควรวางแผนช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.4) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สอน

3) ขั้นตอนติดตาม ตรวจสอบ Check

3.1) ขอบเขตความสำเร็จของผู้เรียน การประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ใช้เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน ในเนื้อหาทั้งหมดของกิจกรรม และเพิ่มศักยภาพให้กับผู้เรียนทุกคน ได้ประสบความสำเร็จที่ดีที่สุดของผู้เรียนแต่ละคนตามศักยภาพของผู้เรียน อีกทั้งเครื่องมือการประเมินเป็นการประเมินตามสภาพจริง ที่สามารถวัด ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ

3.2) ทักษะสำคัญที่แสดงความเป็นครูมืออาชีพ ครูมืออาชีพกำหนดองค์ความรู้ ทักษะ ในเรื่องการวางแผน การออกแบบกิจกรรม การประเมิน การสังเกตการณ์เรียนรู้ การตีความหลักฐานแห่งการเรียนรู้ (Evidence of Learning) ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียน และสนับสนุนผู้เรียนในการประเมินตนเอง (Self-Assessment) เพื่อพัฒนาตนเองสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ

4) ขั้นตอนปรับปรุง Act

ความสำคัญกับแรงจูงใจของผู้เรียน การสนับสนุนผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจ การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดสร้างสรรค์จะทำให้เกิดการกำหนดทิศทางด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยใช้ความรู้ ทักษะ บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย นำไปใช้ประโยชน์ ในการสร้างอาชีพ มีรายได้ จึงเป็นการเรียนรู้ที่มีความสำคัญ มีความก้าวหน้า เกิดการเรียนรู้ทั้งผลสำเร็จ และความล้มเหลว

4.2.3 คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ออกแบบชุดความรู้โดยได้จัดทำร่างเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเป็นนักสำรวจน้อย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว โดยใช้กระบวนการทดสอบคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยบุคลากรในสถานศึกษาวัดความรู้ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม จากนั้นอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้เครื่องมือสอนให้กับผู้สอน เพื่อนำไปทดลองใช้ และถอดบทเรียนเพื่อสรุปผลการนำไปใช้ในการเรียนการสอน จากนั้นจึงจัดทำเป็นคู่มือสำหรับครูในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย ที่มีชุดความรู้และเครื่องมือที่เหมาะสมกับครู สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ (รายงานฉบับ

สมบูรณ์ โครงการย่อยที่ 1 การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย)

4.3 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

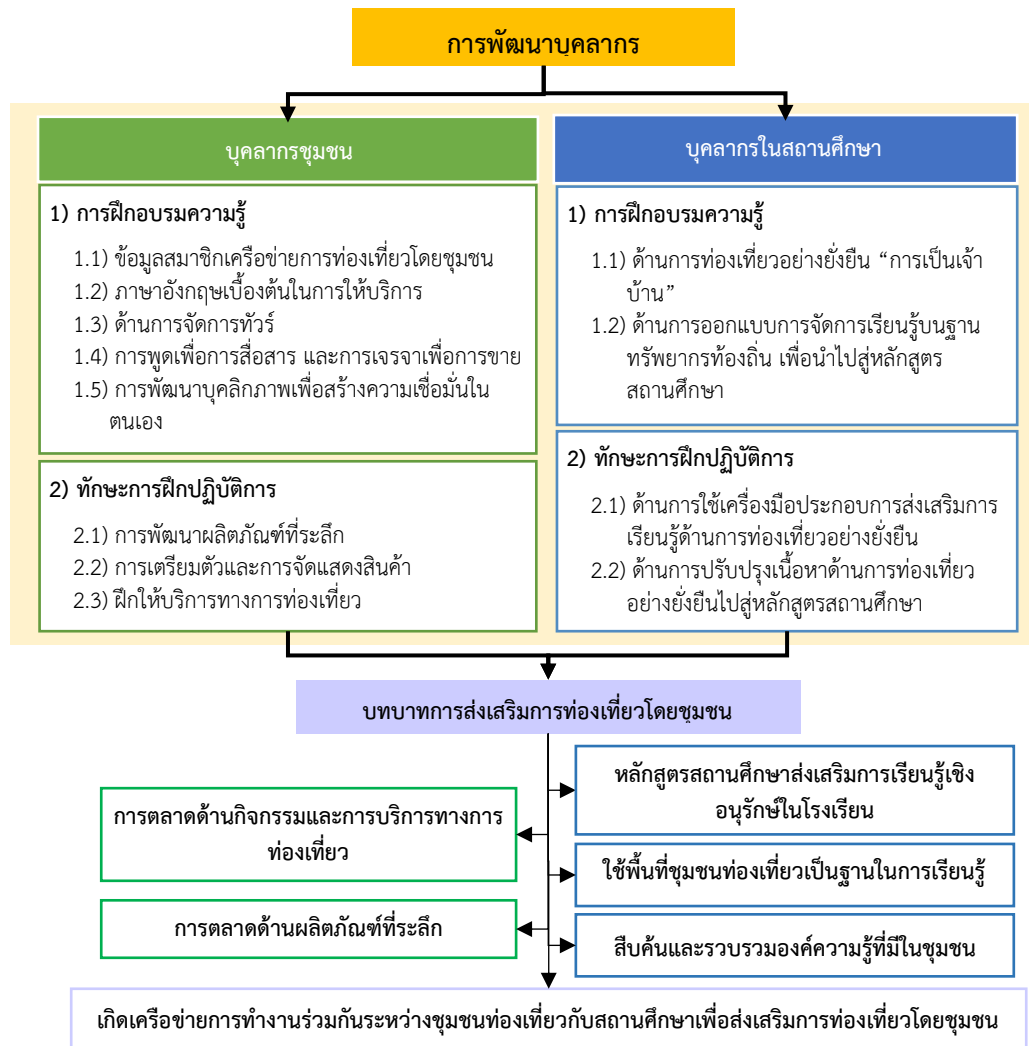
จากกระบวนการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชนและบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว โดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการพัฒนาหลัก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ และด้าน ทักษะการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

4.3.1 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชน ที่เป็นอาสาสมัครเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง โดยใช้ กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ข้อมูลสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ ด้านการจัดการทัวร์ การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อ การขาย และ การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึก การเตรียมตัวและการจัดแสดงสินค้า การฝึกให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น การแนะนำพื้นที่ เส้นทาง และโปรแกรมท่องเที่ยว การบันทึกใบจองโปรแกรม การบันทึก รายการสินค้า ตัดสต็อก บันทึกยอดขาย และเงินรายได้ขององค์กร

4.3.2 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ด้านการใช้เครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน (1) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน “การ เป็นเจ้าบ้าน” ประกอบไปด้วย การเป็นเจ้าบ้านที่ดี บุคลิกภาพผู้นำเที่ยว ขั้นตอนการนำเที่ยว การสื่อ ความหมายเพื่อการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา การออกแบบโปรแกรมการ ท่องเที่ยว (2) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่หลักสูตร สถานศึกษา และ 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้านการใช้เครื่องมือประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และด้านการปรับปรุงเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปสู่หลักสูตร สถานศึกษา

พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากร 2 กลุ่ม มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ และพบว่าหลังกระบวนการพัฒนาทำให้บุคลากรดังกล่าว ทำให้บุคลากรมีขีดความสามารถในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามบทบาทที่เกี่ยวข้อง โดยบุคลากรชุมชนมีขีดความสามารถในการ ส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถให้ข้อมูลด้านกิจกรรมและบริการทางการ ท่องเที่ยว รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของชุมชน ส่วนบุคลากรในสถานศึกษามีบทบาทช่วยส่งเสริมด้าน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดย สามารถสืบค้นและรวบรวมองค์ความรู้ที่มีในชุมชนได้ โดยใช้พื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวเป็นฐานเรียนรู้ เป็น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดอาชีพ รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ผ่านการจัดการศึกษาโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อสร้าง

จิตสำนึกให้กับพลเมืองในชุมชน และบางสถานศึกษามีการพัฒนาเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผ่านการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในโรงเรียน ดังแสดงในรูปภาพที่ 10

รูปภาพที่ 10 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับฟังและร่วมให้ข้อเสนอแนะหรือการบูรณาการงานพัฒนาร่วมกันต่อไป ในพื้นที่ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย สามารถอธิบายผลได้ดังนี้

1) จังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานเข้าร่วม จำนวน 14 หน่วยงาน ประกอบไปด้วย ตัวแทนเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเชียงใหม่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่าและนคร (อพท.6) ศึกษาธิการภาค 15 ศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษาเชียงใหม่ เขต 34 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่ Thai LocalistA และทัวร์เมิงไต

2) จังหวัดเชียงราย มีหน่วยงานเข้าร่วม จำนวน 12 หน่วยงาน ประกอบไปด้วย ประธานเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลเทอดไทย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 15 (เชียงราย) สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองเก่า (อพท.6) ศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงราย ผู้อำนวยการโรงเรียนตชด.ทอท.เฉลิมพระเกียรติฯ และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (รูปภาพที่ 12)

หลังจากนำเสนอผลการวิจัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการเชื่อมโยงบทบาทการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ที่สามารถเชื่อมโยงความร่วมมือเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันนั้น ประกอบไปด้วย

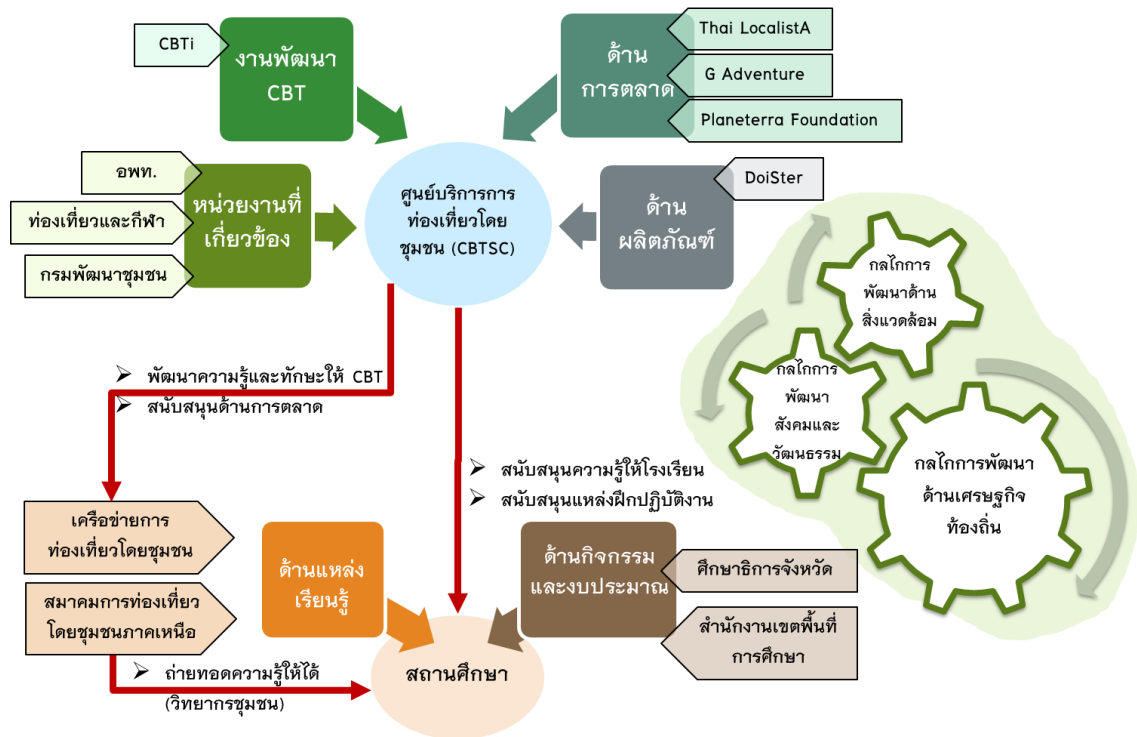
1) บุคลากรชุมชนที่เป็นอาสาสมัครภายใต้ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีความพร้อมและสามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านกิจกรรมบริการทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่ในเครือข่ายได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุน ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ สามารถสนับสนุนแหล่งเรียนรู้และวิทยากรชุมชนที่ให้ความรู้สถานศึกษาในพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

2) บุคลากรในสถานศึกษา ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถ ซึ่งมีความรู้และทักษะในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับนักเรียนทั้งในสถานศึกษาของตนเอง และเป็นที่เลี้ยงให้กับบุคลากรในสถานศึกษาใกล้เคียงได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุน ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังเป็นหน่วยงานสำคัญที่ช่วยสนับสนุนในด้านกิจกรรมและงบประมาณ เพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมและโครงการในสถานศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องในท้องถิ่น เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสร้างโอกาสในการสร้างอาชีพในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

3) หน่วยบริการ หรือ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ (1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาชุมชน และเอกชน ได้แก่ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงสถาบันการศึกษา (2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจ

เพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น บริษัท Thai Localista จำกัด บริษัททัวร์ G-Adventure และมูลนิธิ Planeterra Foundation เป็นต้น (3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน เช่น Doister เป็นต้น (4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำหรือการแก้ปัญหา สำหรับหมู่บ้านที่เกิดปัญหาจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า เป็นต้น และ (7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งหากศูนย์บริการฯ มีสถานที่ตั้งที่ชัดเจน ก็สามารถเป็นสถานที่สนับสนุนความรู้ให้โรงเรียนทั้งในและนอกสถานที่ รวมถึงสามารถสนับสนุนเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานได้

จากบทบาทดังกล่าวของแต่ละภาคีความร่วมมือ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งในด้านการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น และบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง และด้านการศึกษาในสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้บนพื้นฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ ซึ่งกลไกนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสมดุลนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ได้ ดังแสดงในรูปภาพที่ 11

รูปภาพที่ 11 ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและภาคีความร่วมมือที่ช่วยสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย และ 3) ศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ศึกษารูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบหน่วยบริการที่เหมาะสม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1.1 ได้รูปแบบหน่วยบริการเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถให้การบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ทำหน้าที่ส่งเสริมการตลาดให้กับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่มีศักยภาพแต่ขาดโอกาสทางการตลาด โดยจัดตั้งในรูปแบบ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) ที่สามารถดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ 1) การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ในรูปแบบบริษัทจำกัด ที่ก่อตั้งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันที่มีบุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป จะประกอบกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อหากำไรมาสนับสนุนและพัฒนาชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย โดยกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นและการปันผลให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 และพระราชบัญญัติวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 รวมถึงแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ และ 2) การจดทะเบียน “วิสาหกิจเพื่อสังคม” (Social Enterprise) โดยกรอกแบบฟอร์มยื่นสมัครและแนบบการเงินพร้อมผู้ตรวจสอบบัญชีลงนามไปพร้อมด้วย ส่งไปที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายหลังการดำเนินกิจการไปแล้ว 1 ปี โดยกิจการนี้มีวัตถุประสงค์จะนำผลกำไรสุทธิร้อยละ 70 ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของกิจการและชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (2562)

5.1.1.2 ได้แนวทางการส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาดของหน่วยบริการ เพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งมีการสรรหาอาสาสมัครมาให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการสรรหา พบว่าได้อาสาสมัครมาจำนวน 8 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 และจังหวัดเชียงราย จำนวน 3 คน มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ดังนี้

1) ศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center : CBTSC) มีกระบวนการใน 2 พื้นที่ศึกษา ดังนี้ 1.1) กิจกรรมอบรมสร้างความรู้และเข้าใจบริบทของพื้นที่ 1.2) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยจัดอบรมอาสาสมัครร่วมกัน 2 พื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเนื้อหาในกระบวนการพัฒนา 4 ประเด็น ได้แก่ (1) ภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ (2) ความรู้ด้านการจัดการทัวร์ (3) การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อการขาย และ (4) การพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง 1.3) การอบรมความรู้เพื่อการให้บริการในศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับอาสาสมัครชุมชนด้านการจัดการทัวร์โดยชุมชนและการใช้เครื่องมือออนไลน์เพื่อส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 1.4) การฝึกปฏิบัติการออกงานประชาสัมพันธ์การให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ได้ฝึกทักษะจากองค์ความรู้ที่ได้จากการอบรม โดยให้บุคลากรเป็นผู้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวฝึกพูดเสนอขายโปรแกรมทัวร์ของชุมชนในเครือข่ายที่สามารถสร้างการตลาดได้ โดยอาสาสมัครได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ จำนวน 3 ครั้ง ผลการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการภายหลังกิจกรรมการพัฒนาอาสาสมัครศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า พฤติกรรมตามคุณสมบัติของอาสาสมัครให้บริการในศูนย์บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเรื้อรังหรือร้ายแรง นอกนั้นอยู่ในระดับมาก เช่น มีวินัยและตรงต่อเวลาในการนัดหมายให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว มีทัศนคติใฝ่รักในการให้ข้อมูลในเครือข่ายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจแจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย และมีความซื่อสัตย์ต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

2) ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน มีกระบวนการศึกษาดังนี้ 2.1) ศึกษาความต้องการของผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2.2) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้ Business Model Canvas ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2.3) การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องงานหัตถศิลป์ชุมชน เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคเข้าใจความคิด ความเชื่อ และเทคนิควิธีในการสร้างงานของแต่ละกลุ่ม โดยทำการสื่อสารผ่านสื่อทั้งออฟไลน์และออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ 2.4) ผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนใน 2 พื้นที่ โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อสรุปบทเรียนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีกรอบในการสรุปบทเรียน 3 ด้าน สามารถสรุปผลได้ดังนี้ คือ (1) PEOPLE หรือบุคลากรในการพัฒนา พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้แก่ (1.1) บทบาทพี่เลี้ยง ที่มีความเข้าใจ ใกล้ชิด และมีเวลาในการทำงานพัฒนางานร่วมกัน (1.2) กลุ่มผู้ผลิตต้องมีแรงจูงใจในที่จะทำงานเป็นทีม สร้างการมีส่วนร่วมอย่าง

แท้จริง (1.3) พัฒนาทักษะผู้ผลิตให้หลากหลายและมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน (1.4) ควรมีการจัดการองค์ความรู้ในการผลิตงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน (Craft Knowledge Management) (1.5) การประสานงาน การสื่อสาร ระหว่างทีมผู้ผลิตและทีมพัฒนาต้องทำให้รัดกุม ชัดเจน ไม่ให้มีช่องว่างความแตกต่างของภาษา (2) PROCESS หรือกระบวนการทำงาน พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้แก่ (1) การจัดสรรเวลาในการพัฒนางาน ควรมีความเหมาะสมกับเงื่อนไขต่าง ๆ ในการผลิตของชุมชน (2) มีการสื่อสารระหว่างทีมพัฒนาและทีมผู้ผลิตอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดข้อสงสัยหรือเกิดข้อผิดพลาดจะได้แก้ไขได้ทันที (3) การทำงานต้นแบบควรมีการ ระบุนาต สี่ วิธีการ ให้ชัดเจน (4) การทดสอบตลาดควรมีช่วงเวลาในการทำซ้ำเพื่อให้สินค้าที่ยังไม่ตรงตามความต้องการได้มีโอกาสปรับปรุงแก้ไข (5) การทดสอบตลาด ทีมผู้ผลิตควรร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการตลาด และรับข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคได้โดยตรง (6) การสร้างพันธมิตรด้านการผลิตและการตลาด จะช่วยให้สินค้าสามารถผลิตได้ทันต่อความต้องการของผู้บริโภค และมีช่องทางในการจัดจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น และ (3) PRODUCT หรือผลิตภัณฑ์ พบปัจจัยสำคัญในการพัฒนาได้แก่ (3.1) ผลิตภัณฑ์จำเป็นที่จะต้องแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนอย่างใดอย่างหนึ่ง ควรใช้แนวทางของการมีอยู่ของผลิตภัณฑ์หลากหลาย เพื่อเพิ่มตัวเลือกให้กับผู้บริโภคได้เลือกซื้อ หรือซื้อเพิ่มมากขึ้น (3.2) เมื่อผลิตภัณฑ์สามารถบอกเล่าเรื่องราวตัวตนได้แล้ว สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญต่อมา คือ คุณภาพการผลิต เพื่อยกระดับสินค้าและเพิ่มมูลค่าตามคุณภาพที่เพิ่มขึ้น (3.3) ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมประเภทต่าง ๆ ต้องสามารถสื่อสารเรื่องราวความเป็นมา (Story) ความโดดเด่นด้านเทคนิคการผลิตหรือเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึง “คุณค่า” ของชิ้นงาน

5.1.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ ได้ศึกษาใน 2 พื้นที่เป้าหมาย จำนวน 11 โรงเรียน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จำนวน 6 โรงเรียน จังหวัดเชียงราย ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จำนวน 4 โรงเรียน และอำเภอเชียงแสน จำนวน 1 โรงเรียน มีประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็นหลัก ประกอบไปด้วย 1) พัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ และ 3) คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ผลการศึกษาสามารถสรุปผลดังนี้

5.1.2.1 การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย 1) เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคลากรในหน่วยงานในพื้นที่ 2) เกิดแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาตามภารกิจหลักของสถานศึกษาได้ ใน 2 พื้นที่ 3) การพัฒนาต่อยอดขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ควรมีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สถานศึกษาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาพลเมืองของพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครองและชุมชน รวมถึง

ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และทบทวนร่วมกัน

5.1.2.2 รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้ ประเด็นการศึกษา 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นสามารถสรุปผลดังนี้

1) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า 1.1) คุณลักษณะของบุคลากรในสถานศึกษา ในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ (1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา บุคลากรในสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนที่เหลือเป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วงต่ำกว่า 30 ปี อายุ 31 - 35 ปี และ อายุ 36 - 40 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์สอนไม่เกิน 5 ปี (2) อำเภอมะปายหลวง บุคลากรในสถานศึกษาเป็นเพศชาย และเพศหญิงจำนวนเท่ากัน มีอายุอยู่ในช่วง 36 - 40 ปี ส่วนที่เหลือมีอายุต่ำกว่า 30 ปี และอายุ 31 - 35 ปี เกินกว่าครึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี เกินกว่าครึ่งมีประสบการณ์สอน 6- 10 ปี ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ด้านการเป็นเจ้าน้าน้อยในระดับ “มาก” (ค่าเฉลี่ย 38.20) มีคะแนนสูงสุด 41 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 36 คะแนน 1.2) ร่างเนื้อหาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ประกอบไปด้วย (1) ขอบเขตเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 เน้นการเรียนรู้เพื่อเป็นเจ้าน้าน้อย มีขอบเขตเนื้อหา คือ การส่งเสริมความรู้และทักษะการเป็นเจ้าน้าน้อยที่ดี การนำเที่ยว และการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว สำหรับใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ใน 1 ปีการศึกษา (2 ภาคเรียน ๆ ละ 18 สัปดาห์) (2) แผนการจัดการเรียนรู้ ได้กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้สอน ผู้เรียน สื่อ เนื้อหา สถานที่/บรรยากาศในการเรียน 1.3) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าน้าน้อย ให้กับครูผู้สอน โดยใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ตามเนื้อหาในแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ และเทคนิคในการใช้เครื่องมือการสอนตามแผนการส่งเสริมการเรียนรู้ 1.4) ระดับความรู้หลังกิจกรรมการอบรมความรู้เชิงปฏิบัติการ พบว่า ครูมีระดับความรู้ในภาพรวมเพิ่มขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวมเพิ่มขึ้น 15.00 ซึ่งมีระดับความรู้ความเข้าใจเรื่องการสื่อความหมายเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 6.67 รองลงมาได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำเที่ยว และความรู้ความเข้าใจเรื่องการเป็นเจ้าน้าน้อยที่ดี (คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 5.33 และ 3.00) 1.5) ทักษะคติของบุคลากรในสถานศึกษาต่อกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเป็นเจ้าน้าน้อยใน 2 พื้นที่ พบว่า เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน ประโยชน์ต่อครู ประโยชน์ต่อสถานศึกษา และประโยชน์ต่อชุมชน ครูยังมีความต้องการได้รับการพัฒนา ประกอบไปด้วย ความรู้ด้านการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่น่าสนใจ การจัดหลักสูตรในท้องถิ่น ฝึกภาษา ความรู้ในชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แลกเปลี่ยนระหว่างครูแต่ละโรงเรียน และการพัฒนาวิทยฐานะของครู ด้านทักษะ คือ การสื่อสารและเทคนิคการถ่ายทอดความรู้ การออกแบบสื่อการสอนโดยใช้เทคโนโลยีที่น่าสนใจ เครื่องมือสำรวจความคิดเห็น การให้บริการ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว การสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุในชุมชน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการปฐม

พยาบาลเบื้องต้น 1.6) ผลการพัฒนาต่อยอดบุคลากรในสถานศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา พบว่า (1) อำเภอกัลยาณิวัฒนา ได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา คือ การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา ในรายวิชาเพิ่มเติมใหม่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ และสอดแทรกในรายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ โรงเรียนบ้านแจ่มหลวง และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนบ้านจันทร์ โรงเรียนสหมิตรวิทยา และโรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติฯ (2) อำเภอแม่ฟ้าหลวง คือ การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวได้นำไปบรรจุในหลักสูตรสถานศึกษา ในรายวิชาเพิ่มเติมเดิมของสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) และบูรณาการใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลแม่ฟ้าหลวง โรงเรียนดอยแสนใจ (ตชด.อนุสรณ์) และโรงเรียนสันติคีรีวิทยา

2) รูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย 2.1) ขั้นวางแผน Plan คือ การประชุมชี้แจงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ เผยแพร่ให้ภาคประชาชนได้ร่วมมือหรือสนับสนุนในการดำเนินการ 2.2) ขั้นลงมือปฏิบัติ Do ประกอบไปด้วยกระบวนการ (1) การแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญแบบกัลยาณมิตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถวางแผนพัฒนาขีดความสามารถด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ความจำเป็นในการพัฒนาบุคคล และหรือพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับนำไปทำโปรแกรมพัฒนา โดยกลุ่มเป้าหมายร่วมกำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียน (2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม มุ่งให้ผู้เข้าร่วมเน้นวิธีการให้สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้วิจัย โดยต้องสร้างให้ผู้เรียนเข้าถึงวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเท่า ๆ กับสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (3) การนำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา โดยนำข้อมูลสารสนเทศทุกมิติวางแผนร่วมกันและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายที่กำลังเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เปิดโอกาสให้ครูนักเรียน ได้นำไปสู่ข้อมูลย้อนกลับ และครูควรวางแผนช่วยเหลือให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้าในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ (4) การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยสร้างคู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สอน 2.3) ขั้นติดตาม ตรวจสอบ Check ประกอบไปด้วย (1) ประเมินขอบเขตความสำเร็จของผู้เรียน เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนทุกคน ตามศักยภาพของผู้เรียน โดยประเมินตามสภาพจริงที่สามารถวัดความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ (2) ทักษะสำคัญที่แสดงความเป็นครุมืออาชีพ โดยกำหนดองค์ความรู้ ทักษะ ในเรื่องการวางแผน การออกแบบกิจกรรม การประเมิน การสังเกตการณ์เรียนรู้ การตีความหลักฐานแห่งการเรียนรู้ (Evidence of Learning) ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้เรียนและสนับสนุนผู้เรียนในการประเมินตนเอง (Self-Assessment) เพื่อพัฒนานตนเองสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ 2.4) ขั้นปรับปรุง Act คือ ความสำคัญกับแรงจูงใจของผู้เรียน ด้วยการสนับสนุนให้ผู้เรียนให้เกิดแรงจูงใจ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดสร้างสรรค์โดยใช้ความรู้ ทักษะ บนฐานทรัพยากร

ท้องถิ่น เป็นการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างอาชีพ มีรายได้ มีความก้าวหน้า เกิดการเรียนรู้ทั้งผลสำเร็จและความล้มเหลว

5.1.2.3 คู่มือการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้านการเป็นเจ้าบ้านน้อย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ออกแบบชุดความรู้โดยได้จัดทำร่างเนื้อหาการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเป็นนักสำรวจน้อย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาแล้ว คู่มือได้ถูกทดสอบโดยบุคลากรในสถานศึกษาผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้เครื่องมือสอนให้กับผู้สอน จากนั้นนำไปทดลองใช้ และถอดบทเรียนเพื่อสรุปผลการนำไปใช้ในการเรียนการสอน จึงได้คู่มือสำหรับครูที่มีความเหมาะสมกับครูสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ (รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการย่อยที่ 1 การศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย)

5.1.3 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากกระบวนการวิจัยตามแผนงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชนและบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย พบกระบวนการพัฒนาบุคลากรมี 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ และด้านทักษะการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการนำเสนอผลการวิจัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ มีหน่วยงานเข้าร่วม จำนวน 14 หน่วยงาน และจังหวัดเชียงราย จำนวน 12 หน่วยงาน ทั้งตัวแทนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับทั้งการท่องเที่ยวและการศึกษา ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในการเชื่อมโยงบทบาทการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ ซึ่งรูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนสามารถเชื่อมโยงความร่วมมือเพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน สามารถสรุปผลได้ดังนี้

5.1.3.1 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรชุมชน ที่เป็นอาสาสมัครเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในหน่วยบริการและด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ ประกอบไปด้วย การเรียนรู้ข้อมูลสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาษาอังกฤษเบื้องต้นในการให้บริการ ด้านการจัดการทัวร์ การพูดเพื่อการสื่อสาร และการเจรจาเพื่อการขาย และ การพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึก การเตรียมตัวและการจัดแสดงสินค้า การฝึกให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น การแนะนำพื้นที่ เส้นทาง และโปรแกรมท่องเที่ยว การบันทึกใบจองโปรแกรม การบันทึกรายการสินค้า ตัดสต็อก บันทึกยอดขาย และเงินรายได้ขององค์กร โดยบุคลากรชุมชนที่เป็นอาสาสมัครภายใต้ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มี

ความพร้อมและสามารถถ่ายทอดข้อมูลด้านกิจกรรม การบริการทางการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่ในเครือข่ายได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ สามารถสนับสนุนแหล่งเรียนรู้และวิทยาการชุมชนที่ให้ความรู้สถานศึกษาในพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

5.1.3.2 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การฝึกอบรมความรู้ด้านการใช้เครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน 1.1) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน “การเป็นเจ้าบ้าน” ประกอบไปด้วย การเป็นเจ้าบ้านที่ดี บุคลิกภาพผู้นำเที่ยว ขั้นตอนการนำเที่ยว การสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว 1.2) ด้านการออกแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา 2) ทักษะการฝึกปฏิบัติการ ด้านการใช้เครื่องมือประกอบการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และด้านการปรับปรุงเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา โดยบุคลากรในสถานศึกษา ที่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถ ซึ่งมีความรู้และทักษะในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับนักเรียนทั้งในสถานศึกษาของตนเอง และเป็นพี่เลี้ยงให้กับบุคลากรในสถานศึกษาใกล้เคียงได้ โดยมีภาคีที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมช่วยสนับสนุน ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังเป็นหน่วยงานสำคัญที่ช่วยสนับสนุนในด้านกิจกรรมและงบประมาณ เพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมและโครงการในสถานศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เรื่องในท้องถิ่น เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสร้างโอกาสในการสร้างอาชีพในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากร 2 กลุ่ม มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ และพบว่าหลังกระบวนการพัฒนาทำให้บุคลากรดังกล่าว ทำให้บุคลากรมีขีดความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามบทบาทที่เกี่ยวข้อง มีขีดความสามารถในการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และส่งเสริมด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดอาชีพ รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ผ่านการจัดการศึกษาโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับพลเมืองในชุมชน

ในขณะที่หน่วยบริการ หรือ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นในงานวิจัยที่มีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) เป็นศูนย์กลางข้อมูลหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) การท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาชุมชน และเอกชน ได้แก่ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงสถาบันการศึกษา 2) การจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Program Tour) ผ่านภาคี

เครือข่ายการตลาดร่วมกับบริษัททัวร์ที่เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหรือจัดตั้งขึ้นภายใต้รูปแบบธุรกิจกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เช่น บริษัท Thai Localista จำกัด บริษัททัวร์ G-Adventure และมูลนิธิ Planeterra Foundation เป็นต้น 3) การจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกจากชุมชน (Community Souvenirs) ในเครือข่าย ผ่านภาคีเครือข่ายการตลาดร่วมกับองค์กรที่พัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดของที่ระลึกในชุมชน เช่น Doister เป็นต้น 4) ศูนย์ฝึกอบรม (Training Center) เพื่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีความต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอาสาสมัครชุมชนที่มีองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ภายใต้แนวคิด “พี่สอนน้อง” “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” 5) ที่ปรึกษา (Consultants) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างบริษัททัวร์กับหมู่บ้านที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้คำปรึกษา คำแนะนำหรือการแก้ปัญหา สำหรับหมู่บ้านที่เกิดปัญหาจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6) ผู้รับจัดงาน (Organizer) รับจัดงานด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานแสดงสินค้า เป็นต้น และ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) รับออกแบบและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งหากศูนย์บริการฯ มีสถานที่ตั้งที่ชัดเจน ก็สามารถเป็นสถานที่สนับสนุนความรู้ให้โรงเรียนทั้งในและนอกสถานที่ รวมถึงสามารถสนับสนุนเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติงานได้

ซึ่งบทบาทดังกล่าวของแต่ละภาคีความร่วมมือ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดกลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งในด้านการพัฒนาชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น และบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง และด้านการศึกษาในสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้บนพื้นฐานทรัพยากรท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ ซึ่งกลไกนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสมดุลนำไปสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ได้

5.2 อภิปรายผล

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564) ที่ยังเน้นย้ำให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สร้างความมั่นคงของชาติ พัฒนาคนทุกวัยให้เป็น คนดี คนเก่ง และยังกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น บริการทางสังคมมีคุณภาพและมีการกระจายอย่างทั่วถึง รวมถึงการสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กระบวนการพัฒนาในแผนงานวิจัยได้มุ่งเน้นการพัฒนากำลังคน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายของภาครัฐให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนากำลังคนจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

ด้านบุคลากรชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องจนสามารถปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์บริการด้าน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ซึ่งแนวปฏิบัตินี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ประชา ตันเสนีย์ (2552, ระบบออนไลน์) ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีกระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมให้บุคลากรเพิ่มความรู้ และทักษะ มีพฤติกรรมการทำงานที่เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่จากปัญหาและอุปสรรคที่พบในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาของอาสาสมัครพบว่า แต่ละบุคคลมีข้อจำกัดในการเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพ เนื่องจากสภาพครอบครัวและบทบาทหน้าที่ ทำให้บางครั้งไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จึงทำให้ระดับความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์บริการฯ ยังไม่สามารถทำงานได้ครอบคลุมในทุกบทบาทหน้าที่ในการออกงานแสดงสินค้าและบริการ สอดคล้องกับ ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล (2557) ซึ่งกล่าวถึงทุกชุมชนมีต้นทุนมนุษย์และต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนา และต่อยอดการพัฒนาแต่ต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน นั้นจะเป็นการสร้างความยั่งยืนและเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งไม่ต่างอะไรจากแนวคิดที่ว่า “เราจะสอนให้คนในชุมชนจับปลาเป็น หรือเราจะจับปลาไปให้คนในชุมชนแทน” ส่วนด้านการบริหารจัดการศูนย์บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน นั้น อาสาสมัครยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะบริหารศูนย์บริการฯ ได้ เนื่องจากคุณสมบัติ ความรู้ และทักษะยังไม่เพียงพอ ซึ่งยังต้องใช้เวลาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับ ฐนันดรศักดิ์ บวรนนท์กุล (2557) ได้กล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรจะจัดหาบุคลากรมาอย่างดีและมีคุณสมบัติเพียบพร้อมประการใดก็ตาม ก็ยังจะต้องมีการให้ความรู้และทักษะเพิ่มเติมเพราะการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อมและระบบย่อยอื่น ๆ ขององค์กร บุคลากรจึงจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรับรู้นโยบาย ความรู้ หรือทักษะ หรือแม้ค่านิยมหรือทัศนคติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากในการฝึกอบรม และพัฒนาบุคลากรให้พร้อมที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา

ส่วนบุคลากรในสถานศึกษา ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นพลเมืองที่ดี สามารถเรียนรู้ มีอาชีพ พัฒนาและรักษาทรัพยากรของชุมชนตนเองได้อย่างเหมาะสม นั้น ได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยเน้นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับบุคลากรในสถานศึกษาได้ร่วมคิด วางแผน ลงมือปฏิบัติ และทบทวน เพื่อนำความรู้ตามบริบทพื้นที่บรรจุเข้าสู่หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องใกล้ตัว นอกห้องเรียนมากกว่าในห้องเรียนเพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในชุมชนตนเอง ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบ Active Learning รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ในสถานศึกษา รูปแบบการพัฒนา สอดคล้องกับ ชีรวี ทองเจือ และ ปรีดี ทุมเมฆ (2560) ที่กล่าวว่า ทักษะที่คาดหวังสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เรียนรู้ผ่านหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการบูรณาการ ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (learning and innovation skills) 2) ทักษะชีวิตและอาชีพ (life and career skills) 3) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (information, media and technology skills) สามารถนำเสนอด้วยวาจาและด้วยการเขียน การใช้เทคโนโลยี ความเป็นพลเมืองดีในการฝึกปฏิบัติอาชีพ ส่วนผู้สอนได้ใช้กระบวนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการใช้เครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งมีองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ ประไพ ฉลาดคิด (2548) ได้แก่ 1) ผู้สอน 2) ผู้เรียน 3) เนื้อหาวิชา 4) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และ 5) กิจกรรม/สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งหลักการ

ฝึกอบรมแล้ว ทำให้ผู้สอนสามารถใช้เครื่องมือและสื่อการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกับครู นักเรียน และสถานศึกษา สอดคล้องกับ ประชา ตันเสนีย์ (2552, ระบบออนไลน์) กล่าวว่า การฝึกอบรม (training) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ช่วยยกระดับความรู้ ความสามารถ ทักษะ ของบุคลากรให้สามารถทำงานในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ด้านนโยบาย

5.3.1.1 ควรผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยว ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละจังหวัด ให้การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรจัดการจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว (Destinations Management Organization - DMO) เพื่อผลักดันด้านการตลาดการท่องเที่ยว ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่สามารถกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นชุมชนได้จริง

5.3.1.2 ควรมีการกำหนดนโยบายการศึกษาที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุน และให้ขวัญกำลังใจการทำงานของสถานศึกษา ให้อิสระแก่พื้นที่ในการออกแบบจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นตัวชี้วัด การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้บริหาร และครู มีบทบาทในการวางแผน และแนวทางการปฏิบัติที่มุ่งตอบสนองนโยบายจากส่วนกลางได้อย่างแท้จริง และเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้ภายใต้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ และสามารถสร้างอาชีพในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

5.3.1.1 ศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Service Center) ควรพัฒนาการมีส่วนร่วมให้อาสาสมัครที่มาจากสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีโอกาสเข้าร่วมพัฒนาขีดความสามารถด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้และเพิ่มทักษะอย่างเท่าเทียมตามความสมัครใจ และควรพัฒนาขีดความสามารถของอาสาสมัครที่เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ และมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และยังเป็นการเสริมสร้างให้เกิดเครือข่ายภายนอกชุมชนได้

5.3.1.2 หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ควรบูรณาการความร่วมมือเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพชุมชนในด้านศักยภาพชุมชนและด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในงานพัฒนา รวมถึงการทำงานที่เชื่อมโยงสอดคล้องทั้งความต้องการของหน่วยงานและชุมชนอย่างเหมาะสม

5.3.1.3 หน่วยงานต้นสังกัดด้านการศึกษา เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือศึกษาธิการจังหวัด ควรบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษาและปรับปรุงหลักสูตร และกิจกรรมในหลักสูตร เพื่อลดความซ้ำซ้อนและภาระงานให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการปรับปรุงหลักสูตรที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับ

ท้องถิ่นมากขึ้น และใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาพลเมืองของแต่ละพื้นที่ สามารถประกอบอาชีพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของพื้นที่ตนเองได้

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

5.3.2.1 ด้านบุคลากรชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาและพัฒนาต่อยอดอาสาสมัคร เพื่อสร้างประสิทธิภาพให้สามารถรองรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ศึกษาพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาการตลาดของชุมชน

5.3.2.2 ด้านบุคลากรในสถานศึกษา ควรมีการศึกษาและพัฒนาต่อยอดไปจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือที่ใช้สำหรับการส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนอย่างเหมาะสม รวมถึงการศึกษาต่อยอดเพื่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่คำนึงถึงฐานทรัพยากรท้องถิ่นเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท ชัคเซสมิเดีย จำกัด.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. เกาะช้าง การท่องเที่ยวทางทะเลบนฐานความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ไพศาล หวังพานิช. 2526. การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล. 2557. [ระบบออนไลน์]. การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2557(2), 186-193. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2562. แหล่งที่มา: <http://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/article/viewFile/117/798>
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2557. การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____ และคณะ. 2558. การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ (ระยะที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____ และคณะ. 2560. การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____ และคณะ. 2562. การพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธีรวิ ทองเจือ และ ปรีดี ทุมเมฆ. 2560. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 : มิติด้านการศึกษา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 5(3), 389-403.
- นฤมล นิราทร. 2543. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพฯ : โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก.
- บุญเลิศจิต ตั้งวัฒนา. 2557. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ อิระพินธ์. 2546. สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ประไพ ฉลาดคิด. 2548. หลักการสอน. กรุงเทพฯ: เกษมศรี ซี.พี.
- ประชา ตันเสนีย์. 2552. [ระบบออนไลน์]. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development). สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2562. แหล่งที่มา: <http://www.drpracha.com/index.php?topic=1014.0;wap2>

- ประชา ตันเสนีย์มนุษย์. 2561. [ระบบออนไลน์]. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ อะไร และสำคัญอย่างไร. เข้าถึงวันที่ 15 มิถุนายน 2561 แหล่งที่มา: <http://www.drpracha.com/index.php?topic=1014.0;wap2>
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. 2560. พัฒนา. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2560, จากเว็บไซต์: <http://www.royin.go.th/dictionary/>
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. 2547. เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พลสันท์ โพธิ์ศรีทอง. 2548. บนเส้นทางที่สร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : เอสแอนด์จีกราฟฟิค จำกัด.
- ไพโรพนา ศรีเสน. 2544. ความคาดหวังของผู้รับบริการต่อคุณภาพการบริการในงานผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มิ่งสรรพ ขาวสอาด และคณะ. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีระพงษ์ เกลิมจิระรัตน์. 2539. คุณภาพในงานบริการ. กรุงเทพฯ : ประชาชน.
- วิรุจ กิจนันท์วิวัฒน์. 2548. จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศรชัย ไทรชมพู. 2548. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยและมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- สายรุ้ง ดินโคกสูง. 2549. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สวัญญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และคณะ. 2561. การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย (ระยะที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2550. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.
- สินธุ์ สโรบล. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงใหม่ : วนิดา เพรส.
- เสรี พงศ์พิศ. 2546. แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญาไท.
- อุมาพร มณีแนม และ พูนทรัพย์ ศรีชู. 2552. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและแผนการตลาดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน วิถีไหนด-นา-เล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ 2552(2), 1-15.
- Beal V. 2019. customer service center. Retrieved from https://www.webopedia.com/TERM/C/customer_service_center.html
- Beal, V.. 2019. [Online]. Customer service center. Retrieved on 1 January 2019. From https://www.webopedia.com/TERM/C/customer_service_center.html

- Bloom, B.S., et al. 1971. Hand book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York : Mc Graw-Hill Book Company.
- Boissevain, J. F.. 1974. Friends of Friends. Networks, Manipulators and Coalitions. Oxford : Basil Blackwell.
- Borgatta, E.F. and Borgatta, M.. 1992. Encyclopedia of Sociology. (Volume 4 : S-Z Index). New York : Macmillan Publishing Company.
- Bruce, S. and Yearley, S.. 2006. The SAGE Dictionary of Sociology. London : SAGE Publication Ltd.
- Cambridge University Press. 2019. [Online]. Service Centre. Retrieved on 1 January 2019. From <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/service-centre>
- Kotler, P.. 2000. Marketing Management. New Jersey : Prentic-hall.
- Martin, K. and Wenpin, T.. (2003). Social Networks and Organizations. London : SAGE Publication.
- Parasuraman, A., Berry, L.L., and Zeithaml, V.A.. 1991. Refinement and reassessment of the SERVQUAL scale. Journal of Retailing, 67(4), 420-450.
- Richards, G. 2009. Tourism development trajectories-From Culture to Creativity? Paper presented to the Asia-Pacific Creativity Forum on Culture and Tourism. Jeju Island, Republic of Korea, 3-5 June.
- Rogers, E.M. 1986. Communication Technology: The New Media in Society. New York: Free Press.
- Rothwell, W.J. & Sredl, H.J. (1992). ASTD reference guide to professional human resource development roles and competencies, volume II (2nd ed.). Amherst, MA : HRD Press.
- Swanson, R.A.. 1995. Human resource development: Performance is the key. Human Resource. Development Quarterly. 6 (2), 207-213.

แบบวัดความรู้ประสบการณ์และทักษะด้านการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย ภายใต้แผนงานวิจัย รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

[illegible]

ตอนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล

1. ข้อ

2. ที่อยู่

3. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

4. อายุ ปี

5. สถานภาพการสมรส ☐ โสด ☐ สมรส ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

6. อาชีพหลัก

อาชีพเสริม

7. ท่านเป็นสมาชิกในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่

○ ไม่เป็นสมาชิก ○ เป็นสมาชิก ระยะเวลา ปี เดือน

8. ท่านมีตำแหน่งในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่

○ ໄມ້

○ มี ตำแหน่ง ประสบการณ์ ปี

9. ท่านมีบทบาทหน้าที่ในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี (ถ้ามีตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 9.1 บทบาทหน้าที่ _____ ประสพการณ์ _____ ปี
 9.2 บทบาทหน้าที่ _____ ประสพการณ์ _____ ปี
 9.3 บทบาทหน้าที่ _____ ประสพการณ์ _____ ปี

10. ท่านเคยเป็นตัวแทนของกลุ่มเข้าร่วมประชุม สัมมนาหรือฝึกอบรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กรมการท่องเที่ยว กรมการพัฒนาชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยว เป็นต้น

- ☐ ไม่เคย ☐ เคย จำนวน _____ ครั้ง (ระหว่างปี 2560 – 2562)

ตอนที่ 2 ประสพการณ์และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์มือถือเพื่อการสื่อสารทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. ท่านมีความสามารถในการใช้เครื่องมือสื่อสารใดบ้าง

- ☐ ไม่ใช่
☐ ใช่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ โทรศัพท์มือถือ
☐ คอมพิวเตอร์

2. ท่านมีความสามารถในการใช้สื่อใดบ้าง

- ☐ ไม่ใช่
☐ ใช่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ Line
☐ Facebook
☐ Facebook Fanpage
☐ Website
☐ อื่น ๆ ระบุ _____

3. ท่านดูแลระบบใดบ้างในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว

- ☐ ไม่ดูแล
☐ ดูแล (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ โทรศัพท์ที่ใช้ติดต่อกับนักท่องเที่ยว เบอร์ _____
☐ Line Line id _____
☐ Facebook ชื่อ Facebook _____
☐ Facebook Fanpage ชื่อ Facebook Fanpage _____
☐ Website ชื่อ Website: _____
☐ อื่น ๆ ระบุ _____

ตอนที่ 3 ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย การท่องเที่ยวโดยชุมชน	ระดับความรู้				
	มากที่สุด	มาก	พอใช้	น้อย	น้อยที่สุด
(1) ท่านรู้ข้อมูลกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีในเครือข่าย เช่น จำนวนกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย อยู่ที่ไหนบ้าง เป็นต้น					
(2) ท่านรู้ข้อมูลในการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย เช่น ชื่อผู้ประสานงานกลุ่ม ช่องทางการติดต่อ เป็นต้น					
(3) ท่านรู้ข้อมูลกิจกรรมและโปรแกรมของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย เช่น กิจกรรมเด่นของกลุ่ม ราคา เป็นต้น					
(4) ท่านรู้ข้อมูลวิธีการเดินทางและยานพาหนะไปกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย					
(5) ท่านรู้ข้อมูลการให้บริการที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย เช่น ลักษณะที่พักเป็นแบบโฮมสเตย์หรือบ้านพักชุมชน รองรับได้จำนวนกี่คน ราคา เป็นต้น					
(6) ท่านรู้ข้อมูลการให้บริการ และอาหารที่มีในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย เช่น ผู้นำเที่ยวในชุมชน อาหารเด่น ราคา เป็นต้น					
(7) ท่านรู้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนที่มีในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย เช่น งานผ้า จักสาน แปรรูปอาหาร เป็นต้น					

ตอนที่ 4 ระดับประสบการณ์และทักษะที่เกี่ยวข้องด้านการบริการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประสบการณ์/ทักษะ	ไม่มี	ระดับประสบการณ์			
		มากกว่า 10 ครั้ง	5 – 10 ครั้ง	น้อยกว่า 5 ครั้ง	รายละเอียด เช่น ที่ไหน ไปกับหน่วยงานใด วิธีการใด เป็นต้น
(1) ท่านเคยมีประสบการณ์ออกงานเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเอง					
(2) ท่านเคยให้ข้อมูลกับผู้สนใจในการ					

ประสบการณ์/ทักษะ	ไม่มี	ระดับประสบการณ์			
		มากกว่า 10 ครั้ง	5 – 10 ครั้ง	น้อยกว่า 5 ครั้ง	รายละเอียด เช่น ที่ไหน ไป กับหน่วยงานใด วิธีการใด เป็นต้น
ติดต่อสื่อสารกับกลุ่มการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่อยู่ในเครือข่าย					
(3) ท่านเคยให้ข้อมูลกิจกรรมและโปรแกรมของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(4) ท่านเคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเดินทางเข้าถึงกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(5) ท่านเคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(6) ท่านเคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการ และอาหารที่มีในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(7) ท่านเคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกชุมชนที่มีในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(8) ท่านสามารถให้คำแนะนำโปรแกรมเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					
(9) ท่านสามารถประสานกับแกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่ายกับผู้สนใจ					

9.2 บทบาทหน้าที่ _____ ประสบการณ์ _____ ปี

9.3 บทบาทหน้าที่ _____ ประสบการณ์ _____ ปี

10. ท่านเคยเป็นตัวแทนของกลุ่มเข้าร่วมประชุม สัมมนาหรือฝึกอบรมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

☐ ไม่เคย ☐ เคย จำนวน _____ ครั้ง (ระหว่างปี 2560 – 2562)

ตอนที่ 2 พฤติกรรมตามคุณสมบัติของผู้ให้บริการ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องพฤติกรรมที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

โดยมีคะแนนตามลำดับดังนี้ มากที่สุด = 5, มาก = 4, พอใช้ = 3, น้อย = 2, น้อยที่สุด = 1

คุณสมบัติของผู้ให้บริการ	ระดับพฤติกรรม				
	มากที่สุด	มาก	พอใช้	น้อย	น้อยที่สุด
(1) มีทัศนคติ ใจรักในการให้ข้อมูลในเครือข่ายและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว					
(2) มีทัศนคติ ใจรักในการให้ข้อมูลและติดต่อสื่อสารกับกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(3) มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจแจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย					
(4) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเรื้อรังหรือร้ายแรง					
(5) บุคลิกภาพดี การแต่งกายดี สะอาดเรียบร้อย แสดงกิริยาท่าทางดี					
(6) มีความรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว					
(7) มีวินัยและตรงต่อเวลาในการนัดหมายให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว					
(8) มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวได้					
(9) มีความรอบรู้เกี่ยวกับการให้บริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว การเดินทาง ที่มีในกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(10) มีศิลปะในการพูดให้นักท่องเที่ยวรู้สึกดี ฟังพอใจและเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสื่อสาร					
(11) มีศิลปะในการพูดกับกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่ายให้ฟังพอใจและเข้าใจในเรื่องที่ต้องการสื่อสาร					
(12) มีปฏิภาณไหวพริบและสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการทำงานได้					

คุณสมบัติของผู้ให้บริการ	ระดับพฤติกรรม				
	มากที่สุด	มาก	พอใช้	น้อย	น้อยที่สุด
(13) รู้จักกาลเทศะในการพูดและปฏิบัติตนทั้งกับนักท่องเที่ยวและกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(14) มีความอดทนต่องานบริการแก่นักท่องเที่ยว ไม่แสดงสีหน้าท่าทางที่กระทบต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยว					
(15) มีความอดทนต่อการทำหน้าที่ประสานงานกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(16) มีความรู้ภาษาต่างประเทศ สามารถให้ข้อมูล การบริการต่าง ๆ ในเครือข่ายแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ					
(17) มีความซื่อสัตย์ต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว					
(18) มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(19) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					
(20) มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูลการให้บริการกลุ่มท่องเที่ยวในเครือข่าย					

ภาคผนวก ค แบบสอบถามสำหรับผู้บริโภคงานหัตถกรรมชุมชน⁴

+++++

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่าย
การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย
ภายใต้แผนงานวิจัย รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย
สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย โดยข้อมูลจากแบบสอบถามนี้จะนำไปสู่การพัฒนา
ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนให้มีรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของตลาด จึงขอความอนุเคราะห์
ท่านโปรดพิจารณาตอบข้อความและกาเครื่องหมาย ✓ ในหัวข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

- 5 หมายถึง ท่านสนับสนุน/เห็นด้วย/เหมาะสมมากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านสนับสนุน/เห็นด้วย/เหมาะสมมาก
- 3 หมายถึง ท่านสนับสนุน/เห็นด้วย/เหมาะสมปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านสนับสนุน/เห็นด้วย/เหมาะสมน้อย
- 1 หมายถึง ท่านสนับสนุน/เห็นด้วย/เหมาะสมน้อยที่สุด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (โปรดตอบคำถามและกาเครื่องหมาย X ลงใน
ข้อความที่ตรงกับสถานภาพส่วนบุคคลของท่าน)

1. เพศ ☐ หญิง ☐ ชาย
2. อายุ ปี
3. อาชีพ ☐ นักออกแบบ ☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ รับราชการ/พนักงานรัฐ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ นักเรียน/นักศึกษา ☐ พนักงานบริษัทเอกชน ☐ เกษตรกร ☐ ทำงานอิสระ
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)
4. การศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปวช. ☐ ปวส. ☐ปริญญาตรี
☐ปริญญาโท ☐ปริญญาเอก
5. จังหวัดที่อาศัยอยู่.....
6. รายได้ของท่านต่อเดือน
☐ ต่ำกว่า 10,000 ☐ 10,001–20,000 บาท ☐ 20,001–30,000 บาท ☐ 30,001–40,000 บาท
☐ 40,001–50,000 บาท ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

⁴ หมายเหตุ ปรับปรุงจาก โครงการวิจัย "การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน" โดย นายสมภพ ยี่จ่อหอ และ
คณะ สิงหาคม พ.ศ. 2561 สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลของสินค้าที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของท่าน (โปรดตอบทุกรายการ)

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านผลิตภัณฑ์ (Product)					
1. เป็นสินค้าตรงกับความต้องการของท่าน					
2. รูปแบบ/ลักษณะ/ความสวยงาม ตรงกับความต้องการของท่าน					
3. สินค้ามีคุณภาพตรงกับความต้องการของท่าน					
4. ท่านซื้อสินค้าเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น					
5. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดจากภูมิปัญญา/ศิลปะ/เอกลักษณ์ของท้องถิ่น					
6. ท่านซื้อสินค้าเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราวของการผู้ผลิต					
7. ท่านซื้อสินค้าเพราะมีเรื่องราวของรูปแบบ/ศิลปะ/กระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์					
8. เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบ/กระบวนการผลิตที่แตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ ในตลาด					
9. เป็นสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม					
10. เป็นสินค้าที่มีกระบวนการผลิต การจ้างงาน ที่เป็นมิตรกับคนท้องถิ่น					
11. เป็นสินค้าที่ท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น					
12. มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์เหมาะสมกับสินค้า					
13. บรรจุภัณฑ์มีความสวยงาม					
14. บรรจุภัณฑ์สามารถนำไปใช้งานอื่น ๆ ได้ต่อ					
15. ตราสัญลักษณ์ของสินค้าสวยงาม จดจำง่าย สื่อความหมายได้ดี					
16. มีบริการหลังการขาย					
ด้านราคา (Price)					
17. การกำหนดราคาขายเหมาะสมกับขนาดและชนิดของสินค้า					
18. คุณค่าของสินค้าเหมาะสมกับราคา					
19. ท่านยินดีจ่ายเพิ่มมากขึ้น ในกรณีที่สินค้ามีส่วนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น					
20. แสดงราคาขายชัดเจน					
21. ราคามีส่วนลดได้					
22. มีสินค้าให้ทดลอง (สวมใส่)					
23. มีสินค้าแถม					
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place)					
24. มีการจัดจำหน่ายทั่วไปในท้องตลาด					
25. มีการจัดจำหน่ายในร้านเฉพาะกลุ่ม เช่น ร้านสินค้างานหัตถกรรม ฯลฯ					

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
26. มีการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์					
27. มีการจัดจำหน่าย ณ สถานที่ผลิต					
28. มีการจัดจำหน่ายเฉพาะในท้องถิ่น					
29. มีการจัดจำหน่ายสินค้าในงานแฟร์ ตลาดนัดสินค้างานหัตถกรรม ต่าง ๆ					
30. สามารถซื้อโดยตรงจากผู้ผลิต					
31. สถานที่วางจำหน่ายสินค้ามีบรรยากาศที่จูงใจ เหมาะสมกับลักษณะของสินค้า					
32. สถานที่จำหน่ายมีความสะดวกสบายต่อการเลือกซื้อสินค้า					
33. ผู้ขาย ณ จุดจัดจำหน่าย สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าได้เป็นอย่างดี					
34. มีการประชาสัมพันธ์จัดจำหน่ายสินค้า/ประชาสัมพันธ์ข่าวการออกร้านล่วงหน้า					
ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)					
35. มีระบบสมาชิก เพื่อรับข่าวสาร ของขวัญ และสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาพิเศษ					
36. ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชน ด้านสิ่งทอ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม จากสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ในระดับใด (โปรดตอบทุกข้อ)					
36.1 สื่อวิทยุ					
36.2 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อโทรทัศน์					
36.3 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากนิตยสาร					
36.4 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากแผ่นพับ/แคตตาล็อกสินค้า					
36.5 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากเว็บไซต์					
36.6 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อสังคมออนไลน์ (เฟซบุ๊ก)					
36.7 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อสังคมออนไลน์ (อินสตาแกรม)					
36.8 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อสังคมออนไลน์ (ทวิตเตอร์)					

รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
36.9 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากสื่อสังคมออนไลน์ (ยูทูบ)					
36.10 ท่านรับข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์/สินค้าหัตถกรรมชุมชนจากตลาดนัด/งานแฟร์/นิทรรศการงานศิลปหัตถกรรม					
36.11 อื่น ๆ (โปรดระบุ)					

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบหน่วยบริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสนับสนุนเครือข่าย
การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย
ภายใต้แผนงานวิจัย รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน
ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ชุมชน/สถานที่ตั้ง.....
วันที่เก็บข้อมูล.....

1.1 ผ้าและสิ่งถักทอ					
ก) ผ้าทอ	ขาย	ใช้	ข) การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป	ขาย	ใช้
ค) เครื่องใช้ต่าง ๆ			ง) เครื่องประดับ		
1.2 ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่สิ่งถักทอ					
จ) เครื่องจักสาน			ฉ) งานแกะสลักไม้		
ช) งานโลหะต่าง ๆ			ซ) ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ		

2. สถานภาพของการผลิตงานหัตถกรรมชุมชน

2.1 ศิลปินและช่างฝีมือท้องถิ่น

สาขา	จำนวน / รายชื่อ	อายุ	ทักษะ/กำลังการผลิต

2.2 สถานภาพการรวมกลุ่มการผลิต

- ☐ มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ
☐ มีการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ
☐ ไม่มีการรวมกลุ่ม

1) ชื่อกลุ่ม

.....

2) มีการรับรองกลุ่ม โดย

.....

3) จำนวนสมาชิกปัจจุบัน

.....

4) ประวัติการก่อเกิดของกลุ่ม

.....

.....

.....

.....

5) การบริหารจัดการกลุ่ม

.....

.....

.....

6) หน่วยงานสนับสนุน (รูปแบบการสนับสนุน)

.....

.....

7) การถ่ายทอดและพัฒนาเทคนิคการผลิต

.....

.....

.....

8) ปัญหาและอุปสรรคของการผลิต

.....

.....

.....

9) หมายเหตุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 สถานภาพวัตถุดิบในการผลิตงานหัตถกรรม

รายการวัตถุดิบ	แหล่งวัตถุดิบ		รายละเอียด (สถานที่ผลิต จำหน่าย ราคา ฯลฯ)
	ในชุมชน	นอกชุมชน	

2.4 ข้อมูลตลาดแยกลักษณะของผลิตภัณฑ์

ชื่อตลาด	วิธีการ/เทคนิค/รายละเอียด	ผู้รู้	รหัสภาพ

2.5 รายละเอียดเฉพาะของการผลิตงานหัตถกรรมแต่ละชนิด

(ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการหาวัตถุดิบ ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการผลิต ความเชื่อต่าง ๆ ฯลฯ)

.....

.....

.....

3. สถานภาพทางด้านการตลาดของการผลิตงานหัตถกรรมชุมชน

3.1 สินค้าขายดีของชุมชน (5 อันดับแรก)

.....

.....

.....

3.2 ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชน

ช่องทางจำหน่าย	กลุ่มลูกค้า	ยอดขาย/สัดส่วน	รายละเอียดอื่น ๆ

3.3 ราคาสินค้าแต่ละประเภท

รายการสินค้า	ราคาขายปลีก	ราคาโปรโมชั่น	รายละเอียดอื่น ๆ

3.4 ช่องทางในการประชาสัมพันธ์สินค้าหัตถกรรมของชุมชน

ช่องทาง	รายละเอียด (ทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ/สนับสนุน ฯลฯ)

3.5 ปัญหาและอุปสรรคในการทำการตลาด

.....

.....

.....

.....

4. รายการสำหรับการเก็บข้อมูลสื่อต่าง ๆ ของคณะวิจัย

สื่อ	รายละเอียด	สถานะ
ภาพถ่าย	ภาพถ่ายงานหัตถกรรม ที่ผลิตสำเร็จแล้ว แยกเป็นรายชิ้น	
	ภาพถ่ายงานหัตถกรรม ที่ผลิตสำเร็จแล้ว ถ่ายรวมเป็นหมู่	
	ภาพถ่ายงานหัตถกรรมที่ผลิตสำเร็จแล้ว ถ่ายร่วมกับผู้ผลิต (งานที่เขาเป็นเอก)	
	ภาพถ่ายงานหัตถกรรม ที่แสดงประโยชน์ใช้สอยของงานนั้น ๆ	
	ภาพถ่ายวัตถุดิบในการผลิตงานหัตถกรรมนั้น ๆ	
	ภาพถ่ายกระบวนการผลิตทั้งหมดของงานหัตถกรรมนั้น ๆ	
	ภาพถ่ายขณะที่กำลังผลิตงานหัตถกรรมนั้น ๆ (กรณีที่ไม่สามารถถ่ายได้ทุก process แต่ขอเป็นจังหวะสวย ๆ สามารถนำมาใช้ทำการตลาดได้)	
	ภาพถ่ายลวดลายเอกลักษณ์ต่าง ๆ	
วิดีโอ	ภาพวิดีโองานหัตถกรรม ที่ผลิตสำเร็จแล้ว แยกเป็นรายชิ้น	
	ภาพวิดีโองานหัตถกรรม ที่ผลิตสำเร็จแล้ว ถ่ายรวมเป็นหมู่	
	ภาพวิดีโองานหัตถกรรมที่ผลิตสำเร็จแล้ว ถ่ายร่วมกับผู้ผลิต	
	ภาพวิดีโองานหัตถกรรม ที่แสดงประโยชน์ใช้สอยของงานนั้น ๆ	
	ภาพวิดีโอขณะที่กำลังผลิตงานหัตถกรรมนั้น ๆ	
	ภาพวิดีโอลวดลายเอกลักษณ์ต่าง ๆ	

ภาคผนวก จ แบบสอบถามครู

แบบสอบถาม

โครงการการศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย
(สำหรับครู)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพของผู้ตอบ

แบบสอบถาม

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ

☐ 21- 30 ปี ☐ 31- 40 ปี ☐ 41- 50 ปี ☐ 51 ปีขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษา

☐ ปริญญาตรี สาขา

☐ ปริญญาโท สาขา

☐ ปริญญาเอก สาขา

4. ประสบการณ์ทำงาน ☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5 - 10 ปี ☐ มากกว่า 10 ปี

5. ตำแหน่ง

6. ชื่อสถานศึกษา จังหวัด

7. วิชาที่สอน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

ประเด็นความคิดเห็น	ความคิดเห็น	
	มี	ไม่มี
1. ความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
2. ศักยภาพและความสามารถของตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
3. ศักยภาพของโรงเรียนในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
4. ความเหมาะสมของบริบทพื้นที่กับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
5. ประโยชน์และความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		

ส่วนที่ 2 ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

สาระความต้องการของการพัฒนา	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน					
2. ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำมาพัฒนาความก้าวหน้าในสายงานของตนเอง					
3. ต้องการความร่วมมือในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					

สาระความต้องการของการพัฒนา	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
4. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>งบประมาณ</u> ในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อมาใช้ ในการจัดการเรียนการสอน					
5. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>การอบรมเชิงปฏิบัติการ</u> ใน การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
6. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>พี่เลี้ยง</u> ในการพัฒนา กิจกรรม การเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน					
7. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้</u> ในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
8. ต้องการให้ <u>บุคลากรในสถานศึกษา</u> เป็นผู้สอนเรื่องการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง					
9. ต้องการให้ <u>ปราชญ์ชุมชน</u> เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็น ผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					
10. ต้องการให้ <u>บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> เข้ามามี ส่วนร่วมในการเป็นผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนา กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน
มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามสำหรับผู้บริการสถานศึกษา

แบบสอบถาม

โครงการการศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย
(สำหรับผู้บริการสถานศึกษา)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพของผู้ตอบ

แบบสอบถาม

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ

☐ 21- 30 ปี ☐ 31- 40 ปี ☐ 41- 50 ปี ☐ 51 ปีขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษา

☐ ปริญญาตรี สาขา

☐ ปริญญาโท สาขา

☐ ปริญญาเอก สาขา

5. ประสบการณ์ทำงาน ☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5 - 10 ปี ☐ มากกว่า 10 ปี

6. ตำแหน่ง.....

7. ชื่อสถานศึกษา จังหวัด

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

ประเด็นความคิดเห็น	ความคิดเห็น	
	มี	ไม่มี
1. วิสัยทัศน์หรือนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโรงเรียน		
2. ศักยภาพของสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
3. ศักยภาพและความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
4. ความเหมาะสมของบริบทพื้นที่กับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
5. ประโยชน์และความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		

ส่วนที่ 2 ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

สาระความต้องการของการพัฒนา	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน					
2. ต้องการความร่วมมือในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
3. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>งบประมาณ</u> ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					

สาระความต้องการของการพัฒนา	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
4. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>การอบรมเชิงปฏิบัติการ</u> ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
5. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>พี่เลี้ยง</u> ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
6. ต้องการความสนับสนุนด้าน <u>วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้</u> ในการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน					
7. ต้องการให้ <u>บุคลากรในสถานศึกษา</u> เป็นผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง					
8. ต้องการให้ <u>ปราชญ์ชุมชน</u> เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					
9. ต้องการให้ <u>บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</u> เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้สอนเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข แบบสอบถามสำหรับชุมชนและผู้ปกครอง

แบบสอบถาม

โครงการการศึกษารูปแบบการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย
(สำหรับชุมชนและผู้ปกครอง)

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามลักษณะพื้นฐานของชุมชนเพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ หน้าข้อความที่ต้องการและเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนด

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ
☐ 21- 30 ปี ☐ 31- 40 ปี ☐ 41- 50 ปี ☐ 51 ปีขึ้นไป
3. วุฒิการศึกษา
☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี
☐ ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโท
☐ ปริญญาเอก
4. ภูมิลำเนา
☐ ตั้งรกรากมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
☐ ย้ายมาจากที่อื่น
5. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5 - 10 ปี ☐ มากกว่า 10 ปี

6. อาชีพ (ตอบได้เพียงคำตอบเดียว)

- ☐ รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ☐ พนักงานหรือลูกจ้าง
☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ เกษตรกร
☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

ประเด็นความคิดเห็น	ความคิดเห็น	
	มี	ไม่มี
1. ศักยภาพของโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
2. ศักยภาพและความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
3. ประโยชน์และความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		
4. ความเหมาะสมของบริบทพื้นที่กับการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน		

ส่วนที่ 2 ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรในสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องที่กำหนดให้ตามความเป็นจริง

สาระความต้องการของการพัฒนา	ระดับความต้องการ				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ต้องการนำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนหรือท้องถิ่นอย่างยั่งยืน					
2. ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					
3. ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน					

ภาคผนวก ข แบบทดสอบความรู้การเป็นเจ้าบ้านที่ดี และการสื่อความหมายเพื่อการ
ท่องเที่ยว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดเติมคำในช่องว่างหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. สถานภาพสมรส.....
3. อายุ.....ปี
4. จบการศึกษาในระดับ.....
5. โรงเรียน.....
6. ตำแหน่ง.....วิทยฐานะ.....
7. จำนวนประสบการณ์การทำงาน.....ปี

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

คำแนะนำ : เติมเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ถูก" หรือ ✕ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ผิด"

ก. ข้อใดคือเจ้าบ้าน

1. พ่อค้าที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 2. เจ้าของบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 3. แม่ค้าที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 4. นักเรียนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น
 5. คนที่มีสิทธิในการตัดสินใจของบ้าน

ข. ข้อใดคือบทบาทลักษณะของเจ้าบ้านที่ดี

1. มีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนบ้าน
 2. ปฏิบัติตามหน้าที่ตามกรอบภาระงานที่ได้รับมอบหมายให้ครบถ้วน
 3. มีบุคลิกภาพและหน้าตาดี
 4. มีสติปัญญาและไหวพริบแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
 5. มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน และกระตือรือร้น

ค. ข้อใดคือเจ้าบ้านที่ดีมีหน้าที่ต้องเตรียมสิ่งใดบ้าง

1. การเตรียมคนและการบริการในบ้าน
 2. การเตรียมเพื่อนข้างบ้าน
 3. การเตรียมร้านค้าในหมู่บ้าน
 4. มีแผนที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
 5. ให้บริการทุกอย่างตามที่นักท่องเที่ยวร้องขอ

6. ตักเตือนนักท่องเที่ยวในสิ่งไม่ควรปฏิบัติ
 7. แจ้งนักท่องเที่ยวในสิ่งที่ควรปฏิบัติ
 8. รู้เรื่องการติดต่อประสานงานเพื่อขอความช่วยเหลือ
 9. รอบรู้ข่าวสารบ้านเมือง
 10. รู้เรื่องเบ็ดเตล็ดรอบตัวเรา

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับผู้นำเที่ยว

คำแนะนำ : เติมเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ถูก" หรือ ✗ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ผิด"

ก. ข้อใดคือคุณลักษณะของผู้นำเที่ยว

1. ต้องเชื่อมั่นในตนเอง
 2. รอบรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของตน
 3. ขำขันหรือมีประสบการณ์
 4. มีเครือข่ายความร่วมมือที่กว้างขวาง
 5. มองโลกในแง่ดี

ข. ข้อใดคือสิ่งที่ผู้นำเที่ยวพึงและไม่พึงปฏิบัติ

1. ต้องรู้จักกล่าวคำขอโทษเสมอ ๆ
 2. หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ
 3. ต้องปฏิเสธเมื่อต้องดูแลคนแก่ และคนพิการ เพราะเราไม่สามารถรับผิดชอบได้
 4. หากนักท่องเที่ยวยังไม่ครบ ต้องเริ่มกิจกรรมทันทีเมื่อถึงเวลาเพราะเป็นหน้าที่
 5. ไม่ควรตะโกน แต่ตบมือดัง ๆ เพื่อเรียกนักท่องเที่ยวให้เข้ามาหา
 6. ควรตักเตือนนักท่องเที่ยวเบา ๆ เมื่อมาช้า เพราะทำให้ผู้อื่นต้องรอ
 7. ควรตั้งใจให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเสมือนเป็นครู เพราะนักท่องเที่ยวต้องการความรู้มาก
 8. ไม่ควรดื่มสุราให้นักท่องเที่ยวเห็น
 9. ไม่ควรนั่งร่วมโต๊ะ เครื่องดื่มหรือรับประทานอาหารกับนักท่องเที่ยวไม่ว่ากรณีใด ๆ
 10. ในกรณีที่นักท่องเที่ยวถาม และผู้นำเที่ยวไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ก็ให้ตอบว่า “ไม่ทราบ ต้องขออภัยด้วย”

ค. ข้อใดคือขั้นตอนการนำเที่ยว

1. เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงควรรับแนะนำแนะนำข้อควรปฏิบัติ/กฎระเบียบ/ข้อห้าม ทันทีเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
 2. ก่อนนำเที่ยวไม่ควรแนะนำสถานที่และโปรแกรมการท่องเที่ยว เพราะเป็นความซ้ำซ้อนและเสียเวลารอคอย เนื่องจากนักท่องเที่ยวทราบมาล่วงหน้าอยู่แล้ว
 3. ควรนำเที่ยวตามโปรแกรมนำเที่ยวให้ครบตามที่ตกลงกันไว้ไม่ว่ากรณีใด ๆ เนื่องจากมีผลต่อความน่าเชื่อถือของนักท่องเที่ยวต่อการให้บริการ
 4. ควรมอบของที่ระลึกและเชิญชวนถ่ายภาพร่วมกันทุกครั้ง เพื่อสร้างความประทับใจให้

กลับมาเที่ยวอีก

5. ควรแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงคร่าว ๆ เมื่อจะอำล่านักท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ความรู้เกี่ยวกับการสื่อความหมาย

คำแนะนำ : เติมเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ถูก" หรือ ✗ หน้าข้อความที่ท่านคิดว่า "ผิด"

ก. ข้อใดคือความหมายของระบบสื่อความหมาย

1. การทำป้ายบอกทางในจุดต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวทั้งหมด
2. การใช้บุคคลบอกเล่าเรื่องราวในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ
3. การประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก
4. การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการนำชมสถานที่และบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน
5. ต้องใช้สื่อหลากหลายชนิดในการเล่าเรื่องราวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจมากขึ้น

ข. ข้อใดคือเป้าหมายหลักของการสื่อความหมาย

1. ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินมากกว่าเนื้อหาความรู้ที่มีความเข้มข้น
2. ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมที่มีความท้าทายเพื่อสร้างความประทับใจ
3. ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและยอมรับ และเคารพวัฒนธรรมที่แตกต่าง
4. ทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น
5. ให้ทุกคนตระหนักในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

ค. ข้อใดคือเทคนิควิธีการสื่อความหมายที่ดี

1. แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีอาคารสำหรับบริการข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อการเตรียมตัวที่ดี
2. การสื่อสารควรคำนึงถึงนักท่องเที่ยวว่าเป็นใคร อายุเท่าไร อาชีพ ฯลฯ
3. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติไม่ควรใช้นักสื่อความหมายเล่าเรื่องเพราะอาจมีรายละเอียดไม่ถูกต้องสมบูรณ์
4. เนื้อหาความรู้ควรเน้นเกี่ยวกับสัตว์ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์เป็นสำคัญ
5. ผลกระทบ/ภัยพิบัติที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนจากการทำลายทรัพยากรช่วยให้นักท่องเที่ยวตระหนักมากขึ้น
6. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติต้องมีป้ายอธิบายรายละเอียดพืชพรรณเพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว
7. คู่มือการเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุด สามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวทุกคน
8. สื่อสิ่งพิมพ์จะดีที่สุด เพราะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในสีสันของภาพสถานที่

ท่องเที่ยว

9. สื่ออินเทอร์เน็ตที่ดีที่สุด เพราะนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปใช้บริการได้สะดวก อ่านข้อมูลได้ทุกเวลา
10. ควรมีการผลิตสื่อให้หลากหลายและเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการนักท่องเที่ยว

ภาคผนวก ณ ภาพกิจกรรม

1. วางแผนที่มวิจัยก่อนลงพื้นที่

2. ติดตามสังเกตการณ์กิจกรรมวิจัยโครงการย่อย 1 (การพัฒนาศูนย์ชุมชน)

2.1 อบรมอาสาสมัครบุคลากรชุมชน

2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึกของชุมชน

2.3 การออกบูธประชาสัมพันธ์

2.3.1 งาน Lanna Expo

2.3.2 งานไทยเที่ยวไทย ครั้งที่ 52

2.3.3 งาน Amazing Brew & Blend

2.4 ถอดบทเรียนอาสาสมัครชุมชนในหน่วยบริการ

3. ติดตามสังเกตการณ์กิจกรรมวิจัยโครงการย่อย 2 (การพัฒนาศูนย์กลางการศึกษา)

3.1 ทำความเข้าใจกับหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

3.2 แลกเปลี่ยนเพื่อวางแผนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

3.3 ติดตามผลการกำหนดแนวทางปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา

5. นำเสนอผลการวิจัยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงใหม่

6. นำเสนอผลการวิจัยให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงราย

7. พบศึกษาธิการและศึกษานิเทศก์จังหวัดเชียงใหม่

8. พบศึกษาธิการและศึกษานิเทศก์จังหวัดเชียงราย

9. การประชุมสัมมนา “รูปแบบการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการศึกษาและการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่” วันเสาร์ที่ 18 มกราคม 2562 เวลา 08.30 – 16.30 น. ณ ศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติเฉลิมพระเกียรติ ฯ จังหวัดเชียงใหม่

